

**T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI
SİYASET VE SOSYAL BİLİMLER BİLİM DALI**

**YOKSULLUĞUN KADINSILAŞMASININ ÇALIŞAN VE
ÇALIŞMAYAN KADINLAR ÜZERİNDEKİ FARKLİLİĞİ:
BİLECİK İLİ ÖRNEĞİ**

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

PINAR EBE GÜZGÜ

KOCAELİ 2021

**T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI
SİYASET VE SOSYAL BİLİMLER BİLİM DALI**

**YOKSULLUĞUN KADINSILAŞMASININ ÇALIŞAN VE
ÇALIŞMAYAN KADINLAR ÜZERİNDEKİ FARKLILIĞI:
BİLECİK İLİ ÖRNEĞİ**

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Pınar EBE GÜZGÜ

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Tuba KANCI DOĞAN

Tezin Kabul Edildiği Enstitü Yönetim Kurulu Karar ve No: 23.06.2021/15

KOCAELİ 2021

ÖNSÖZ

Dünyanın en önemli sorunlarından biri olan kadın yoksulluğu konusunu çalışmanın manevi anlamda yıpratıcı olduğunu söyleyebilirim. Süreç içinde kadın yoksulluğu farkındalığını ölçmeye çalışırken günden güne konuya farkındalığım daha da arttı. Zaman zaman araştırmacı kimliğinin verdiği bir şevkle kadın yoksulluğu ve toplumsal cinsiyet eşitsizliği konularına sarılırken, bazen de boş bir çaba içinde olduğumu hissettim. Boşlukta sürüklendiğim zamanlarda ise Serpil Sancar'ın, Fatmagül Berktaş'ın, Yaprak Zihnioğlu'nun literatüre kattığı feminizm tarihiyle ilgili eserleri aklıma getirdim. Süfrajat filmi yeniden gözümün önüne geldi. Sonrasında verilen onca emeğin boşa olmadığını, yaşanan ilerlemenin bundan onlarca yıl önce kadınların verdikleri çabalar sonucunda olduğunu yeniden farkına vardım. Bugün bu tezi yazmama ve akademide yer almama olanak sağlayan tüm kadınlara ilk teşekkürüm.

Her zaman yeni ufuklar açan, araştırmanın ve öğrenmenin ne kadar kıymetli olduğunu hissettiren, tez yazım sürecinde tüm hatalarımı sabırla dinleyen değerli tez danışmanım Doç. Dr. Tuba KANCI DOĞAN'a, her zaman desteğini hissettiğim ve bana yol gösteren değerli hocam Doç. Dr. Neslihan DEMİRTAŞ-MİLZ'e ve yoksulluk kavramıyla ilk kez dersinde tanıştığım değerli hocam Dr. Öğr. Üyesi Beril BAYKAL'a teşekkür ederim. Ayrıca, mülakat yapacağım kadınlarla bana tanışma fırsatını veren teyzem Ecmel TIRAK'a teşekkür ederim.

Dostluklarını her zaman hissettiğim, her başım sıkıştığında aradığım ve yardımlarına sığındığım, akademik bilgilerinden beslendiğim ve bugün olduğum konumda emekleri olan değerli sınıf arkadaşlarım Hakan KARAKADİKEN, Yavuz Bülent BEKKİ, Sinan ÖZTEKİN, Ayşegül AYDINLI, Caner ALKIŞ ve Umutcan TARCAN'a teşekkürü borç bilirim.

Kıymetli annem Yeşim EBE ve babam Erol EBE'nin, her zaman desteklerini hissettim. Başardığım her şeyde en az benim kadar onların da emek ve özverileri var. Bu zorlu yolu yılmadan benimle yürüdükleri, her zaman her koşulda yanımda olduklarını hissettirdikleri için en büyük teşekkürü onlara ederim. Verdiğim mücadelenin en büyük sebebi olan kardeşlerim Pelin ve Egemen umarım sizlere güzel yarınlar bırakabilirim. Her zaman yanımda olduğunuz için teşekkür ederim.

Tez yazım süreci boyunca yaşadığım zorlu süreçte beni motive eden, desteğini üzerinden çekmeyen, yaptıklarımı anlamaya çalışırken beni de düşünmeye iten değerli eşim Alperen GÜZGÜ'ye teşekkür ediyorum.

İÇİNDEKİLER TABLOSU

ÖNSÖZ	I
İÇİNDEKİLER TABLOSU.....	III
ÖZET.....	V
ABSTRACT.....	VI
KISALTMALAR	VII
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1.YOKSULLUK	11
1.1. YOKSULLUĞUN TANIMI.....	12
1.2. YOKSULLUK YAKLAŞIMININ TARİHÇESİ.....	17
1.3.YOKSULLUK TÜRLERİ	21
1.3.1.Mutlak Yoksulluk.....	22
1.3.2. Görelî Yoksulluk	23
1.3.3.İnsani Yoksulluk	23
1.3.4.Sübjektif ve Objektif Yoksulluk	24
1.3.5.Kırsal Yoksulluk- Kentsel Yoksulluk.....	25
1.3.6.Kronik Yoksulluk.....	26
1.3.7.Kadın Yoksulluğu.....	26
1.4.YOKSULLUK ÖLÇÜM YÖNTEMLERİ	27
1.4.1.Kafa Sayım Endeksi.....	28
1.4.2.Yoksulluk Açığı Endeksi.....	28
1.4.3.Foster, Greer ve Thorbecke Endeksi.....	29
1.4.4.Sen Endeksi.....	29
1.4.5.İnsani Gelişme Endeksi.....	30
1.5.YOKSULLUĞUN NEDENLERİ.....	30
1.5.1.Yoksulluğun Makro Nedenleri.....	31
1.5.1.1.Küreselleşme	31
1.5.1.2.Hızlı Nüfus Artışı.....	32
1.5.1.3.Ekonomik Krizler.....	32
1.5.1.4.Büyüme.....	34
1.5.1.5. Emperyalizm.....	34
1.5.2.Yoksulluğun Mikro Nedenleri	36
1.5.2.1.Hane Halkının Özellikleri.....	37
1.5.2.2.Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği	38
1.5.2.3.Eğitim	38
1.5.2.4.Göç	40
1.5.2.5.İrk ve Etnisite	41

İKİNCİ BÖLÜM

2.KADIN YOKSULLUĞU	44
2.1.YOKSULLUĞUN KADINSILAŞMASI	45
2.2.KADIN YOKSULLUĞUNUN NEDENLERİ.....	48
2.2.1.Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği ve Kadınların Cinsellikleri Üzerinden Sınırlandırılmaları	50
2.2.2.Hane İçinde Yaşanan Cinsiyet Eşitsizlikleri.....	53
2.2.3.Kadınların İstihdama Katılırken Maruz Kaldıkları Eşitsizlikler ..	55
2.2.4.Milliyetçi Mitlerin Kadını Sınırlandırması.....	57
2.2.5.Kadınların Karşı Karşıya Kaldığı Şiddet	60
2.3. TÜRKİYE'DE KADIN YOKSULLUĞUNUN DURUMU.....	63

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. YOKSULLUĞUN KADINSILAŞMASI ÜZERİNE BİR SAHA ARAŞTIRMASI	70
3.1.ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	71
3.2. İSTİHDAMA KATILMA DURUMUNDA KADIN YOKSULLUĞU FARKINDALIĞI OLGUSU ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA: BİLECİK İLİ ÖRNEĞİ.....	73
3.2.1.Görüşülen Kadınların Yoksulluk Tanımları ve Yoksulluğa Maruz Kalıp Kalmadıklarının Analizi	75
3.2.2.Kadınların Çalışıp/Çalışmamasının Kadın Yoksulluğunu Etkileyip Etkilemediğinin Analizi	82
3.2.3.Kadınların Özgeci Davranışları ve Patriyarka Arasındaki İlişkinin Analizi.....	88
3.2.4.Görüşülen Kadınların Perspektifinden Politika, Kadın Yoksulluğu ve Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğinin Analizi.....	94
SONUÇ	101
KAYNAKÇA	112
EKLER	125
ÖZGEÇMİŞ	132

ÖZET

YOKSULLUĞUN KADINSILAŞMASININ ÇALIŞAN VE ÇALIŞMAYAN KADINLAR ÜZERİNDEKİ FARKLILIĞI:

BİLECİK İLİ ÖRNEĞİ

Yoksulluk, insanlık tarihi boyunca var olan en önemli problemlerden biridir. Savaş, kıtlık, salgın hastalıklar gibi pek çok sebep yoksulluğu tetiklemektedir. Yoksulluk önceleri yalnızca maddiyatla eş tutulmuş ve yapılan yardımlarla yoksulluğun ortadan kalkacağı anlayışı hâkim olmuştur. Ancak, yoksulluğun toplumsal cinsiyet eşitsizliğiyle birlikte ele alınmasıyla yoksullukla mücadele yeni bir hale kavuşmuştur. Özellikle 1980’li yıllarda, kadın yoksulluğu ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğine karşı mücadelelerin artması kadın yoksulluğunun görünür olmasını sağlamıştır. Kadınların kamusal alanda, hane içinde ve iş alanında karşı karşıya kaldıkları adaletsiz muameleler kadınların yoksunlaşmasına ve kamusal alandan dışlanmasına neden olmuştur.

Bu tezde, yapılan derinlemesine mülakatlarla kadın yoksulluğu kavramına bakış incelenmiş, kadın yoksulluğunun sebepleri ve kadın yoksulluğunun farkındalığı ele alınmıştır. Bilecik içindeki 10 çalışan ve 10 çalışmayan kadınla yapılan mülakatlar ile Amartya Sen tarafından ortaya konan yapabilirlik yaklaşımından hareketle, yoksulluk ve toplumsal cinsiyet eşitsizliği sorunlarına değinilmiştir. Kadınların karşı karşıya kaldıkları kadın yoksulluğunu farkında olup olmadıkları, çalışıp çalışmama durumunun kadın yoksulluğu üzerindeki etkisi, kadınların özgeci davranışları, patriyarka ve kadın yoksulluğu arasındaki ilişki ile kadın yoksulluğu farkındalığı ile politika arasındaki ilişkiler tahlil edilmiştir. Genel anlamda kadın yoksulluğuna karşı farkındalığın az olduğu, ancak çalışan kadınların kamusal alana girmeleri sonucunda, çalışmayan kadınlara oranla kadın yoksulluğunun ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin daha fazla farkında olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca, toplumsal normları zedeleme, radikal olma korkusu ve eşitsizliğin normal görülmesi nedeniyle görüşülen kişilerin kadın yoksulluğu ve yoksulluk arasında bağ kurmakta zorlandığı belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Yoksulluk, Yoksulluğun Kadinsılaşması, Toplumsal Cinsiyet, Yapabilirlik.*

ABSTRACT

THE DIFFERENCE OF THE FEMINIZATION OF POVERTY ON WORKING AND NON-WORKING WOMEN: CASE OF BILECIK

Poverty is one of the most important problems that persist throughout the history of humanity. Many reasons, such as war, famine, and epidemics trigger poverty. Poverty was previously equated with materiality only, and the understanding that poverty would be eliminated with aid was dominant. However, the fight against poverty has gained a new state by addressing poverty together with gender inequality. Especially in the 1980s, the increase in struggles against women's poverty and gender inequality made women's poverty visible. Women encounter unfair treatment in the public sphere, in the households, and the business sphere. And, these unfair treatments cause to exclusion of women from the public sphere and this situation induces feminization of poverty.

In this thesis, the concept of women's poverty is examined through in-depth interviews, the causes of female poverty and the awareness of women's poverty are analyzed. The analysis is based on the capability approach put forward by Amartya Sen, with focusing on the intersectionality of poverty and gender inequality problems. These interviews are occurred in Bilecik with 10 working and 10 non-working women. The analysis is conducted under four main categories; whether women are aware of the poverty they face; the effect of their working status on women's poverty; the relationship between patriarchy and feminization of poverty; and the relationship between women's poverty awareness and politics. In this study, it is examined that are there any relations between women's employment and poverty and whether working or not affects women's awareness of poverty. Although there is little awareness of women's poverty in general, it has been found that working women are more aware of women's poverty and gender inequality as a result of entering the public sphere compared to non-working women. In addition, it was determined that the interviewees had difficulty in establishing a link between women's poverty and poverty due to the fear of damaging social norms, being radical, and seeing inequality as normal.

Key Words: *Poverty, Feminization of Poverty, Gender, Capability.*

KISALTMALAR

ABD	Amerika Birleşik Devletleri
ADNKS	Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi
AKP	Adalet ve Kalkınma Partisi
CEDAW	Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women (Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Yok Edilmesi Sözleşmesi)
CHP	Cumhuriyet Halk Partisi
DB	Dünya Bankası
DİSK	Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu
DPT	Devlet Planlama Teşkilatı
EYT	Emeklilikte Yaşa Takılma
FGT	Foster, Greer ve Thorbecke Endeksi
GDP	Gross Domestic Product (Gayri Safi Yurtiçi Hasıla)
IMF	International Monetary Fund (Uluslararası Para Fonu)
İGE	İnsani Gelişim Endeksi
KSE	Kafa Sayım Endeksi
OECD	Organisation for Economic Co-operation and Development (Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü)
SGK	Sosyal Güvenlik Kurumu
TCDGE	Toplumsal Cinsiyete Dayalı Gelişme Endeksi
TCEE	Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Endeksi
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
UNDP	United Nations Development Programme (Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı)
UNESCO	United Nations Education, Science and Culture Organisation (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü)

UNICEF United Nations International Children's Emergency Fund
(Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu)

YAO Yoksul Açığı Endeksi

YÖK Yüksek Öğretim Kurumu

GİRİŞ

Yoksulluk, insanlık tarihi boyunca var olan en önemli problemlerden biridir. Savaş, kıtlık, salgın hastalıklar gibi pek çok sebep yoksulluğu tetiklemektedir. Yoksullukla mücadele adına devletler ve uluslararası örgütler çeşitli eylemlerde bulunmaktadır. Uzun yıllar boyunca, yoksulluk sadece ekonomik bir problem gibi görülmüş, bu da yoksullukla mücadelenin önüne engeller koymuştur. Yoksulluğun tüm boyutlarıyla mücadele etmek amacıyla, 2019 yılında Birleşmiş Milletler *Küresel Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi*'ni (ÇBYE) geliştirmiştir. Bu endekse göre, dünya üzerinde 1,3 milyar insan yoksullukla mücadele etmektedir (UNDP, 2019).

Bu tezde, yoksulluğa Amartya Sen'in perspektifinden bakılmış ve yoksulluk "yapabilirlikten yoksun olma hali" olarak kabul edilmiştir. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin kadınlar üzerindeki yoksunlaştırıcı etkisi ve erişememe durumu yoksunluğun yoksulluğa yol açması tezin hareket noktasını oluşturmuştur. Yapılan derinlemesine mülakatlarla kadın yoksulluğu kavramına bakış incelenmiş, kadın yoksulluğunun sebepleri ve farkındalığı ele alınmıştır. Kadın yoksulluğu her zaman var olmakla birlikte, ilk kez Diana Pearce'ın 1970'li yıllarda Amerika'da yaptığı çalışma ile literatüre geçmiştir (Ünlütürk Ulutaş, 2009:25). Pearce yaptığı çalışmada (1978), kadınların erkeklere oranla 2/3 oranında daha yoksul olduklarını tespit etmiştir. Pearce'ın tespitinin ardından kadın yoksulluğu ile mücadele etmek için çeşitli adımlar atılmıştır. Özellikle 1980'li yıllarda, kadın yoksulluğu ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğine karşı mücadelelerin artması kadın yoksulluğunun görünür olmasını sağlamıştır. 1980'li yıllardan itibaren varlık gösteren üçüncü dalga feminizm hareketi ile feminizme karşı duyarlılığın artması ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğine karşı mücadele verilmesiyle birlikte kadın yoksulluğuna bakış açısında değişiklikler yaşanmıştır. Yoksulluk önceleri yalnızca maddiyatla eş tutulmuş ve yapılan yardımlarla yoksulluğun ortadan kalkacağı anlayışı hâkim olmuştur. Ancak, yoksulluğun toplumsal cinsiyet eşitsizliğiyle birlikte ele alınmasıyla yoksullukla mücadele yeni bir hale kavuşmuştur. Kadınların toplumsal alanda, hane içinde ve iş alanında karşı karşıya kaldıkları adaletsiz muameleler kadınların yoksullaşmasına ve kamusal alandan dışlanmasına neden olmuştur. Patriyarkal düzenin hâkim olduğu toplumlarda kadınlar özel alanla sınırlandırılmış ve "ideal kadın" prototipine girmeye

zorlanmıştır. Uzun yıllar boyunca kamusal alanda varlık gösteremeyen kadınlar, kamusal alanda söz söyleme hakkı elde ettiğinde ise toplumsal baskıya maruz kalmışlardır. Kadınların sırf kadın olmasından dolayı uğradıkları eşitsiz muameleler ise kadın yoksulluğunun en önemli sebeplerinden biridir.

“İstihdam edilen kadınların kadın yoksulluğu farkındalığı daha fazla mıdır?” sorusundan hareketle, “Kadınlar maruz kaldıkları kadın yoksulluğunun farkında mıdır? Kadın yoksulluğu çalışıp/çalışmama durumuna göre farklılık gösterir mi? Kadınların özgeci davranışları, kadın yoksulluğu ve patriyarka arasındaki ilişki nedir? Kadınların yoksulluk farkındalığı ile politika arasındaki ilişki nedir, yapılan yardımlar bu ilişkiyi nasıl etkiler?” soruları tezin probleminin tanımlamasını oluşturmaktadır. Kadın yoksulluğunun pek çok boyutu olmakla birlikte, tezde toplumsal cinsiyet eşitsizliği kaynaklı kadın yoksulluğu ele alınmıştır. Kadınların istihdam edilip edilmeme durumlarıyla yoksulluk arasındaki ilişkinin kadın yoksulluğu ve patriyarka kesişiminde incelenmesi tezin odaklandığı temel sorunsaldır.

Yoksulluk, toplumsal alana yansısıyla, siyaseti etkilediği gibi siyasetten de etkilenen bir kavramdır. Özellikle 1980’li yıllardan itibaren, kadın yoksulluğunun görünür hale gelmesi ile kadın yoksulluğuna yönelik çalışmalar artmış; ancak hala yeterli farkındalık sağlanamamıştır. Kadın yoksulluğuna karşı farkındalığın bu derece zayıf olması yoksulluğun hala ekonomik saiklerle ele alınması ile ilgilidir. Tezin önemi, yoksulluğun salt ekonomik boyutu dışındaki boyutlarını ve kadın yoksulluğunun toplumsal cinsiyet eşitsizliği ile bağlantılı olduğunu göstermesidir. Ayrıca, yoksulluk ve toplumsal cinsiyet eşitsizliği kesişiminde kadınların yoksunlaşmasını ele alması bakımından bu tez önem taşımaktadır.

Yapılan literatür taramasında, farklı disiplinler tarafından kadın yoksulluğunun nasıl ele alındığı saptanmıştır. Daha önce yoksulluk ile ilgili yazılan tezlerin bir kısmı toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve yoksulluk ilişkisini ele alsada, bu tezler kadınların çalışıp/çalışmama durumlarının yoksulluğa karşı etkilerini incelememiştir. Ayrıca, Ulusal Tez Merkezinde “kadın yoksulluğu” sözcük grubu aratıldığında siyaset bilimi alanında bu konuyla ilgili bir tez yazılmadığına rastlanmıştır¹. Bu tez siyaset bilimi alanında kadın yoksulluğu ile ilgili yazılmış olan ilk tezdır. Bu anlamda daha önce pek

---

¹ Ulusal Tez Merkezindeki veriler 2005 ve 2020 yılları arasındaki tezleri kapsamaktadır.

çok farklı disiplin ile incelenme fırsatı yakalanan kadın yoksulluğu Siyaset ve Sosyal Bilimler disiplini ile ele alınması açısından önemlidir. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin kadınlar üzerindeki yoksullaştırıcı etkisi üzerine, kadın yoksulluğu farkındalığını; çalışıp çalışmama durumuna göre kadın yoksulluğunun farklılaşp farklılaşmadığını; kadınların özgeci davranışları, patriyarka ve yoksulluk arasındaki ilişkiyi ve kadın yoksulluğu ile politika arasındaki ilişkiyi incelemesi açısından tez literatüre katkı sağlayacaktır.

Yapılan nitel araştırmanın saha alanı olarak Bilecik ili seçilmiştir. Araştırma için Bilecik ilinin seçilmesinin nedeni araştırmacının mülakat yapılacak kişilere ulaşması açısından bu şehrin diğer şehirlere göre daha elverişli olmasıdır. Daha önce Bilecik ili özelinde kadın yoksulluğu ile ilgili Mikrokredi odaklı bir çalışma yapılsa da yazılan makale toplumsal cinsiyet eşitsizliği odaklı kadın yoksulluğunu kapsamamaktadır. Ayrıca önceden yapılan araştırmalarda genellikle nicel araştırma yöntemi olan anket kullanılmıştır, nitel yöntem kullanılarak yapılan çalışmalar oldukça nadirdir. Bu çalışma, nitel araştırmaya dayanan ve toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve yoksulluk özelinde istihdam edilmenin kadın yoksulluğunu ne şekilde etkilediğine odaklanması bakımından önemlidir. Bununla birlikte, toplumsal cinsiyet eşitsizliğine odaklanarak kadın yoksulluğunu ele alan tezler Kars, Kırklareli, Mardin-Muğla, Nevşehir ve Elazığ'da yapılan saha çalışmalarıyla nicel yöntemler kullanılarak yazılmıştır. Bu bağlamda, yazılan tez Marmara Bölgesi içinde kadın yoksulluğuna odaklanan ve nitel çalışmaya dayanan ilk tezdır.

İnsan sosyal bilimlerin en temel öznesidir. İnsani problemlerin çözülmesinde ya da bu problemlerin anlaşılmasında farklı yöntemler kullanılmaktadır. Bu tezde görüşmecilerin sosyal ortamını analiz edebilmek ve derinlemesine mülakatlarla söylemlerinden bir analiz çıkarabilmek amacıyla nitel yöntem ve gömülü kuram modeli tercih edilmiştir. Gömülü kuram modelinin uygun model olarak görülmesinin sebebi, görüşülen kişilerden alınan bilgilerin karşılaştırılması, benzer bilgilerin kategorize edilmesi, bilgiler arasında ilişki kurulması ve sonuca varılmasıdır. Araştırma kapsamında, "istihdam edilen kadınların kadın yoksulluğuna karşı farkındalığı daha fazla mıdır?" sorusundan hareketle kadınlar tarafından maruz kalınan kadın yoksulluğu farkındalığı; çalışıp/çalışmama durumunun kadın yoksulluğu konusunda farklılık yaratıp yaratmadığı; kadınların özgeci davranışları, patriyarka ve

yoksulluk arasındaki ilişki ve yoksulluk farkındalığı ile politika arasındaki ilişki incelenmiştir. Bu bağlamda, açık uçlu 27 soru üzerinden, 25-45 yaş aralığında, sınırlı sayıdaki bulgunun daha verimli sonuç vereceği düşüncesi ile 10 çalışan ve 10 çalışmayan kadın ile genellikle kendi yaşadıkları ev tercih edilerek, yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşme yapılan çalışmayan kadınların hiçbiri aktif olarak iş aramamaktadır. Görüşülen kişilerin sosyo-ekonomik durumlarını gözlemek amacıyla kişilerin yaşam alanlarında görüşme yapılmıştır. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğine dayalı kadın yoksulluğunu tespit etmek adına kadınların hane içindeki davranışları analiz edilmiş, bu davranışların çalışıp çalışmamaya göre değişiklik gösterip göstermediği, gösteriyorsa bu farklılığın ne olduğu ve kadın yoksulluğuna karşı farkındalıkları incelenmiştir.

Yapılan görüşmelerin en kısası 35 dakika en uzununu 1 saat 45 dakika kadar sürmüştür. Mülakat öncesinde görüşmecilerin kimliklerinin gizleneceği taahhüt edilerek her birinin rızası ve Etik Kuruldan araştırmanın yapılmasıyla ilgili bir kısıt olmadığıyla ilgili belge alınmıştır. Görüşülen çalışmayan kadınlara “E” kodu verilirken, çalışan kadınlara “Ç” kodu verilmiştir. Çalışma, Bilecik ili örneğinde yapılacak olduğundan dolayı, çalışmaya ilde yaşayan kadınlar dahil edilmiş, uygun yaş aralığında çalışan ve çalışmayan kadınlar arasından rastgele bir şekilde seçilmiştir. Tezin kapsamının daraltılması ve elde edilen bulguların bütünlüğünün sağlanması adına görüşülen kişilerin aynı şehirde olmaları önemsenmiş ve mülakatlar Bilecik ilinde gerçekleştirilmiştir. Görüşme yapılan kadınlar kolay ulaşılabilir durum örneklemesi ile seçilmiştir. Bu tez ile birlikte, kadın yoksulluğu kavramı Bilecik ilinden hareketle nitel verilere dayandırılarak araştırılmıştır.

Yapılan mülakatlar ile Amartya Sen tarafından ortaya konan yapabilirlik yaklaşımından hareketle, yoksulluk ve toplumsal cinsiyet eşitsizliği kavramları ele alınmıştır. Kavramsal bir çerçeve çizmek amacıyla, öncelikle yoksulluk kavramı ile ilgili bir çalışma yapılmıştır. İkinci kısımda, yoksulluk kavramı daraltılarak kadın yoksulluğuna bakılmış, kadın yoksulluğunun nedenleri incelenmiştir. Son olarak, yapılan mülakatlarda alınan cevaplar belirlenen dört başlık üzerinden analiz edilmiştir.

Tezin bu kısmında, yoksulluk ve kadın yoksulluğu alanları ile ilgili ulusal ve uluslararası alanda yapılan çalışmalardan (akademik kitap, makale ve tez) önemli görülenlere değinilmiştir. Ulusal alanda yoksullukla ilgili yazılmış olan en önemli

eserlerden biri 2001 yılında ilk baskısı yapılan *Küreselleşmenin Öteki Yüzü: Yoksulluk*'tur. Bu kitap ekonomist Fikret Şenses tarafından kaleme alınmıştır. Kitapta öncelikle yoksulluk kavramı tarihsel bir perspektifle incelenmiş, ardından ölçüm yöntemlerine odaklanılmıştır. Yoksulluğun nedenleri ile yoksulluğun ortaya çıkardığı sonuçlar da kitapta incelenenlerden biridir.

2001 yılında İletişim Yayınları tarafından basılan *Nöbetleşe Yoksulluk: Sultanbeyli Örneği* adlı kitap Türkiye'deki yoksulluğu sosyal dışlama üzerinden analiz etmektedir. Oğuz Işık ve Melih Pınarcıoğlu'nun yapmış olduğu saha araştırması ile Sultanbeyli ilçesi örneğinde Türkiye'de kentleşme ve yoksulluğun ilişkisi ortaya konmaktadır.

Aksu Bora tarafından 2005 yılında yayınlanan *Kadınların Sınıfı: Ücretli Ev Emeği ve Kadın Öznelliğinin İnşası* kadın yoksulluğu alanında yazılmıştır. Kitapta kadınların yalnızca kadın olmaları nedeniyle baskı gördükleri ve üst sınıftaki kadınların kendilerine göre alt sınıfta olan kadınlara hegemonya kurduğu ele alınmaktadır. Çalışmada, eve temizliğe giden kadınlar ve işverenleri arasındaki hegemonik ilişkiler yapılan saha çalışması ile incelenmiştir.

Siyaset bilimci Necmi Erdoğan'ın editörlüğünde 2007 yılında tamamlanan *Yoksulluk Halleri: Türkiye'de Kent Yoksulluğunun Toplumsal Görünümleri* isimli kitapta yoksulluğun pek çok farklı boyutunun çeşitli makaleler üzerinden işlenmesinin ardından derinlemesine mülakat ve odak grupları şeklinde saha çalışması yapılmıştır. Bu yönüyle eser, saha araştırmasını içeren en önemli çalışmalardan biridir. Yapılan çalışmada, yoksulluğun Türkiye için ne kadar ciddi bir problem olduğu göze çarpmaktadır.

Profesör Doktor Ayşe Buğra'nın 2008 yılında yayınladığı *Kapitalizm, Yoksulluk ve Türkiye'de Sosyal Politika* isimli kitap ise Türkiye'de yoksulluk alanı içinde ulusal alanda yapılan kapsamı en geniş olan çalışmalardan biridir. Tarihsel bir bakış açısıyla yoksulluğun kaynağının belirlenmesi amaçlanan kitapta kapitalizmin ortaya çıkışından kitabın yayınlandığı tarihe kadar yoksulluk ile ilgili yapılan çalışmalara değinilmiştir.

2014 yılında Ayrıntı Yayınları tarafından Abdullah Topçuoğlu, Gamze Aksan ve Duygu Alptekin'in editörlüğünde *Yoksulluk ve Kadın* adlı kitap çıkarılmıştır. Kitapta 16 konu başlığı üzerinden kadınların karşı karşıya kaldıkları yoksulluk sorunu ve bu sorunlarla mücadele kapsamında yapılan araştırmalar ele alınmıştır.

Yoksulluğun teorik çerçevesi ile ilgili bilgi veren bir başka kitap 2017 yılında Çağlar Özdemir ve Emel İslamoğlu editörlüğünde yayınlanmıştır. *Gelir Dağılımı ve Yoksulluk* isimli kitap yoksulluğun hangi disiplinler tarafından nasıl ele alındığını, nasıl ölçülebildiğini ve nedenlerini incelemiştir. Kitabın ilerleyen kısımlarında yoksullukla nasıl mücadele edilebileceği incelenirken, dünya genelinde ve Türkiye’de yoksulluk sorunu da ele alınmıştır.

Bu alanda uluslararası literatüre bakılmış, araştırma sürecinde İngilizceden Türkçeye çevrilen kitapların yanında İngilizce kitaplardan da okumalar yapılmıştır. Uluslararası alanda yoksulluk literatüründeki en önemli kitaplardan biri, 1961 yılında Oscar Lewis tarafından yayınlanan *Sanchez’in Çocukları*'dir. Kitapta Meksikalı bir ailenin otobiyografisi üzerinden yoksulluk incelenmiştir. Dört çocuğu ile birlikte sefil bir hayat yaşayan ve yoksulluğa hapsolan Jesus Sanchez’in yaşadıkları ve yoksulluk kültürünün nasıl meydana geldiği çalışmada ele alınmıştır.

Nobel ödüllü ekonomist Amartya Sen’in kapasite yaklaşımı yoksulluk literatürü açısından önemli bir yer tutmaktadır. Amartya Sen 1987’de ilk baskısı yapılan *Gender and Cooperative Conflicts (Cinsiyet ve İşbirliğine Dayalı Çatışmalar)* adlı kitabında yoksulluk sorunun cinsiyet bağlamında farklılaştığını tespit etmiş ve kadınların yoksulluktan önemli ölçüde etkilendiğini saptamıştır. Kitapta ayrıca kadınların hane reisi olma durumunda yoksulluk sorunu ile daha çok karşı karşıya kaldığı belirtilmiştir.

Amartya Sen’in 1992 yılında yayınlanan *Inequality Reexamined (Eşitsizliğin Yeniden İncelenmesi)* adlı kitabı Harvard University Press tarafından basılmıştır. Kitapta öncelikli olarak “*Eşitlik nedir?*” sorusuna cevap aranmıştır. Özgürlük, elde etme ve kaynaklara ulaşma kapasitesinin ne olduğuna bakılarak bu eserle kapasite yaklaşımı ortaya çıkarılmıştır. Ayrıca, kitapta eşitsizliğin ve cinsiyet eşitsizliğinin ortaya çıkardığı yoksulluk sorunu da ele alınmıştır.

Sen’in 2000 yılında basılan ve *Development as Freedom (Özgürlükle Kalkınma)* adını taşıyan kitabı ise üçüncü dünya ülkelerinde yaşayan insanların yoksulluğa mahkûm edilip otoriter rejimler yoluyla özgürlüklerinin gaspını eleştirmektedir. İnsanlığın refahı için özgürlüğün en önemli faktör olduğunu düşünen Sen’in bu çalışması insani yoksulluğun anlamlandırılmasında önemli bir rol tutmuştur.

Yoksulluk ve kadın yoksulluğu alanında kitapların yanı sıra çeşitli makaleler de yazılmıştır. Hülya Kirman’ın 2005 yılında yazdığı “Amartya Sen’in Özgürlük ve

Kalkınma Üzerine Düşüncelerine Bir Bakış” adlı makalesi de yoksulluk alanında yazılan önemli kaynaklardandır. Kirman makalede adaletli bir topluma kavuşmayı Amartya Sen’in yapabilirlik kavramından hareketle değerlendirmiştir. Ulusal alanda yazılan makalelerden bir diğeri de Reşat Açıkgöz’ün *Yardım ve Dayanışma Dergisi*’nde 2010 yılında basılan “Kadın Yoksulluğu Üzerine Bir İnceleme” adlı çalışmasıdır. Çalışmada yoksulluğun giderek kadınsılaşması ve bunun nedenlerine odaklanılmıştır. Kadın yoksulluğunu tetikleyen en önemli sebeplerden biri olan toplumsal cinsiyet eşitsizliği de makalede ele alınan konulardan biridir. *Women 2000 Dergisi*’nde 2015 yılında “Kayıp Kadınlarımız: Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği ve Kapasite Yoksunluğu” adıyla Ahu Sumbas tarafından yazılan makale yoksulluk ve kadın yoksulluğu literatürü bağlamında önemli yayınlardandır. Sen’in “kayıp kadınlar” kavramsallaştırmasından hareketle Sumbas yapabilirlik çerçevesinde kadın yoksulluğunu tartışmaktadır. Ulusal literatürde Sema Buz ve Edip Aygüler’in 2017 yılında *International Journal of Academic Value Studies* adlı derginin 3. sayısında yayınladığı “Amartya Sen’in Kapasite-Yapabilirlik Yaklaşımı Bağlamında Türkiye’de Yoksulluk Durumu” adlı makale incelenmiştir. Dünya’da giderek belirgin bir sorun halini alan yoksulluk Amartya Sen’in kapasite yaklaşımı üzerinden ele alınarak bu sorunun Türkiye bağlamındaki durumuna bakılmıştır.

Yoksulluk alanında uluslararası literatürde pek çok önemli makale de yer almaktadır. Örneğin, Mine Göğüş Tan’ın 2007 yılında İsveç Araştırma Enstitüsü’nün katkılarıyla yazdığı “Women, Education and Development in Turkey” adlı makale Türkiye’de kız çocuklarının eğitime katılım sürecini incelemesi bakımından alandaki önemli çalışmalardandır. Makalede kız çocuklarının eğitime katılmaları, iş hayatında yer almaları ve buna bağlı olarak kadınların özel alandan çıkmaları ele alınmakta ve cinsiyet eşitliğine dayanan eğitimin önemine vurgu yapılmaktadır. Bir diğeri önemli çalışma, Evelyn Dormekpor’un 2015 yılında *Developing Country Studies*’de yayınlanan “Poverty and Gender Inequality in Developing Countries” (Gelişmekte Olan Ülkelerde Yoksulluk ve Cinsiyet Eşitsizliği) adlı makalesidir. Makalede gelişmekte olan ülkelerdeki cinsiyet eşitsizliği ve cinsiyet eşitsizliğinin neden olduğu yoksulluk sorunu ele alınmıştır. Cinsiyet eşitsizliği ve yoksulluğun gelişmekte olan ülkelerde gelişmiş ülkelere oranla çok farklı olduğunu dile getiren Dormekpor’un makalesi yoksulluk kavramını derinlemesine ele alan çalışmalardan biridir.

Bu tez üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde genel olarak yoksulluk kavramıyla ilgili literatür çalışması yapılmış ve yoksulluğun ne olduğu ile ilgili bir kavramsal çerçeve sunulmuştur. İkinci kısımda kadın yoksulluğu kavramına odaklanılarak yoksulluğun kadınsılaşması incelenmiştir. Üçüncü kısımda ise yapılan derinlemesine mülakatlar ile görüşülen kadınların yoksulluk farkındalığı incelenmiş ve analiz edilmiştir.

Tezin ilk bölümünde yoksullukla ilgili ana ve yardımcı kaynaklardan yola çıkılarak kavramın ne anlattığı incelenmiştir. Öncelikli olarak, yoksulluğun nasıl tanımlanabileceği tartışma konusu olmuştur. Bilinen ilk tanımı Seebom Rowntree tarafından yapılan yoksulluk kavramı farklı perspektifler tarafından farklı şekilde ele alınmıştır. Yoksulluk kavramının tanımı bölümünde, kavramın farklı perspektiflerden ne ifade ettiği aktarılmıştır. Ardından tarihle iç içe bir olgu olması bakımından yoksulluğun tarihçesine bakılmış, geçmişten günümüze yoksullukla ilgili yapılan çalışmalar incelenmiştir. Daha sonra yoksulluk türleri yedi başlık altında incelenmiştir. Tezde mutlak, göreceli, insani, öznel (sübjektif) ve objektif, kentsel ve kırsal, kronik yoksulluğa değinmekle birlikte, tezin esas konusu olan kadın yoksulluğu kavramına da kısaca bu kısımda değinilmiştir. Türlerin açıklanmasının ardından yoksulluğun nasıl ölçüldüğüne bakılmış; kafa sayım endeksi, yoksulluk açığı endeksi, Foster, Greer ve Thorbecke endeksi, Sen endeksi ve insani gelişim endeksi ile ilgili kısa bilgiler verilmiştir. Ardından yoksulluğun makro ve mikro nedenleri incelenmiş; makro başlığında küreselleşme, hızlı nüfus artışı, ekonomik krizler, büyüme ve emperyalizm; mikro nedenlerde ise hane halkının özellikleri, cinsiyet, eğitim, göç, ırk ve etnisite toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve yoksulluk kesişimselliğinde ele alınmıştır.

Tezin ikinci bölümünde, kadın yoksulluğu kavramı detaylı olarak ele alınmıştır. Diana Pearce'ın 1970'lerde yoksulluğun kadınsılaşması ile ilgili yaptığı çalışmanın ardından, özellikle 1980'li yıllardan itibaren, kadın yoksulluğu kavramı uluslararası alanda görünür olmaya başlamıştır. Bu bölümde, yoksulluğun kadınsılaşması başlığı üzerinden yoksulluğun kadınları nasıl daha çok etkilediği üzerinde durulmuştur. Kadın yoksulluğunun nasıl belirgin bir hale geldiği incelenirken aynı zamanda yoksulluk ve şiddetle mücadele etmek için uluslararası alanda ve ulusal sahada yapılan düzenlemeler ele alınmıştır. Bu bölümde ikinci olarak, kadın yoksulluğunun nedenleri incelenmiş ve kadın yoksulluğunun en temel bileşenlerinden birinin toplumsal cinsiyet

eşitsizliği olduğu sonucuna varılmıştır. Toplumsal cinsiyet rollerinin kadınları sınırlandırması ve “ideal kadın” tanımlaması üzerinden kadınların hane içinde karşı karşıya kaldıkları cinsiyet eşitsizlikleri ele alınmıştır. Kadınların yoksullaşmasının en önemli etkenlerinden biri olan istihdama katılmada yaşanan eşitsizlikler ele alınan bir diğer başlıktır. Kadınların yoksullaşmasına sebebiyet veren bir diğer faktör olan milliyetçi mitlerin kadınları sınırlandırması incelenmiş, milliyetçi mücadelelerde kadınların mücadeleleri önemli görülse de mücadelelerin ardından kadınların yine görünmez olması ele alınmıştır. Kadın yoksulluğunun nedenleri kısmının son bölümünde, kadınların karşı karşıya kaldığı şiddet ele alınmıştır. Şiddetle karşı karşıya olmanın kadınları nasıl yoksulluğa ittiği incelenmiştir. Bu kısımda, ayrıca kadınlara karşı şiddetle mücadele de ne gibi adımlar atılması gerektiğine değinilmiştir. İkinci bölümde son olarak, Türkiye’de kadın yoksulluğu kavramı ele alınmış, kadın yoksulluğu ile mücadele için yapılan düzenlemeler ve kadınların yoksulluk oranları bu bölümde verilmiştir.

Üçüncü bölümde ise analize odaklanılmıştır. Öncelikle, araştırmanın metodu ile araştırma evreni ve örnekleme ele alınmıştır. Bu bölümünde yapılan derinlemesine mülakatlar üzerinden, kadınların kadın yoksulluğuna karşı verdikleri tepkiler analiz edilmiştir. Çalışma yaşamında daha aktif olunan 25-45 yaş aralığında 10 çalışan ve 10 çalışmayan kadın ile yapılan mülakatlarla görüşülen kişilerin kadın yoksulluğuna yaklaşımları incelenmiştir. Öncelikle belirlenen sorular üzerinden kadınların yoksulluğu nasıl tanımladıkları, yoksulluğa maruz kalıp kalmadıkları ve yoksulluk farkındalıkları analiz edilmiştir. Ardından kadınların çalışıp çalışmamalarının yoksulluk yaşamalarında etkili olup olmadığı incelenmiştir. Üçüncü olarak, özgeci davranışları ve bu tutumun patriyarkayla ilişkisi çeşitli sorular etrafında analiz edilmiştir. Bu bölümde patriyarkal düzenin kadını belirli roller etrafında sınırlandırılması ve bunun kadınların yoksullaşmasına etkisi ele alınmıştır. Son olarak, tezin Siyaset Bilimi alanında yazılması ve yoksulluğun siyasetten ayrı düşünülemeyeceği görüşünden hareketle görüşülen kadınların perspektifinden politika, kadın yoksulluğu ve toplumsal cinsiyet eşitliği analizi yapılmıştır. Görüşülen kadınların yoksullukla mücadele ederken devleti nasıl konumlandığı incelenmiş ve kadınların yoksullukla mücadelede nasıl bir perspektife sahip oldukları ele alınmıştır.

Sonuç bölümünde ise yapılan literatür taraması ve saha araştırması üzerinden kadın yoksulluğu ile ilgili genel bir değerlendirme yapılmıştır. Bu değerlendirme sonucunda, kadın yoksulluğuna karşı farkındalığın az olduğu, görüşülen kadınların bir kısmının kadın yoksulluğunun erkek yoksulluğuna oranla belirgin olduğunu reddettiği saptanmıştır. Ayrıca yoksulluk kavramının genel olarak ekonomik anlamda düşünüldüğünü belirlenmiştir. Görüşülen kadınların toplumsal cinsiyet eşitsizliğine karşı da farkındalıklarının az olduğu tespitinin yanında, mevcut eşitsizliklerin cinsiyet “rolleri” gereği doğal görüldüğü sonucuna varılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1.YOKSULLUK

Tezin ilk bölümünde yoksulluğun tanımı, tarihsel serüveni, türleri, ölçüm yöntemleri ve nedenleri ele alınacaktır. Birinci bölümün ilk kısmında, ortak bir tanıma ulaşılamayan yoksulluk kavramının kelime kökenine ve ardından zaman içinde farklı ideolojiler tarafından yoksulluğun nasıl tanımlandığına bakılacaktır. İkinci kısımda, yoksulluğun tarihsel serüvenine değinilecek zaman içinde yoksulların toplumdaki konumlarının değişimi ve günümüzde yoksulluğun nasıl bir boyuta geldiği değerlendirilecektir.

Kavramın tanımlamasının ve tarihsel serüveninin bilgisinin verilmesinin ardından üçüncü kısımda yoksulluğun yedi türüne bakılacaktır. Verilecek olan yedi yoksulluk türünde ilk olarak mutlak yoksulluk ele alınacak ve mutlak yoksulluğun şartlarına değinilecektir. Üçüncü kısımda, ikinci tür olarak görelî yoksulluk ele alınacaktır. İnsanların kaynaklara erişememeleri sebebiyle meydana gelen yoksulluğu tanımlayan insani yoksulluk ise bu kısımda verilen yoksulluk türlerinin üçüncüsünü oluşturacaktır. Dördüncü tür olarak, kişilerin tercihlerine dayanan sübjektif yoksulluk ve belli başlı kıstaslar üzerinden yoksulluğu ölçen objektif yoksulluk kavramlarına bakılacaktır. Yoksulluğun beşinci türü olarak, birbirlerini tetikleyen kırsal ve kentsel yoksulluk kavramları değerlendirilecektir. Ardından yoksulluğun uzun yıllar kesintisiz devam etmesiyle meydana gelen kronik yoksulluk ele alınacaktır. Son olarak, tezin ikinci bölümünde detaylı bir şekilde ele alınacak olan kadın yoksulluğu kavramının ne olduğuna bakılacaktır.

İlk bölümün dördüncü kısmında yoksulluğun ölçüm yöntemlerinin ne olduğu beş ayrı ölçüm yöntemi ele alınarak verilecektir. Bu ölçüm yöntemleri Kafa Sayım Endeksi, Yoksulluk Açığı Endeksi, Foster, Greer ve Thorbecke Endeksi, Sen Endeksi ve İnsani Gelişme Endeksidir. Son olarak, bu bölümün beşinci kısmında yoksulluğun nedenlerine de bakılacaktır. Yoksulluğun nedenleri makro nedenler ve mikro nedenler olarak ikiye ayrılacaktır. Yoksulluğun makro nedenleri altında küreselleşme, hızlı

nüfus artışı, ekonomik krizler, büyüme ve emperyalizmin neden olduğu yoksulluk ele alınacaktır. Ardından mikro nedenler içinde hane halkının özellikleri, toplumsal cinsiyet eşitsizliği, eğitim, göç ve son olarak ırk ve etnisitenin neden olduğu yoksulluğa bakılacaktır.

1.1. YOKSULLUĞUN TANIMI

Tarihin en eski ve en tartışmalı sorunlarından biri olan yoksulluk sosyal bilimlerdeki pek çok kavram gibi net bir tanıma sahip değildir. Etimolojik olarak *yok* ve *-sll* ekinin birleşmesiyle türeyen yoksul kelimesi² sözlük anlamında; rahat yaşamak için ihtiyaç duyulan şartlara sahip olmayan kişi iken³; yoksulluk ise yaşamın getirdiği fırsatlara sahip olamama hali anlamında ele alınmıştır (Aktan ve Vural, 2004: 1-11; Arpacıoğlu ve Yıldırım, 2011: 61). İnsanlığın önemli problemlerinden biri olan yoksulluk geçmişte olduğu gibi bugün de en büyük sorunlarından biridir. Ekonomik, siyasal, psikolojik ve kültürel sebepler yoksulluğun karmaşıklaşmasına neden olmuştur (Bozkuş ve Demirtürk, 2011: 32). Yoksulluk, toplumsal yapıda somut göstergelere sahip olan bir olgu olsa da bu somut göstergeler kavramın net bir tanıma ulaşmasını sağlayamamıştır (Aksan, 2012: 10).

Ortak bir kabule ulaşılmaya da yoksulluğun tanımı ilk kez on dokuzuncu yüzyılda, İngiltere’de yapılmıştır. İngiltere’de gelir ve tüketim üzerine yapılan harcamalar incelendiğinde, mutlak bir yoksulluğun olduğu ortaya çıkmış ve sosyal bilimler açısından yoksulluk tanımı “kaynaklardan yoksun olma hali” olarak kabul edilmiştir (Aktan ve Vural 2004: 1). Kavramın bilinen ilk tanımı ise İngiliz araştırmacı Seebohm Rowntree tarafından 1901 yılında yapılmıştır. Rowntree’nin tanımına göre, yoksulluk “yaşamak için gerekli olan temel ihtiyaçların karşılanamaması durumu”dur (Rowntree, 1901). Ancak zaman içinde yoksulluk pek çok farklı şekilde tanımlanmıştır (Arpacıoğlu ve Yıldırım, 2011: 60). Örneğin, yoksulluk “toplumun kendi içinde tabakalaşması sonucunda bu tabakaların altında kalan kesim” olarak tanımlanabilir (As, 2017: 34). Yine bir başka şekilde, “kişilerin hayatlarını

² Köken İncelemeleri. “Yoksul kelimesinin anlamı, kökeni ve tarihçesi”. Erişim tarihi, 26.04.2021. kökeni.com/yoksul-kelimesinin-anlami-kokeni-ve-tarihcesi/.

³ Türk Dil Kurumu. “Yoksul”. Erişim tarihi, 26.04.2021. sozluk.gov.tr

sürdürebilmek için asgari düzeyde gelire sahip olmadıkları durum” şeklinde de ele alınabilir. Diğer bir tanımda, “insanların yeterli kaynaklara sahip olmaması nedeniyle ihtiyaçlarına erişememesi” şeklinde ortaya çıkar. Bu tanımda, yoksulluk dar ve geniş anlamda yoksulluk olarak tanımlanabilir. Dar anlamda yoksulluk “kişinin barınmadan ve besinden yoksun olması” hali iken; geniş anlamda ise “toplumun genel refahının gerisinde kalması” durumudur (Güneş, 2012: 153; Şen, 2008: 4; Yalçın, 2008: 4).

Yoksulluğun tanımına uluslararası hukuk metinlerinde de rastlanmaktadır. Örneğin, 1948 tarihli İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi’nin 25. Madde, 1. Fıkra’sında yoksulluğun tanımı şu şekilde yapılmıştır:

Her insanın, yiyecek, giyecek, konut, sağlık hizmetleri ve gerekli toplumsal hizmetler de içinde olmak üzere; kendisinin ve ailesinin sağlık ve refahını sağlayacak uygun bir yaşam düzeyine hakkı vardır. İşsizlik, hastalık, sakatlık, dulluk, ihtiyarlık ya da geçim olanaklarından iradesi dışında yoksun kaldığı diğer hallerde sosyal güvence hakkına sahiptir.

Yoksulluğun pek çok tanımı yapılsa da farklı ideolojik bakış açılarına göre yoksulluğa yaklaşımlar da değişmektedir. Örneğin klasik liberal düşünürlere göre, ekonomiye müdahale edilmemeli ve herkes kendi kaderine bırakılmalıdır. Bu anlayışın en önemli temsilcilerinden biri olan Adam Smith yoksulların şartlarının iyileştirilmesi adına müdahalede bulunulmasını eleştirmiştir. Laissez-faire anlayışına sahip bu grup tarafından piyasaya müdahale etmek sakıncalı görülmektedir (Heywood, 2015: 67). Klasik liberalizm içinde Darwinist bir anlayış güden Herbert Spencer da yoksulluğun doğal olduğunu ve yoksulluğu gidermek için çeşitli müdahalelerde bulunmanın yanlış olduğunu savunmuştur (Yaşa, 2018: 595-599). Hossain ve Mustari’nin Herbert Spencer’dan aktardığına göre, devletler eğitim, sağlık, para ve yoksullara yardım gibi konularda müdahaleci olmamalıdır. Spencer’ın yoksulluğa bakış açısı, yaşamak için uygun olanlar hayatta kalırken, olmayanların ise sistemden elenmesi şeklindedir (Hossain ve Mustari, 2012: 58-62).

Klasik liberal yaklaşımın ardından gündeme gelen neo-liberal anlayışın en önemli temsilcilerinden biri olan IMF’nin⁴ 2 Temmuz-1 Ekim 2019 tarihleri arasında Genel Müdür Vekilliği görevini üstlenen David Lipton, yoksulluğu “belirli bir düzeyin altında kişi başına özel tüketimin olduğu durum” olarak tanımlamaktadır. Neo-

---

⁴ International Monetary Fund. Türkçesi Uluslararası Para Fonu

liberalizmin bir diğerk temsilcisi olan Dünya Bankası'nın (DB) yoksulluk tanımı ise "asgari yaşam standardına ulaşamama" ve "refah durumundan belirgin bir biçimde mahrum olma hali" şeklindedir (Aktan ve Vural, 2004: 3). Yoksulluk kavramı, özellikle DB'nin tanımladığı şekilde, daha çok aritmetik olarak ele alınmıştır. DB, yoksulluğun nasıl ortaya çıktığı ya da toplumu nasıl etkilediği ile ilgili tanımlamalar yapmaktan kaçınmıştır (Buğra ve Keyder, 2003: 19).

Neo-liberal görüşe sahip olan DB'nin yoksulluk tanımı yaparken toplumsal durumu ele almamasını eleştiren sosyal liberal Hint ekonomist Amartya Sen yoksulluğu toplumsal bir olgu olarak ele almıştır. Sen'e göre, yoksulluk "temel kapasitelerden yoksun olma hali"dir. Sen için insan mahrumiyetlerinin en kötüsü olan yoksulluk yalnızca materyal yoksulluğu içermemekte, aynı zamanda fırsatlardan da yoksun olmayı içermektedir (Anand ve Sen, 1997: 4-5; Sen, 2004: 36). Sen'den önceki modern liberallerde de benzer bir yaklaşım görülmektedir. Örneğin, modern liberalizmin temsilcisi Thomas Hill Green, insanların sosyal canlılar olması ve etrafındaki sorunlara duyarlı olması nedeniyle klasik liberalizmin yetersiz olacağı ve iyi bir toplumsal yapıyı sağlayamayacağından bahsetmiştir. Yine modern liberalizmin bir diğerk temsilcisi John Rawls da "sosyal eşitsizliğin yoksulların menfaatine" olması gerektiğini söylemektedir (Heywood, 2015: 73-75; Rawls, 1999).

Liberal anlayışın yoksullukla ilgili görüşlerinin aksine, kapitalizme karşı bir tepki olarak doğan sosyalizm toplumsal alanda eşitlik ve ortak mülkiyet anlayışından hareket etmektedir. Bilimsel sosyalizmin babası olarak kabul edilen Robert Owen yoksulluğun ortadan kalkması için çeşitli planlar yapmıştır. Owen *toplum evleri* çalışmasıyla toplulukların iş birliğine dayanan ilişkiler kurmasını sağlayarak, insanların yoksulluktan kaçınabileceğini savunmuş ve pek çok toplum evi kurmuştur. Komünal mutfaklar ve tek tip yaşam tarzı anlayışı ile Owen yoksulluğun ortadan kalkacağı görüşündedir (Claeys ve Owen, 2007; Heywood, 2015: 119-125). Sosyalizmin devlet merkezci anlayışının aksine, devletin varlığına bir tepki olarak doğan anarşizm ise yoksullukla mücadele etmek için devlet düzenlemelerinin yapılmasını eleştirmektedir. Anarşist ideolojinin önemli temsilcilerinden biri olan Kropotkin'e göre, bir tür içinde yardımlaşma yoksa o tür yok olmaya mahkumdur. Ona göre, doğası gereği iyi olan insanlar yardımlaşma güdülerini sayesinde birbirlerine destek olarak yoksulluktan sıyrılabilirler. Devletler müdahalede bulunduğu

alınan yüksek vergiler ve devletlerin lüks ihtiyaçları insanların yoksullaşmasını tetikleyecektir. Bu nedenle, yoksulluktan kurtulmak için devletin varlığı sakıncalıdır (Kropotkin, 2001: 66).

Muhafazakâr düşünürlerin yoksulluğa yaklaşımları ise yukarıda bahsi geçen anlayışlardan oldukça farklıdır. Muhafazakâr düşüncenin temsilcilerinden biri olan İskoç Aydınlanmacısı Edmund Burke'a göre, yoksulluktan kaçınmak mümkün değildir: “*Çalışmazlarsa dünyanın sonu geleceği için çalışmaları gerekenlere yoksul diye acımaya kalkarsak, insanlığın durumunu ciddiye almıyoruz demektir.*” diyerek yoksulluğa karşı tutumunu belirtmiştir (Burke, 1987:25-30; Duman, 2010: 119). Bir diğer muhafazakâr düşünür Benjamin Disraeli, mülkiyete sahip olmayan kişilerin oy hakkının olmaması ger ektiğini savunmuştur. Disraeli 1834 yılında Whiglerin öncülüğünde çıkarılan *Yoksullar Yasası*'ni eleştirmiştir. Ancak bunun yanında yoksullara karşı her zaman hoşgörülü bir tutumda bulunulması gerektiğini düşünmektedir. Yoksulların sağlık gibi konularda haklarının gözetilmesinin önemli olduğunu vurgulamıştır (Disraeli, 1981:73-81). Muhafazakâr görüşe sahip Fransız tarihçi Alexis de Tocqueville ise yoksulluğun nedenini devlet yardımlarına bağlamaktadır. Ona göre, devletin yoksullara yaptığı yardımlar yoksulları tembelleştirmenin ötesine geçemez. Zenginlikle yoksulluğun birlikte var olmasının kaçınılmaz olduğunu düşünen Tocqueville yoksullara yapılan yardımın ailevi sorumluluğu azalttığı görüşündedir (Buğra, 2008: 42-59; Tocqueville, 1997: 59; Uyan Semerci, 2012: 5).

Postmodern düşüncenin temsilcisi Polonyalı sosyolog Zygmunt Bauman'ın yaptığı tanımlamaya göre, yoksulluk buldukları dönem içinde insanların genel anlamda çevrelerindekiyle farklı olarak yeterli besini alamamaları, giyinememeleri ve barınamamaları durumudur. Bauman'ın deyişle; “*Normal yaşamı sürdürmek için gerek duyulan her şeyden mahrum bırakılma, istenilen düzeyde olamama demektir. Bu durum, kendini beğenmeme, utanç ya da suçluluk duymayla sonuçlanmaktadır. Bunun yanı sıra yoksulluk, mevcut toplumda mutlu bir yaşamı ifade eden tüm imkânlardan yoksun bırakılmak*” anlamını içermektedir (Bauman, 1999: 125; Özdemir, 2014: 3).

1970'li yıllardan itibaren, yoksulluk farklı ideolojilerle de bütünleşmiştir. Bu ideolojilerden biri feminizmdir. Feminizmin yoksullukla bütünleşen ideolojisi bu tezin

konusunu oluşturmaktadır. İki kavramın birbirleriyle olan ilişkisinin görünürlüğü ortaya kadın yoksulluğu kavramını çıkarmıştır. Feminist sosyolog Valentine Moghadam'a göre, toplumsal alanda yaşanan cinsiyet eşitsizlikleri kadınların yoksullaşmasına neden olmaktadır. Kadınların kaynaklara ulaşırken karşı karşıya kaldıkları adaletsiz muameleler onları yoksulluğa itmektedir. Bu yoksulluk biçiminden kurtulmanın yolu toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasıdır (Moghadam, 1998: 225-227). 1970'lerde yoksullukla bütünleşen bir diğer ideoloji ekolojizmdir. Küresel ısınmanın önemli bir problem haline alması, yaşanan iklim değişiklikleri ve çevre kirliliği ekolojinin yoksullukla ilişkisini ortaya çıkarmıştır (Güzel ve Buz, 2019: 1056). Bununla birlikte, aynı yıllarda tüm insanların doğaya ve doğal kaynaklara ulaşımında adaletin önemini vurgulaması açısından çevresel adalet kavramı literatüre girmiştir (Güzel ve Buz, 2019: 1061). Çevre adaleti konusunda çalışan Amerikalı ekolojist Robert Bullard yoksul kişilerin atıklarla daha çok temas ettiğini, zengin kişilerin yeşil alana erişimi daha kolayken; yoksul insanlar için doğal kaynaklara ulaşmada problemler yaşadığından bahsetmektedir. Anguelovski'nin Bullard'tan aktardığına göre, ekolojik problemlerden en çok etkilenen kesim yoksullardır. Bu nedenle, yoksullukla mücadele etmek için çevrenin korunması gerekmektedir (Anguelovski, 2019: 58).

1980'li yıllardan itibaren, yoksulluk kavramı uluslararası alanda ele alınmaya başlanmış ve sorunun çözülmesi amaçlanmıştır. Özellikle son yıllarda üzerinde durulan kavram için çeşitli protokoller düzenlenmiştir. Bu protokollerin en önemlilerinden biri Birleşmiş Milletler Binyıl Kalkınma Hedefleridir. Bu bildirgeyle birlikte, yoksulluk sorunu esaslı biçimde ele alınmıştır. Bildirgenin temel amacı; açlık, eğitim ve sağlığa ulaşamama, toplumsal cinsiyet eşitsizliği, küçük yaşta çocuk ölümleri, bulaşıcı hastalıklarla gibi sorunlarla baş etmektir (Bozkuş ve Demirtürk, 2011: 32; Metin, 2014: 6316; Uyan Semerci, 2012: 5). Görüldüğü üzere, net bir tanımlanamayan yoksulluk kavramını farklı ideolojiler, farklı kuruluşlar ve farklı düşünürler değişik şekillerde ele almıştır. Kavrama DB'nin yaptığı gibi salt ekonomik sorun gibi yaklaşılabirirken; Sen'in yöntemiyle sosyolojik bir biçimde de yaklaşılabir.

1.2. YOKSULLUK YAKLAŞIMININ TARİHÇESİ

Yoksulluk insanlığın var oluşundan beri süregelen bir problemdir. Bu problemle çağlar boyunca pek çok mücadeleye girilmiştir. Farklı düşünürler, farklı görüşler etrafında yoksulluk sorunu ile mücadeleye katkıda bulunmuşlardır. Tezin bu bölümünde, yoksulluk üzerinde yazılmış ilk ve özel olarak tavrı koyan eser olan İspanyol Hümanisti Juan Luis Vives'in 1526'da Bruges şehri Belediye Başkanı'na sunduğu *Yoksul Yardımı Üzerine (De Subventionem Pauperum)*⁵ adlı eser ile başlayarak günümüze kadar yoksulluğun ne ifade ettiği ele alınacaktır.

Her toplum kendi yoksullarını içinde barındırır ve aslında yoksulluk ile kast edilen şey “yetersizlik” halidir. Toplumlar yoksulluğa karşı hem tikslenme hem de acıma duygusu taşırlar. Hatta yoksulluğu toplum için yararlı olarak görenler bile vardır (Bauman, 1999:126). Önceleri toplumsal anlamda bir problem olarak görülen yoksulluk, 16. yüzyıldan itibaren devlet eliyle çözülmeye çalışılmış ve yoksullara yardım edilmeye başlanmıştır. Geçim sıkıntısı, doğal afetler, kıtlık, siyasi istikrarsızlık ve savaş gibi olayların yarattığı yoksulluk, 16. yüzyılda sosyal bir olay olarak ele alınmaya başlanmış ve bu soruna devletler müdahalede bulunmuştur. Devlet müdahalesinin artmasının nedenlerini, Polonyalı tarihçi Bronislaw Geremek, 16. yüzyılda yoksulluğu doğuran eğilimlerin artmasına bağlamıştır. 16. yüzyılın öncesinde, Orta çağ Avrupası'nda, yoksulluk rahatsızlık veren bir sorun değildi, bu dönem içinde yoksullar toplumda bir göreve sahipti. Zenginler yoksullara sadaka vererek ruhlarını temizliyorlardı. Yoksullar toplumsal düzenin bir parçası durumundaydı. Ancak 16. yüzyıl itibariyle, yoksullar artık işgücü durumuna gelmişti (Geremek, 1994: 17-18). Yoksulların işgücü haline gelmesi ile şehirlerde nüfus patlamaları yaşanmış, 1600'lü yıllara gelindiğinde, bazı şehirlerin nüfusları iki katını aşmıştı. Örneğin, Londra'nın 1500'lü yıllarda 40.000 civarında olan nüfusu 1600'lü yıllarda 200.000'e yükselmişti. Paris'inki 100.000'den 220.000'e, Lizbon'un 30.000'den 100.000'e, Amsterdam'ın 14.000'den 65.000'e ve daha önce bir kasaba olan Madrid'in nüfusu 49.000'e ulaşmıştı. Sanayi devrimine 200 yıl olmasına rağmen,

---

⁵ Juan Luis Vives'in kaleme aldığı *Yoksul Yardımı Üzerine* adlı eserde yoksullara karşı sorumluluğu kabul eder ve dindar kesimleri değil, laik yetkilileri muhatap alır. Kiliseyi zenginlikleri yoksulların yardımları için kullanmadıklarında utanmaya davet etmiştir. Ciddi bir şekilde laik sosyal yardım projesi önerisinde bulunmuştur. (Buğra, 2008: 52).

şehirlerin nüfusunun bu kadar artmasının sebebi dokumacılık, matbaacılık ve liman işçiliği gibi alanlarda azımsanamayacak şekilde işçi istihdam edilmesiydi (Buğra, 2008: 34). Yoksulların işgücü durumuna gelmesi ve şehirlerin nüfuslarının kontrolsüz bir şekilde artması sebebiyle, yoksul kesimler şehir içlerinden uzaklaştırılmak istenmişti. 16. yüzyılda yapılan “sadaka reformu” çalışmalarıyla amaçlanan yoksulları şehirden temizlemektir. Bu dönemde, şehirde yaşayan yoksullar için ise İngiliz düşünürler John Bellars ve Jeremy Bentham yoksulların çalıştırıldığı kurumların nasıl daha iyi standartlara kavuşacağı ile ilgili araştırmalarda bulunmuşlardı (Buğra, 2008: 26). Aniden artan nüfuslar ve şehir popülasyonunun değişmesi şehirli nüfusu yoksul kesime karşı düşmanlığa itmişti. 16. yüzyıldan itibaren, şehirdeki düzeni bozduğu gerekçesiyle yoksullara olumsuz şekilde yaklaşılmaya başlanmıştır. Papa IV. Pius 1560’larda dilencilik ve yoksullara sadaka verilmesini kesinlikle yasaklamıştır. Öyle ki 16. yüzyıla gelindiğinde, köylüler şehirlere sokulmuyordu. Hatta İngilizce “villager” Fransızca “villain” anlamına gelen kelimeler aynı dillerde “yaramaz adam”, “habis”, “hain”, “sefil”, “çirkin” gibi anlamlarda kullanılıyordu (Geremek, 1994: 213-215).

16. ve 19. yüzyıllar arasında yoksullukla ilgili en önemli sorun yoksul yardımının maliyetiydi. Maliyeti düşürmek amacıyla, yoksullara yapılan yardımlara belirli sınırlamalar getirilmiştir. *Elizabeth Yasaları* olarak da bilinen *Eski Yoksulluk Yasası* insani olmayan şartlarda yoksulları çalışma evlerinde bulunmaya zorlamıştır. Bu evlerin şartları o kadar ağırdı ki gerçek manada yoksul olmayan kimse çalışma evlerinde kalmaya razı olamamaktaydı (Yaman, 2007: 33). *Eski Yoksulluk Yasaları* hem yoksul insanların haklarını gözetme konusunda yetersiz kalmış hem de toplumsal alanda sorunların doğmasına neden olmuştu (Kovancı, 2003: 32). 1661 yılında İngiltere’de ele alınan “İskân Yasası” bu sorunlarla baş edebilmek için çıkarılmıştır. Ancak, sanayileşme ile yasa eleştirilerek 1795’te kaldırılmıştır (Buğra, 2008: 41). Kral III. William 1689’da parlamentoda yaptığı konuşmada, yoksulların çalıştırılması gerektiği üzerinde durmuş ve bunun sebebi olarak da sanayi ürünlerinin üretimini arttıracaklarını göstermiştir. Kral’a göre, ulusların zenginliği arttırmanın yolu daha çok emek kullanmaktan geçmektedir. Ancak, artan toplumsal sorunlar ve şartların bu kadar ağır olması üzerine 1790’larda doğan Speenhamland Yasası ise minimum bir ücret belirleyip yoksul insanların yaşam haklarını korumaya yönelik bir tepki olarak meydana gelmiştir. Bu yasa ile birlikte aile kurmak ve ailenin nüfusunu arttırmak bir

gelir kapısı olarak görülmüş ve nüfusun artmasına sebep olmuştur (Çaylak ve Karadiken, 2020: 87; Yaman, 2007: 27-29). Yasaların çocuklu aileleri koruması yoksul ailelerin nüfusunun artmasına neden olmuş, bu durumda kısır bir döngü olarak yoksulluğu yeniden doğurmuştur. Hızla artan yoksulluk ve nüfus artışını engellemek için *Yeni Yoksullar Yasası* çıkartılmıştır (Güngör ve Özüğurlu, 1997: 7). 1834 yılında İngiltere’de çıkan *Yeni Yoksullar Yasası* önemli bir dönüm noktası olmuş ve bu yasa ile çalışan yoksul olgusunu reddedilmiştir. Yasa ile birlikte, çalışan kesimler muhtaçlar sınıfından çıkarılmıştır (Buğra, 2008: 27-40; Geremek,1994: 239). Dönemin laissez-faire yaklaşımıyla Whigler bireylerin kendi kaderlerini kendilerinin tayin edeceği olgusunu kabul etmişlerdir. Yeni yasa ile birlikte iş hayatında yer alabilen yoksulların yoksulluktan kurtarılması amaçlanmıştır (Kovancı, 2003: 85-89).

Tarih boyunca yoksulluk kavramına pek çok farklı açıdan yaklaşmıştır. Daniel Defoe gibi kimi düşünürler yoksulluğun belli başlı çalışmalarla giderilebileceğini düşünmüş ve yoksulluğu sistemin yarattığı bir sorun olarak görmüştür. Tocqueville gibi kimi düşünürler ise bu görüşlerin tersine yoksulluğun nedenini yoksulların tembel olmasına bağlamıştır. Yoksullukla mücadele amacıyla çalışmalar gerçekleştiren düşünürlerden biri Jeremy Bentham’dır. Bentham 18. yüzyılda yoksullukla mücadele edebilecek bir kurum olarak “Panoptican Planı”⁶ ortaya çıkarmıştır (Buğra, 2008: 44).

Düşünürlerin yoksulluk politikası ile ilgili çalışmalarda bulunması devletlerin de yoksullukla ilgili politikalar gütmesine sebep olmuştur. Özellikle 19. yüzyılda, devletler sosyal politika alanında önemli gelişmelere imza atmıştır. İngiltere’de 1870 ve 1891 yıllarında çıkan yasalar ile eğitimin parasız olma yolu tutulmuştur ve 1906 yılında çıkan “Okulda Yemek Yasası” ile de bir aşama kaydedilmiştir. Ayrıca, Almanya’da 1883’te hastalık sigortası, 1884’te iş kazası sigortası, 1889’da da yaşlılık ve engellilik sigortalarıyla resmi bir sosyal güvenlik sistemi kurulmuştur (Buğra, 2008: 62). İngiltere’de 1911 yılında, hastalar ve işsizler için “Ulusal Sigorta” sistemi benimsenmiştir. 1925 yılına gelindiğinde ise Muhafazakâr hükümet yoksullukla baş

---

⁶ 18. yüzyılda Jeremy Bentham tarafından tasarlanan Panoptikon Planı “Bütünü Gözetlemek” adı altında geniş kitleleri kontrol altına alma amacı taşır. Eğitim, hapis gibi amaçlarla tasarlanan planın ortasında bir gözetleme kulesi ve etrafında büyük camlardan oluşan yerleşim bulunmaktadır. Böylece, kişilerin hareketleri “biri izliyor” kaygısıyla şekillenecektir. Merkezi bir otorite içeren Panoptikon Planı Horos’un gözünü simgeleyen “vicdanın gözünden hiçbir şey kaçmaz”ın da bir başka ifadesini oluşturmaktadır (Kancı, 2019: 547; Özdel, 2012).

etmek için dullar, yetimler ve yaşlılar için yasa çıkarmıştır. Bu yasa kapsamında işsiz ve hasta olanlar ve ayrıca 65 yaş üstü dullara maaş bağlanmasına karar verilmiştir. 1940'lara gelindiğinde ise kadınların emekli maaşı alma yaşı 60'a indirilmiştir (Glennester ve Hills, 2004).

Yoksullukla mücadele amacıyla gerçekleştirilen en önemli çalışmalardan biri de Bangladeşli bankacı Muhammed Yunus'un önderliğinde sürdürülen *Mikrokredi Hareketi*'dir. *Mikrokredi* uygulaması ilk kez 1976 yılında Muhammed Yunus tarafından uygulamaya konmuştur. Yunus bu hareketi "*Mücadele eden kişilere balık vermek yerine balık tutmak için gerekli olan malzemeyi temin etmek*" şeklinde tanımlamıştır. Bu yaklaşıma göre, yoksullukla mücadelede atılabilecek en önemli adım istihdamı gerçekleştirmektir ve *Mikrokredi* yardımlarıyla desteklenen kişilerin yoksullukla mücadele etmesi amaçlanmaktadır. Yoksulluk sorunu ile kadınların daha çok karşı kalması sebebiyle mikro kredilerin verilmesinde kadınlar önceliklidir (Algan ve Çuhadar, 2019: 87; Aslan, 2015: 1).

Yoksulluk sorunu düşünürlerin ve devletlerin yanında birçok uluslararası örgütün de ilgilendiği bir konudur. Özellikle 1980'li yıllardan itibaren, Birleşmiş Milletler ve Dünya Bankası gibi uluslararası kuruluşlar yoksullukla mücadele etmek amacıyla bu alana yoğunlaşmıştır. 1997 yılında yayınlanan BM Raporu ile "insani yoksulluk" kavramı literatüre girmiş ve bu kavramla birlikte, BM yoksulluğu "gelirin yanında eğitim, sağlık, temiz suya ve özgürlüğe ulaşmada yoksulluk" olarak ele almıştır. BM insani yoksullukla ilgili yaşam süresi, eğitim, ekonomik ve sosyal imkânlar şeklinde üç kıstas belirlemiştir (Aslan, 2015: 20-21). 2000 yılında, yine BM önderliğinde ve 180'den fazla ülkenin katılımıyla, Binyıl Kalkınma Hedefleri yoksulluğu ortadan kaldırılma ve insani kalkınma amacıyla kabul edilmiştir. Binyıl Kalkınma Hedefleri ile sekiz ana hedef belirlenmiş ve bu hedeflerin 2015 yılına kadar gerçekleştirilmesi kararlaştırılmıştır (DPT, 2010). Bu hedeflerin ilki aşırı yoksulluk ve açlığın elimine edilmesidir. Kararlaştırılan diğer hedefler de yoksullukla mücadeleye yöneliktir. Eşit temel eğitim hakkı, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması, çocuk ölümleri azaltılırken, anne ve çocuk sağlığının iyileştirilmesi, salgın hastalıklarda mücadele edilmesi, çevresel bir sürdürülebilirlik ve kalkınmanın başarılması için küresel anlamda bir ortaklığın sağlanması Binyıl Kalkınma Hedeflerinin diğer maddeleridir (Akyıldız, 2011: 50-51).

Dünya Bankasının 2009 yılında yayınladığı *Handbook on Poverty and Inequality* (Yoksulluk ve Eşitsizliğin El Kitabı) adlı rapora göre, dünyada yaşayan 7 milyar insandan her üç kişiden biri yoksulluk ile mücadele etmektedir. Bu nüfusun yarısı ise Sub-Saharan Afrika, Orta Amerika, Karayipler ve Asya'dadır ve buradaki insanlar günlük 2 dolardan daha azını kazanmaktadır. Rapora göre, 2009 yılında 1,2 milyar kişi günlük 1 doların altında gelir olarak yaşamını sürdürmeye çalışmaktadır (World Bank, 2009). BM'nin yayınladığı *2019 Dünyada Gıda Güvenliği ve Beslenme Durumu* adlı rapora göre ise 2019 itibariyle, 820 milyon insan açlık çekmektedir. Dünyanın yaklaşık %11'i açlıkla mücadele etmektedir. Örneğin, 150 milyon çocuk yeterli şekilde besin alamadığı için boy kısıklığı ile yüz yüze gelmiştir (UN, 2019: 9-13). Uluslararası alanda insani yoksulluk günlük olarak 1.90 \$ olarak belirlenmiştir. Küresel düzeyde çok boyutlu yoksul sayısı 1,3 milyardır (UNDP, 2019: 4-8). Özetle görüldüğü gibi, dünyanın birçok yerinde önemli bir sorun olan ve önemi günden güne artan yoksulluk insanları pek çok haktan mahrum etmektedir. Bu mahrumiyetlerin en büyüğü ise yaşam hakkında yaşanan hak ihlalleridir (Metin, 2014: 6315).

1.3.YOKSULLUK TÜRLERİ

Yukarıdaki tartışmalardan da görüldüğü üzere, yoksulluk genellikle ekonomi odaklı düşünülmüş ve ele alınış biçimi de gelir merkezli olmuştur. Gelir merkezli yaklaşım 3 farklı kavramı ortaya çıkarmıştır. İlki, Dünya Bankası tarafından tanımlanan ve günlük bir doların altında geliri olanları ele alan kavramdır. Temel besin ihtiyaçlarının karşılanması durumunda dahi karşılaşılan zorluk “mutlak yoksulluk” şeklinde tanımlanmıştır. İkinci yaklaşım, “görelî yoksulluk” olarak anılan temel besin kaynakları dışında insanların sosyal bir varlık olduğunu ele alan yaklaşımdır. Üçüncü yaklaşım ise iki kavramı da daha geniş şekilde ele alan insani yeteneklere ulaşamama durumunu anlatan “insani yoksulluk” kavramıdır (Güneş, 2012: 154-155; Özdemir, 2014: 4). Yoksulluk sorunun çok boyutlu olması ve bu sorunun farklı grupları farklı şekillerde etkilemesi zamanla gelir odaklı yoksulluk türlerinin yetersiz kalmasına sebep olmuş ve böylece farklı yoksulluk türleri geliştirilmiştir. Olması gereken-kişî tercihi ayırımına dayanan subjektif-objektif yoksulluk türü bunlardan biridir. Tarımda yaşanan makineleşme ya da toprakların bölünmesi sonucunda meydana gelen kırsal

yoksulluk ve akabinde kente göç ve plansız kentleşme gibi olguların yol açtığı kentsel yoksulluk yoksulluğun bir başka türüdür. Yoksulluğun süreklileşmesi ve bu yoksulluk halinden kurtulmanın imkânsız hale gelmesi kronik yoksulluk türünün ortaya çıkmasına neden olmuştur (Uyan Semerci, 2012: 2). Son olarak, yapılan araştırmalarla (Pearce, 1978) toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin kadın yoksulluğunu belirginleştirdiği saptanmış böylece, kadın yoksulluğu ortaya çıkmıştır.

1.3.1.Mutlak Yoksulluk

“Mutlak yoksulluk” bireylerin hayatlarını devam ettirebilmesi için sahip olması gereken barınma, yiyecek ve minimum sağlık gibi ihtiyaçları karşılayamaması, bu ihtiyaçları sağlayan asgari gelirin altında kalması durumudur. Bu tanımlamada maddi kaynaklardan yoksunluk ön plandadır. Mutlak yoksullar birinci derecede fakir ve yardıma muhtaç insanlardır. Yardım edilmediği takdirde mutlak yoksullukla mücadele eden kişilerin ölüm riski vardır (Arpacıoğlu, 2011: 62). 1990 yılı Dünya Bankası verilerine göre, günlük 2.400 k/cal alamayan bireyler “mutlak yoksul” olarak tanımlanmıştır. Gelişmekte olan ülkelerde kişi başına günlük 1 \$’ın altında, Latin Amerika ve Karayipler’de günlük 2 \$, Doğu Avrupa ülkeleri için günlük 4 \$ ve gelişmiş sanayi ülkeleri içinde günlük 14.40 \$’dan az ücret alan kişiler mutlak yoksul olarak kabul edilmiştir (Aksan, 2012: 12; Uyan Semerci, 2012: 2). 2000 yılında kabul edilen Binyıl Kalkınma Hedefleriyle mutlak yoksulluk sınırı yenilenmiştir. 2015 yılı itibariyle, yoksul ülkelerin mutlak yoksulluk sınırı 1,90 \$ olarak belirlenmiştir. Yeni düzenleme ile alt-orta gelirli ve üst-orta gelirli ülkeler için de ayrı yoksulluk sınırları düzenlenmiştir. Buna göre, alt-orta gelirli ülkelerde mutlak yoksulluk sınırı 3,20 \$ iken, üst-orta gelirli ülkelerde sınır 5,50 \$’dır (Yüksel Arabacı, 2019: 124). Ayrıca, mutlak yoksullukla mücadele eden grupları tespit etmek adına “yoksulluk sınırı” belirlenmeye çalışılmıştır (Yüksel Arabacı, 2017: 152-153). Yoksulluk sınırının belirlenmesinde üç yöntem kullanılmaktadır. İlki, asgari gıda harcamasına göre olan yaklaşımdır, ikinci yöntem, asgari gıda harcamasının yanında gıda dışı harcamaları da içermektedir. Üçüncü yöntem, gelirin belirli bir orandan fazlasını gıda harcamalarına ayıran hane fertlerini yoksul olarak tanımlamaktadır (Aktan ve Vural, 2004: 13).

1.3.2. Göreli Yoksulluk

Mutlak yoksulluğun bir eleştirisi olan göreli yoksulluk kavramı, ilk kez İngiliz sosyal bilimci Peter Townsend tarafından ele alınmıştır. Townsend “bir grubun yoksul olup olmadığının içinde buldukları toplumun refah düzeyinin altında kalıp kalmamasıyla ölçülebileceğini” söyler. Townsend’in tanımlamasına göre, toplumun sahip olduğu gelirin medyan derecesinin altında kalan grup yoksul olarak kabul edilmektedir (Yüksel Arabacı, 2017: 154-155). Adam Smith’in tanımına göre ise göreli yoksulluk temel ihtiyaçları karşılıyor olmasına rağmen kişisel kaynakların eksikliği sebebiyle genel refah düzeyinin altında kalma halidir (Arpacıoğlu, 2011: 63). “Görelî yoksulluk” kavramı, insanın toplumsal bir varlık olmasından kaynaklanır çünkü bu yoksulluk türü toplumun genel refah düzeyi üzerinden ölçüm yapmaktadır (Aktan ve Vural, 2004: 5; Uyan Semerci, 2012: 2). Yani kişiler mutlak yoksulluk çekmese de yaşam standartları bakımında yaşadıkları toplumun ortalama standartlarının gerisinde kalması durumunda göreli yoksullukla karşı karşıya gelmektedirler (Arpacıoğlu, 2011: 63).

1.3.3. İnsani Yoksulluk

Yoksulluk salt ekonomik nedenlere dayalı olarak ortaya çıkan bir olgu değildir. Kişilerin yeterli gelire sahip olmaması, yani maddi mahrumiyet yaşamaları durumunda yoksullukla karşı karşıya kalabilecekleri gibi, farklı sebeplerden ötürü de yoksulluğa maruz kalabilirler. Örneğin, fiziki mahrumiyet olarak ele alınan ve beslenme yetersizliği, açlık, hastalık şeklinde oraya çıkan yoksulluk biçimleri de mevcuttur. Bu duruma örnek olarak, Afrika’da temiz suya ulaşımında problem yaşanması örnek verilebilir. Bir başka şekilde, insanların izole edilmesiyle marjinalleştirilerek eğitim, sağlık gibi kaynaklara ulaşamaması da yoksulluğun biçimlerindedir. Bir diğer yoksulluk biçimi olarak çevre kirliliğini ele almak mümkündür. Artan sanayi ve küreselleşen dünyanın sonucunda ortaya çıkan, su kaynaklarının kirlenmesi ya da orman tahribatına dayalı olarak meydana gelen durum da yoksulluktur. Temel ihtiyaçların yanı sıra yoksul kesimin kültürel anlamda kendilerini doyurmaları da olası

görülmemektedir. Yoksulluk yaşayan kişilerin kültürel ortamlara katılmaları mümkün değildir (Aktan ve Vural, 2004: 3-4) “İnsani yoksulluk” kavramı sadece gelirle ilgilenmemektedir, asıl ilgilendiği yapabilirliktir. İnsanların sağlık, eğitim gibi hizmetlere, temiz su kaynaklarına ulaşabilirliği ve uzun bir yaşam sürebilme, altyapı kaynaklarına sahip olma gibi kriterleri ele alınmaktadır. İnsani yoksulluk kavramı mal, hizmet, altyapı gibi kaynaklara erişimin olmamasını anlatmaktadır (Aygüler ve Buz, 2017: 178; Arpacıoğlu, 2011: 63; Metin, 2014: 6319; Sumbas, 2015: 3-6). Özetle, insani yoksulluk kavramı “tahammül edilebilir” bir yaşam sürmek için gereken fırsat ve seçimlerden yoksunluğu ele almaktadır.

1.3.4.Sübjektif ve Objektif Yoksulluk

Yoksulluğa yaklaşım iki türdür. Bu ayrım objektif ve sübjektif olarak ikiye ayrılmaktadır. Objektif yaklaşım yoksulluğu neyin meydana getirdiği ve kişileri yoksulluktan kurtarmak için nelerin gerektiğini belirten değerlendirmeleri içermektedir. Bu değerlendirmeleri yapmak için kişilerin günlük olarak almaları gereken kaloriler, okuma-yazma oranı, temiz içme suyuna erişim, sağlık gibi spesifik değerler alınmaktadır. Objektif yoksulluk türü mutlak yoksulluk ve görelî yoksulluk ile ilişkilendirilebilmektedir (Başaran ve Çetinkaya, 2013: 245). Objektif yoksulluk gelir odaklı bir bakış açısından yoksullukla ilgilendiği için yetersiz kalabilmektedir (Danışman Işık, 2018: 73).

Sübjektif (Öznel) yaklaşım ise, yoksulluk tanımlamasında kişilerin tercihi üzerinde durmaktadır. Kişilerin kendileri için yaptıkları tercihler sübjektif yoksulluğun çıkış noktasıdır. Bu yoksulluk türü iki farklı yaklaşımla desteklenmektedir. Bunlardan ilki minimum gelir seviyesine odaklanan yaklaşımdır. İkincisi ise gelir düzeyi yaklaşımıdır (Başaran ve Çetinkaya, 2013: 246). Sübjektif yaklaşımda çok kötü, kötü, iyi, çok iyi gibi değerlendirmelerle kişilerin yoksulluk durumu belirlenmeye çalışılmaktadır (Danışman Işık, 2018: 73). İktisatçılar genellikle objektif yaklaşımla ilgilenmektedir. Ancak, ölçüm yöntemlerinde objektif yaklaşım önemsenirken, sübjektif yaklaşımı dışarıda bırakmak mümkün değildir. Kişilerin farklı toplumsal yapılar içinde bulunması ve farklı ihtiyaçlarının olması yoksulluğun sübjektif yanını gözler önüne sermektedir (İçöz, 2019: 5).

1.3.5.Kırsal Yoksulluk- Kentsel Yoksulluk

Sanayileşmenin artışı ile tarım arazisinde insan gücüne duyulan ihtiyacın azalması, toprakların miras yoluyla bölüşülmesi, siyasi istikrarsızlık ve iç çatışmalar, kırsal alandaki ikilikler, kötü yönetim ve kırsal kesimi dışlayan iktisadi ve sosyal politikalar kırsal yoksulluğun meydana gelmesine neden olan temel faktörlerdir. Özellikle kırsal alanda sağlık, eğitim, altyapı gibi kaynaklara erişememe durumu, kişileri temel haklardan mahrum bırakarak yoksulluğa sebep olmaktadır (Aktan ve Vural, 2004: 11). Kentsel yoksulluğun ise kırsal yoksulluğun devamı olduğunu söylemek mümkündür. Kırsal bölgede geçimini devam ettiremeyen yoksul kişiler yeni iş imkanları ve daha iyi fırsatlara kavuşma umudu ile şehirlere göç etmektedir. Ancak, şehirlerde istihdamı sağlayamayan ve kaynaklardan yoksun olanlar kırdan gelen yoğun göçler sebebi ile gettolaşmaya başlamaktadır. Kırdan kente göç eden yoksullar marjinal gruplar olarak kabul edilerek şehir hayatına kabul edilmemektedir. Bu durumda da “yoksulluk kültürü” meydana gelmektedir. “Yoksulluk kültürü” kavramı literatüre Oscar Lewis tarafından sokulmuştur. Lewis bu kavram ile kentlere göç edenlerin kent hayatı içinde sürdürdüğü kültüre işaret etmektedir. Orhan Türkdoğan’a göre, meydana gelen “yoksulluk kültürü”nü ortadan kaldırmak yoksulluğu ortadan kaldırmaktan daha zordur (Yayla Konuş, 2020: 21-22; Türkdoğan, 1977: 17-19).

Kırsal yoksulluğun kentsel yoksulluğa sebep olduğu gibi kentsel alanda yaşanan zorlukların da çocuk ve kadın yoksulluğuna sebep olduğu söylenebilir. Necmi Erdoğan’ın *Yoksulluk Halleri* adlı kitabında yer alan mülakatlarda kırdan kente göç eden yoksul grupların mağduriyet yaşamaları sebebi ile çocuklarını iş hayatına sürmelerini ve eşlerinin toplumsal cinsiyet eşitsizliği ile birlikte yoksullukla mücadele ettiklerine şahit olunmaktadır. Zamanla bu yoksulluk kronik bir almaktadır (Erdoğan, 2019).

1.3.6.Kronik Yoksulluk

Kronik yoksulluk kavramı ile ele alınan durum kişinin uzun süre yoksullukla karşı karşıya kalmasıdır. Kişilerin en az beş yıl boyunca sürekli yoksulluğa maruz kalması yoksulluğun kronik bir hal almasına sebep olmaktadır. Kronik yoksulluğa kişinin içinde bulunduğu koşullar sebep olmaktadır. Kişilerin engelli olması, sağlık durumlarının el vermemesi, yaş ve maruz kalınan cinsiyet eşitsizlikleri nedeniyle, yaşanan yoksulluk durumu kronik yoksulluğa örnektir (Yüksel Arabacı, 2017: 156-157). Amerikalı antropolog Oscar Lewis'in antropolojik bir araştırma yaptığı ve belgesel roman şeklinde yayımlanan kitabı *Sanchez'in Çocukları*'nda, kronikleşen yoksulluğun gelecek nesillere aktarımı ve gelecek neslin hayatını nasıl etkilediği görülmektedir. Baba Jesus Sanchez'in yoksulluk içinde geçirdiği hayatı çocukları Manuel, Roberto, Consuelo ve Marta'ya da yansıtmıştır. Bu yoksulluk halinden kurtulma gayreti içine girseler de eğitimden mahrum kalma, sağlık hizmetlerine ulaşamama, ayrımcılıkla karşı karşıya kalma durumu yoksulluğun kronik bir hal alarak devam etmesine yol açmıştır (Lewis, 1971).

1.3.7.Kadın Yoksulluğu

Yoksulluğun kadınsılaşması kavramı ilk olarak 1978 yılında Diana Pearce tarafından kullanılmıştır. Pearce'in bu kavramsallaştırmayı yapma nedeni, 1970'li yıllar içerisinde, kadın yoksulluğu oranının genel yoksulluğa oranla 2/3 olmasıdır. Kadınlar iş hayatına katılım sağlamalarına rağmen, yoksulluk içindeki payları artış göstermiştir. Kadın yoksulluğunun genel yoksulluk durumu içinde belirgin olması kavramın önemini göstermiştir. Bu sebeple, 1970'lerden itibaren uluslararası alanda kadın yoksulluğu ile mücadele amacıyla politikalar güdülmüştür. Örneğin, 1995 yılında düzenlenen Dünya Kadın Konferansı Eylem Planı'nda *Yoksulluğun Kadınsılaşması* kavramı uluslararası literatürde ilk kez kullanılmıştır (Aksan ve Topçuoğlu, 2014: 139; Ünlütürk Ulutaş, 2009: 25). Son 50 yıldır izlenen neo-liberal ekonomi politikalarıyla birlikte, yoksulluk süreklileşmektedir ve küresel bir hal alan yoksulluk giderek kadınsılaşmaktadır. Yoksulluğun etkilediği kesim içerisinde

kadınların oranları günden güne artmaktadır. Yoksullukla mücadele politikalarında kadınlar, “kurtarılması gerekenler” arasında ilk olarak ele alınmaktadır (Sallan, 2005: 25). Tezin ana konusunu oluşturan “kadın yoksulluğu” kavramı ileriki bölümlerde ayrıntılarıyla ele alınacaktır.

1.4.YOKSULLUK ÖLÇÜM YÖNTEMLERİ

Yoksulluk ölçümünün sadece ekonomik kıstaslar üzerinden ya da sosyal ve siyasi etkileriyle ele alınıp alınmaması gerektiği bir tartışma konusudur. Genellikle tespitinin daha kolay olması ve neo-liberal yaklaşımın ekonomiyi öncelemesi sebebi ile yoksulluğun belirlenmesi için ekonomik göstergeler kullanılmaktadır. Kişilerin tüketimleri üzerinde yaptıkları harcamalar buldukları ekonomik durumun göstergelerinden biridir. Hayatta kalmak için gerekli olan maddeler üzerinden bir gıda sepeti oluşturularak yoksulluk sınırı belirlenmektedir. Bu sınırın altında kalanlar ise yoksul kabul edilmektedir (Şenses, 2019: 62-63).

Yoksulluk sınırı yöntemiyle yoksulluk hesabı yapılırsa da zamanla farklı yoksulluk ölçüm yöntemleri de kullanıma girmiştir. Örneğin, bir toplumdaki genel yoksulluk oranını bulmak için kullanılan yöntemlerden biri Kafa Sayım Endeksi (KSE)’dir. Bu endeks yoksulluk sınırının altında kalan kişileri toplam nüfus ile orantılandırarak bir sonuç ortaya çıkarmaktadır. KSE’nin yoksulluk şiddetini ölçmemesi sebebiyle, yoksulluğun şiddetini ölçmek adına Yoksulluk Açığı Endeksi (YAO) geliştirilmiştir. Ancak, YAO’nun ve KSE’nin dar kapsamlı olması Foster, Greer ve Thorbecke Endeksi’nin kullanılmasına yol açmıştır. Bu endeks ile toplum çeşitli gruplandırmalarla sınıflandırılmış ve yoksulluk ölçümü yapılmıştır. Amartya Sen’in geliştirdiği Sen Endeksi ise, bir ülkedeki yoksul oranını ele alırken aynı zamanda yoksul kişilerin durumuna da odaklanmaktadır. Son olarak 2010 itibariyle, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı tarafından İnsani Gelişim Endeksi kullanıma sokulmuştur. Bu endeks ile birlikte eğitim ve sağlığa ulaşmada belirlenen kıstaslar yoksulluk oranlarının belirlenmesinde etkili olmuştur (Özdemir, 2014: 9-10). Tüm bu endeksler aşağıda ele alınacaktır.

1.4.1.Kafa Sayım Endeksi

Kafa Sayım Endeksi en çok tercih edilen yoksulluk ölçüm yöntemidir. Bu ölçüm yöntemi ile yoksulluk sınırının altında kalan kişilerin toplam nüfusa oranıyla yoksulluk oranı tespit edilir. Bu yöntem en çok tercih edilen yöntem olsa da bazı eksiklikleri vardır. Örneğin, bu ölçüm yöntemi yoksulluğun şiddeti hakkında bir bilgi verememektedir, yoksulların yoksulluktan kurtulması için ne kadar gelire ihtiyaç olduğu bu ölçüm ile tespit edilmez ve yoksulluktan etkilenmeyen kısım gelir dağılımına duyarsız kalır (Özdemir, 2014: 10; Şenses, 2019:65-66).

Bu ölçüm yönteminde H: kafa sayısı yoksulluk endeksini; Q: belirlenmiş olan yoksulluk sınırı altında kalan kişileri; N: toplam nüfusu göstermektedir. Buna göre;

$$KSE H=Q/N$$

olarak gösterilebilir. Bu yoksulluk yalnızca yoksul olanlar ve olmayanlar arasında ayırım yapabilmesi bakımından yetersizdir (Belen, 2017: 52).

1.4.2.Yoksulluk Açığı Endeksi

Yoksulluk Açığı Endeksi ile ölçüm yöntemi yoksulluk şiddeti hakkında bilgi verir. Ölçüm, her yoksul kişinin toplam gelir açığının toplam tüketiminin bir yüzdesi olarak açıklanmasıdır (Özdemir, 2014: 10-11). Bu yöntem yoksulluğun derinliğini ölçmeyi amaçlar. Yoksulların tüketimlerinin yoksulluk çizgisine ne kadar uzaklıkta olduğunun ortalamasının yoksulluk çizgisine oranı olarak belirlenmiştir. Kafa Sayım Endeksinde olduğu gibi Yoksulluk Açığı Endeksi de gelir dağılımı eşitsizliğini görmezden gelir ve bu nedenle eleştirilir (Şenses, 2019: 66). Yoksul açığı endeksini ölçerken yoksulluk açığı oranını yoksulluk sınırına bölüp ardından tüm yoksulları kapsayan bir şekilde toplayıp ülkenin genel nüfusuna bölerek bulunur. Yoksulluk yaşayan bir kişinin gelirini arttırmasıyla söz konusu endeks azalır (Atmaca, 2019: 18-19).

1.4.3.Foster, Greer ve Thorbecke Endeksi

Foster, Greer ve Thorbecke Endeksi en kapsamlı yoksulluk ölçme yöntemlerinden biridir (Özdemir, 2014: 13). Bu endeks yoksulluğun tümünü farklı gruplar arasında ayrıştırmaktadır. FGT yardımıyla yoksullar net bir şekilde sosyo-ekonomik ve bölgesel olarak ayrıştırılabilmektedir. Yoksulluk bu ayrımlara göre tek tek belirlenebilmektedir. Bu ölçüm yöntemi ile yoksulluğun hem derinliği hem de gruplar arasındaki farklılıklar ölçülebilmektedir. Kişileri gruplayarak yoksulluk endeksini ortaya çıkarması bağlamında hesaplanması kolay olduğu için bu yöntem dünyada en çok bilinen ve kullanılan yoksulluk ölçüm yöntemlerindedir (Özdemir, 2017: 199). Ayrıca, FGT endeksi yoksulların gelirlerinin artışının faydalı olduğundan bahsetmekte ve yoksulluk tepkisi katsayısı içermektedir. FGT endeksinin kapsam alanına KSE ve YAO da girmektedir. Bu yoksulluk hesabında her bir grup bölgesel ya da sosyo-ekonomik olarak ayrıştırılır ve bu grupların nüfus içerisinde tuttukları yere göre yoksulluk oranı belirlenmektedir (Şenses, 2019: 67). Bu ölçüm yönteminde z: yoksulluk çizgisi, y_i : en düşük gelir, n: toplam nüfusu, q: yoksul kişilerin sayısını vermektedir. $a > 0$ yoksulluktan kaçınma anlamına gelmektedir. Ölçüm yönteminin formülü şu şekildedir:

$$(Pa) \frac{1}{N} \sum_{i=1}^q - \left(\frac{z - y_i}{z} \right)^a$$

1.4.4.Sen Endeksi

İktisatçı Amartya Sen'e göre, yoksulluğun ölçülmesinde karşılaşılan iki problem vardır: İlki tüm nüfus içinde yoksul nüfusu tanımlamak, ikincisi ise yoksullar hakkında kurulan yoksulluk endeksleridir (Özdemir, 2014: 12). Amartya Sen yoksulluğun, tüm nüfus içindeki yoksul oranı ve yoksullar hakkında veri elde edilerek tanımlanabileceğini söyler ve bunu da bir endekse yansıtır (Erdoğan, 2002: 10). Sen tarafından ortaya konan ve adını alan Sen Endeksi hem Kafa Sayısı Endeksi hem

Yoksulluk Açığı Endeksi hem de Gini katsayısının birleşmesiyle oluşur. Bu endekste H: kafa sayım oranı, I: gelir açığı oranını vermektedir. Sen ekdeksi,

$$S=H [I + (1 - I) Gp]$$

şeklinde formüle edilebilir. Yoksulluğun tam eşitsizlik durumunda olması halinde $Gp=1$ iken, eşitlik halinde $Gp=0$ 'dır (Belen, 2017: 53-54; Özdemir, 2014: 11-12).

1.4.5.İnsani Gelişme Endeksi

Ekonomik ölçümlerin insani yoksulluğun ölçülmesinde yeterli olmaması üzerine İnsani Gelişim Endeksi, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) tarafından ortaya konmuştur (Aktan ve Vural, 2004: 14-15). İGE'nin ölçümü için belirlenen belli başlı kıstaslar vardır. Bu kıstaslardan ilki, doğumda yaşam beklentisi 40 yaşın altında olanların oranıdır. Diğer kıstas, okuma yazma bilmeyen yetişkin oranıdır. Sağlık hizmetlerinden yararlanamayanların ve sağlıklı suya erişemeyenlerin oranı ve 5 yaşın altında olup olması gereken kiloya ulaşamayan çocukların oranı diğer bir kıstastır (Anand ve Sen, 1997: 7-10; Atmaca, 2019: 21-22). İnsani Gelişim Endeksi kendi içinde Toplumsal Cinsiyete Dayalı Gelişim Endeksi (TCDGE) ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Endeksi (TCEE) olarak alt ölçüm birimlerine ayrılmaktadır. TCDGE insani gelişmedeki toplumsal cinsiyet eşitsizliğini ölçmektedir. Bu ölçek, sağlık, eğitim ve yaşam standartlarına ulaşmada kadın ve erkek arasındaki farkı belirlemektedir (UNDP, 2020b). TCEE ise kadınların sağlığa ulaşma, doğumda ölüm ve ergenlik çağında annelik gibi değerleri ölçerek cinsiyet eşitsizliği ve yoksulluğu ölçmektedir (UNDP, 2020c).

1.5.YOKSULLUĞUN NEDENLERİ

İnsanlar tarih boyunca yoksulluk ile mücadele içinde olmuştur. Yoksulluğun pek çok sebebi olsa da bu sebepler genel olarak iki başlık üzerinden incelenmektedir. Yoksulluğa sebep olarak gösterilebilecek ilk neden sosyo-ekonomik yön ile ilgili olan

ve bireyin dışında gelişen makro nedenler iken, ikinci genel neden olarak kabul edilen ise bireysel sebeplerden kaynaklanan mikro nedenlerdir.

1.5.1.Yoksulluğun Makro Nedenleri

Yoksulluğun nedenleri genel olarak iki başlıktan oluşmaktadır. Bunlardan ilki, bireyin bir etkisi olmadan gelişen makro nedenlerdir. Makro nedenlere pek çok örnek vermek mümkündür. Küreselleşme, hızlı nüfus artışı, ekonomik krizler, ekonomik büyüme ve emperyalizm makro nedenlere verilebilecek örneklerdendir.

1.5.1.1.Küreselleşme

Teknolojinin gelişmesi ve McLuhan'ın (1989) deyiimiyle “dünyanın küresel bir köy” haline gelmesi ile kişiler ve devletlerin birbirlerine olan benzerlikleri artsa da küreselleşme gelir eşitsizliğine sebep olmuş yoksulluğu ortaya çıkıştır (Kabakçı Karadeniz, 2017: 161). Küreselleşmenin meydana gelmesi ile “Matthew Etkisi” nin gösterdiği gibi zenginler daha çok zenginleşirken, fakirlerin buldukları durumdan kurtulmaları zorlaşmış ve böylece sınıflar arasındaki fark açılmıştır (Bol ve diğ, 2017).

Neoliberal görüşü temsil eden IMF ve Dünya Bankası gibi kuruluşlar yoksulluğu azaltmaya yönelik siyasalar üretme gayretine girmiş ve yoksulluğun küreselleşmeyle ortadan kalkacağı görüşünü benimsemişlerdir. Ancak UNDP'nin görüşüne göre, küreselleşme yoksulluğun derinleşmesine sebep olmaktadır. Keza küreselleşme yoksulluğu ortadan kaldırmamıştır. Dünya Bankası verilerine göre, 2020 yılı mutlak yoksulluk oranı %12,2'dir (World Bank, 2020). Küreselleşmenin ortaya sunduğu zenginlikten gelişmiş ülkeler yararlanırken, gelişmekte olan ülkelerle gelişmiş ülkelerin arasındaki yoksulluk uçurumu artmaktadır (Memiş, 2014: 152-159).

Küreselleşmenin yoksulluğu arttırmasının birkaç sebebi vardır. Küreselleşmeyle ucuz emeğe duyulan ihtiyaç artmış ve dış ticarete ihracat ve ithalat dengesi gelişmekte olan ülkelerin aleyhine bozulmuş, bu durum uzun vadede gelişmekte olan ülkelerde yoksulluk yaşanmasına neden olmuştur (Pehlivan, 2010: 39-40). Ayrıca

makineleşmenin artması nedeniyle, insan gücüne duyulan ihtiyacın azalması ya da ortadan kalkması kişilerin yoksullaşmasına neden olmuştur. Bu durum da beraberinde yoksulluğu getirmiştir. Bununla birlikte, kontrolsüz büyüme ve gelirin adaletsiz bir şekilde dağıtılması da toplumların içindeki sınıf farkını arttırmış ve yoksul insanlarla zengin insanlar arasında gelir bakımından uçurum ortaya çıkarmıştır (Yanar ve Şahbaz, 2013: 56-59).

1.5.1.2.Hızlı Nüfus Artışı

Aile içindeki nüfusun artması ve kişi sayısının artışına bağlı olarak, kişi başına düşen gelirin (GDP) azalması, nüfus artışının yoksulluğun süreklileşmesine neden olmasına örnek verilebilir. Örneğin, kişi başına düşen geliri düşük olan ülkelerde kadın başına düşen çocuk oranı 4,8 iken, bu oran kişi başına düşen geliri yüksek olan ülkelerde 1,7'dir (Kabakçı Karadeniz, 2017: 164). Şenses'in (2019) aktardığına göre ise yoksulluk fazla nüfusun sebebi değilken; nüfusun fazlalaşması bir yoksulluk sebebidir. Yoksul aileler çocuklarını istihdam edip yoksulluktan kurtulmayı amaçlarken, hanelerin nüfusunun artışı haneye giren geliri bölmesi açısından yoksulluğun artmasına neden olmaktadır (Şenses, 2019:152-156). Bu durum Erdoğan'ın *Yoksulluk Halleri* kitabında gerçekleştirdiği mülakatlarda aktardığı üzere bir paradoksa yol açmaktadır (Erdoğan, 2019).

1.5.1.3.Ekonomik Krizler

Ekonomik krizler önce tüketimi ardından tüketime bağlı olarak üretimi azaltmaktadır. Azalan üretim karşısında, üretim faaliyet alanlarının ihtiyaçları karşılayamaması sebebi ile işçi çıkarılmasına sebep olmakta bu da yoksulluğu meydana getirmektedir (Kabakçı Karadeniz, 2017: 165). Krizin yaşandığı sırada zaten yoksulluk içinde bulunan kısım bu krizlerden daha çok etkilenmektedir. Kriz sebebi ile yoksulların yoksulluktan kurtulması daha da zorlaşmaktadır. Aktan ve Vural'ın aktardığına göre, (2004) kriz sonrasında ülkelerin yoksulluk oranlarında artışlar yaşanmıştır. Örneğin, 1990'larda Doğu Asya'da yaşanan kriz sonrasında

Endonezya'nın yoksulluk oranı %50'ye ulaşmıştır. Yine 1990'lı yıllarda, Rusya'da yaşanan krizin ardından ülkedeki yoksul oranı %21,9'dan %32,7'ye kadar çıkmıştır (Aktan ve Vural, 2004).

2019 yılı Kasım ayında Çin'in Wuhan kentinde ortaya çıkan Covid-19 virüsü nedeniyle, dünya genelinde üretim ve dağıtım faaliyetlerinin kesintiye uğramasıyla ekonomik kriz yaşanmış ve bu kriz milyonlarca insanı etkilemiştir (Türk, Ak Bingül ve Ak, 2020: 626). Yaşanan ekonomik kriz pek çok kişinin yoksulluk yaşamasına neden olmuştur. Pandemi neredeyse 100 milyon kişiyi aşırı yoksulluğa sürüklenmiştir (Cuesta ve Pico, 2020: 1559). Örneğin, Amerika Birleşik Devletleri 2020 yılı mart ve haziran ayları arasında virüs nedeniyle 202,6 milyar dolar kaybederken; milyonlarca ABD'li işinden olmuştur (American Hospital Association, 2020). Bununla birlikte, salgının yol açtığı ekonomik kriz kişilerin borçlanmasına neden olmuştur. DİSK'in *Covid-19 Döneminde Gelir Eşitsizliği ve Yoksulluk (2021)* adlı raporuna göre, salgın nedeniyle Türkiye'de yaşayan kişilerin %70'ten fazlası gelir yetersizliğinden dolayı borçlanmıştır.

Salgın nedeniyle yaşanan ekonomik kriz özellikle yoksul insanlar üzerinde derin etkiler bırakmıştır. Covid-19'un yarattığı ekonomik kriz pek çok kişinin işsiz kalmasına neden olmuş, insanların temel ihtiyaçlarını karşılamasını zorlaştırmıştır. Örneğin, Amerika'da okullardan yemek desteği alan çocukların Covid-19 sürecinde okullarının kapanması ve çocukların besin desteğinden yararlanamamaları nedeniyle birçok çocuk sağlık problemleriyle karşı karşıya gelmiştir. Ayrıca, okullardan gıda desteği göremeyen ve çocuk bakım merkezlerinden yararlanamayan ailelerin giderlerinin pandemi döneminde %40 oranında arttığı tespit edilmiştir. (Whitehead, Taylor-Robinson ve Barr, 2021: 1).

Pandemi süresince çocukların okula erişememesi çalışan anneler açısından ciddi problemlere neden olmuştur. Okulların kapalı olması sebebiyle, kadınların çocuklarına ayırmak zorunda kaldığı zamanı artmış; bu da kadınların iş hayatını etkilemiştir. Kadınlar düşük ücretlerle kayıt dışı bir şekilde çalışırken; hane içinde kadınlara düşen görevlerin fazlalığı kadınların yoksullaşmasında ciddi bir etkidir. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programının hazırladığı rapora göre, Covid-19 pandemisinden dolayı 47 milyon kadın yoksulluğa sürüklenecektir. Ayrıca, raporda pandemi nedeniyle kadın

yoksulluğu oranının %9 oranında arttığı belirtilmektedir (Cuesta ve Pico, 2020: 1559-1579; UNDP, 2020a; UN Women, 2020: 1-5).

1.5.1.4. Büyüme

Ekonomik büyümenin yoksulluğa sebep olup olmadığı tartışmalı bir konudur. Dünya Bankası ve Uluslararası Para Fonu büyümenin yoksulluğu ortadan kaldıracığını söylese dahi tersi görüşlerde mevcuttur. Örneğin, Birleşmiş Milletler İnsani Gelişim Programları (UNDP) ile “insani yoksulluk” kavramı yaygınlaşmış ve büyümenin her koşulda yoksulluğu ortadan kaldırmayacağı tespit edilmiştir. Birleşmiş Milletlerin 2019 yılında yayınladığı rapora göre, 94 milyon yoksul insan yüksek gelirli ülkelerde yaşamaktadır (UNDP, 2019). Bu verilere bakıldığında ülkelerin ekonomik büyümesinin tüm vatandaşlarının refahını arttıracığını söylemek mümkün değildir. Büyüme ile birlikte gelirin adaletsiz bir şekilde dağılması yoksulluğu arttırmaktadır.

Gelirin adaletsiz bir şekilde dağılmasının yanında, küçülme (degrowth) teorisyenlerinden Kallis’e göre, büyüme insanları fazla mesai yapmaya zorlayarak onları zihinsel ve fiziksel anlamda yoksulluğa itmektedir (Kallis, 2020). Ayrıca, gelir eşitsizliğinin artması, herkesin kaynaklara eşit bir şekilde ulaşamaması ve böylece, sosyal yapının yozlaşması da büyümenin negatif etkilerine örnek olarak gösterilebilir (Koyuncu ve Özar, 2017: 177-178).

1.5.1.5. Emperyalizm

Tarih boyunca pek çok emperyalist devlet gelişmekte olan ülkelerin üzerinde ekonomik, askeri ve siyasi tahakkümler kurmuştur. Kurulan bu tahakküm gelişmekte olan ülkeleri emperyalist devletlere bağımlı kılmış ve bu ülkeleri yoksullaştırmıştır. 15. ve 19. yüzyıllar arasında devam eden Latin Amerika ve Afrika devletleri üzerindeki hegemonya, bu ülkelerde yaşayan insanların yalnızca bir sermaye olarak görülmesinin sonucudur (Mbembe, 2019: 13-14). Yüzyıllar boyunca bu ülkelerde

tahakküm kuran emperyalist devletler, 1980'ler boyunca krediler ve bankalar yoluyla ülkeleri borçlandırarak hegemonyalarını sürdürmeye devam etmiştir. Ancak, ülkelerin borçlandırılması krize yol açmıştır.

Borç krizini anlamının en iyi yollarından biri bu krizi emperyalizmle birlikte okumaktır. Emperyalizmin ekonomi ile ilişkisi daha güçlü olan ülkelerin daha az güçlü olanlar üzerinde tahakküm kurmasına neden olmuştur. IMF ve Dünya Bankası gibi kurumlar gelişmiş olan ülkelerin menfaatlerini koruma yolunda ilerlerken, gelişmekte olan ülkelerin menfaatleri göz ardı edilmiştir. Gelişmekte olan ülkelerin borçlar karşılığında ödedikleri faizler bu ülkelerin nasıl birer ekonomik sömürge haline getirildiğinin göstergesidir (Grieve, 1993: 51-58). Bununla birlikte, gelişmekte olan ülkelerdeki elit sınıfın lüks tüketime düşkün olması ve borç alınan kurumların tavizsiz yaklaşımları bu ülkede yaşayan vatandaşların yoksullaşmasına neden olmuştur (Grieve, 1993: 58; Yanar ve Şahbaz, 2013: 56). Politik iktisatçı Gilpin'e göre, gelişmekte olan ülkelerin borçlandırılmasındaki ve bu ülkelerin bağımlı kılınmasındaki temel amaç ülkeler üzerindeki hegemonyanın devam etmesini sağlamaktır (Grieve, 1993: 59). Ancak bu borçlanma uzun zamanda borç alan ülkelerin siyasi istikrarsızlıklar yaşamasına neden olmuştur. Yoksul ülkeler içinde buldukları yoksulluk durumundan kurtulmak için yeni borçlara girmişlerdir. Özellikle, Sahra Altı Afrika ülkeleri borç krizinden ciddi şekilde etkilenmiştir. Bu krizler sarmal bir şekilde birbirini takip etmiş, bu da ülkelerin yoksullaşmasına neden olmuştur (Riley, 1993b: 115-117).

Borçlanma yoksulluğun tek sebebi olmasa da en önemli sebeplerinden biridir (Dent, 2018: 1). Borç krizi Afrika, Latin Amerika ve Güney Doğu Asya'daki birçok ülkeyi yoksullukla yüz yüze getirmiştir (O'Brien, 1993: 85). Borçlanma kısa vadede gelişmekte olan ülkelerin yararınaymış gibi görünse de uzun vadede devletler borçlanmanın üstesinden gelememiştir. Borçlanma dolayısıyla halkına kaynak aktarmakta zorlanan devletler halkının da borçlanarak hayatını sürdürmesine neden olmuştur (Riley, 1993a: 2). Zamanla ülkelerin borç sarmalına girmesi ve borçlanmanın krize dönüşmesi yoksulluğu bu ülkeler için bir kültüre dönüştürmüştür. 1980'li yıllara hâkim olan borç krizi ülkelerin borçları ödemek için birçok alanda kesintilere gitmesine neden olmuştur. Kesintiler özellikle sosyal hizmet ve demografi alanlarında yapılmıştır. Böylece hem sosyal hem de altyapı hizmetlerinden mahrum kalan

vatandaşlar yoksullukla karşı karşıya gelmiştir. Borç kriziyle karşı karşıya kalan pek çok ülkede halk besine ve hizmetlere ulaşmada problemler yaşamıştır (Riddell, 1992: 721).

Emperyalizm toplumsal cinsiyet eşitsizliğine dayanan yoksulluğu da tetiklemiştir. Emperyalist devletlerin kurdukları hegemonya Latin Amerika, Afrika ve Güney Doğu Asya ülkelerinde kadınların yoksullaşmasının en önemli etkenlerindedir. Bu ülkelerdeki kadınların “egzotik nesnelere” olarak görülmesi ötekileştirilmelerine, hatta fuhuşa zorlanmalarına neden olmuştur. Oryantalist bir bakış açısıyla, egzotik olarak görülen siyah ve Asyalı kadınlar Batılı erkekler tarafından her zaman merak konusu olmuştur (Yuval-Davis, 2016:104). Amerikalı feminist Cynthia Enloe’un aktardığına göre “*sömürgeci erkekler ve yerli kadınlar arasındaki cinsel ilişkilere genellikle göz yumuluyordu; sömürgeci kadınlar ve yerli erkekler arasındaki aşk ilişkileri ise imparatorluk düzeni için bir tehlike olarak görülüyordu.*” (Enloe, 2003: 83). Emperyalist devletler sömürgeleştirdikleri toplum üzerinde kurdukları hegemonya ile ülkedeki kadınları nesne konumuna sokmuşlardır. Enloe emperyalizm ve militarizm arasındaki ilişkiyi toplumsal cinsiyet eşitsizliği bağlamında ele alarak kadın yoksulluğuna ışık tutmuştur. Militarizmin toplumsal cinsiyet alanına yansımaları kadın yoksulluğu ortaya çıkarmıştır. Enloe’un askeri üsler üzerine yaptığı çalışmada da kadın yoksulluğunun boyutu gözler önündedir. Askeri üsler ile fuhuş alanları birbiriyle öylesine iç içe geçmiştir ki Amerikan üssünün bulunduğu Filipinler’de fuhuş sonucunda her yıl babası Amerikalı annesi Filipinli olan 30 bin çocuk doğmaktadır. Bu çocukların pek çoğu da anneleri gibi yoksullukla karşı karşıya kalmaktadır (Enloe, 2003: 122).

1.5.2. Yoksulluğun Mikro Nedenleri

Bireylerin içinde buldukları durumlar sebebi ile de yoksulluk şekillenebilir. Bu yoksulluk biçimleri mikro yoksulluk adı altında toplanmaktadır. Hane halkının özellikleri, toplumsal cinsiyet eşitsizliği, eğitim, göç, ırk ve etnisite mikro yoksulluğu etkilemektedir.

Yoksulluğun mikro nedenlerinin tamamının toplumsal cinsiyet eşitsizliği ile bağlantılı olduğu söylenebilir. Aşağıda belirtilen mikro nedenlerin tamamı bir tür kesişimsellik örneğidir. Halihazırda, yoksulluk sebebi olan durumlar bazı gruplar açısından daha dezavantajlı olabilmekte, bu da kesişimselliği ortaya çıkarmaktadır. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve yoksulluk arasındaki bağlantıyı kurabilmek adına kesişimsellik kavramı önemlidir.

1.5.2.1.Hane Halkının Özellikleri

Yoksulluk hanelerin taşıdıkları özelliklere göre belirleyici olmaktadır. Ailede bulunan kişi sayısı, kişilerin sağlık durumları, tek ebeveynli haneler, ailedeki çocuk ve yaşlı oranı hane içindeki yoksulluğun durumunu etkilemektedir. TÜİK tarafından hazırlanan *İstatistiklerle Aile* (2016) adlı raporda üç ve daha fazla bağımlı çocuğu olan ailelerin yoksulluk oranı %45,9 olarak belirlenmiştir. Hanede bir bağımlı çocuğun olması durumunda hanenin yoksulluk oranı %8,5; iki olması durumunda ise %15,1'dir. Veriler sonucunda, hane içindeki bağımlı çocuk sayısının artmasının yoksulluğu arttırdığı söylenebilmektedir. Aileler yoksulluktan kurtulmak ve haneye giren geliri arttırmak için daha çok çocuk yaparken, çocuk sayısı arttıkça hanedeki yoksulluk oranı artmakta ve bir paradoks oluşmaktadır.

Şenses'in (2019) aktardığına göre, durumun değişebilir olmasına rağmen hane reisinin kadın olduğu evlerde yoksulluk oranının daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bunun sebebi olarak, hem kadınların boşanmaları durumunda toplum tarafından dışlanması hem de erkeklerle eşit istihdam koşullarına sahip olmaması gösterilebilir. 1980'li yıllarda ABD'de gerçekleştirilen bir araştırmada, evli çiftlerin ortalama yoksulluk oranı %6 iken; hane reisinin kadın olduğu evlerin yoksulluk oranı %34,3 olarak tespit edilmiştir (Şenses, 2019: 158-159). Görüldüğü üzere, yoksulluk araştırmalarına göre, kadınlar arasındaki en yoksul grup, hane reisi olan boşanmış kadınların bulunduğu gruptaki kadınlardır (Chant, 2014: 34; Fodor, 2006: 17; Sallan, 2005: 33; Şener, 2012: 55; Ünlütürk Ulutaş, 2009: 35). Bu grup içerisinde daha da yoksul olan kadınlar ise hem yaşlı hem de dul olanlardır (Alptekin, 2014: 17).

1.5.2.2.Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği

Kadınların erkeklere oranla yoksullukla daha fazla karşı karşıya kalmalarının nedeni, fırsatlara ulaşmada erkeklerle eşit konumda olmamalarıdır. Kadınlar eğitim, sağlık, istihdam gibi kaynaklara ulaşırken çeşitli problemlerle karşılaşmaktadır ve bu problemler birbirlerini etkilemektedir. Bununla birlikte, kadınların ev alanı ile sınırlandırılmış olması da kadın yoksulluğunun en önemli tetikleyicisidir. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği, kadınların emeğinin değersizleştirilmesi, günlük, bakım gerektiren ve rutin işlerin kadınlara uygun görülmesi, kadının cinsiyet eşitsizliği nedeniyle yoksullaşmasına örnektir. Ayrıca, kadınlar çeşitli mitler ile de ayrımcılığa maruz kalmaktadırlar. Örneğin, kadınların korunması gereken, neslin devamlılığını sağlayan kişiler olarak görülmesi ve “ideal annelik” kalıbına sokulmaları kadın yoksulluğuna neden olmaktadır.

Ataerkil toplumun dayattığı cinsiyet eşitsizliği hanede içinde de kadının dezavantajlı konumda bulunmasına yol açmaktadır. Kamusal alandan dışlanan kadınlar özel alan içinde “rollerini” yerine getirirken, ayrımcılıkla karşı karşıya kalabilmektedirler. Kadınlar evin bakımından, çocuklardan, yaşlı ve hastaların bakımından sorumlu oldukları gerekçesi ile de istihdamın dışında kalmaktadırlar ve bu durum kadınları yoksulluğa itmektir. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğine dayalı kadın yoksulluğu, ikinci bölümünde ayrıntılarıyla ele alınacaktır.

1.5.2.3.Eğitim

Gelir seviyesi düşük olan ailelerin çocukları, ailelerinin eğitime yeterli desteği verememeleri sebebi ile eğitimden mahrum kalmaktadırlar. Gelir durumu müsait olan aileler eğitim için farklı materyaller kullanabilir, yabancı dile ve sosyal aktivitelere destek sağlayabilirken; yoksulluk çeken ailelerin çocuklarına bu fırsatları vermesi mümkün değildir. Yoksulluk ile eğitime ulaşamama arasında bir kısır döngü mevcuttur. Yoksullar eğitime ulaşmada problem yaşarken, eğitimsizlik ise yoksulluğun artmasına neden olmaktadır.

Alpaydın'ın *Current Population Survey*'den (Güncel Nüfus Araştırmaları) aktardığına göre, 2008 yılında ABD'de yapılan bir araştırmada ülkenin genel yoksulluk oranının %12,5 olduğu tespit edilmiştir. Bu oran içinde lise ve daha altı bir eğitim seviyesine sahip olanlar %22,4'lük bir yer kaplarken; 4 yıl ve daha fazla yükseköğretim eğitimi alanların oranı %3,9'dur (Alpaydın, 2008: 52-53). 2013 yılında *Educational Testing Service* tarafından yayınlanan *Poverty and Education* (Yoksulluk ve Eğitim) adlı rapor Amerika Birleşik Devletlerindeki çocuk yoksulluğu ve bu gruptaki çocukların eğitime erişimine odaklanmaktadır. ABD çocuk yoksulluğu oranında Romanya'dan sonra ikinci devlettir. Tüm çocukların %22'si yoksullukla baş etmektedir. Raporunda herkese erişebilen bir eğitim sisteminin ne kadar eşitleyici olduğu ortaya konmaktadır (Educational Testing Service, 2013). Eurostat'ın 2008'te yayınladığı *European Social Statistics* (Avrupa Sosyal İstatistikler) adlı rapora göre, Avrupa Birliği ülkelerinde ise yükseköğretim seviyesinde eğitim alanların yoksulluğa yakalanma riski %4 iken; bu oran ilköğretim eğitimi ile sınırlı olanlarda %13'tür (Alpaydın, 2008: 52-54; Eurostat, 2008).

Eğitim kadınların kalkınmasını ve güçlendirilmesini sağlamak için kullanılabilecek en önemli araçlardan biridir. Ayrıca, kadınların eğitime katılması içinde bulunduğu toplumların da yapısını olumlu anlamda değiştirmektedir (Göğüş Tan, 2007: 107). UNESCO tarafından yayınlanan *Education for All* adlı rapora göre, kız çocukların eğitime katılımındaki artış sosyal yapıyı da olumlu yönde etkileyecektir. Ayrıca, kız çocuklarının iyi bir eğitim alması ileride istihdama katılmalarında da kolaylık sağlayacak ve böylece, ekonomik anlamda da ülkelere katkı sağlanacaktır (UNESCO, 2003: 28-30). Ancak kız çocuklarının eğitim hayatına dahil edilmesi sosyal ve ekonomik yapıda olumlu gelişmelere sebep olacak olsa da Dormekpor'un UNESCO verilerinden aktardığına göre, 6 ve 11 yaş aralığındaki çocukların yalnızca %40'ı okula gidebilmektedir. Yani dünya üzerindeki her 10 kız çocuğunun 6'sı eğitim hakkından yoksun bırakılmaktadır (Dormekpor, 2015: 76). Kız çocuklarının eğitimden yoksun bırakılmasının çeşitli sebepleri bulunmaktadır. Örneğin, bazı İslam ülkelerinde kız çocuklarının dini saiklerle ya da ahlaklarının bozulacağı düşüncesi ile eğitim almasına karşı çıkılırken; Güney Afrika, Sub-Saharan Afrika ve Sri Lanka gibi yerlerde kız çocuklarını okuldaki erkek öğrencilerin ve öğretmenlerin istismarlarından korumak için de eğitim almalarının önü kesilmiştir. Kız öğrencilerin okulda cinsel taciz ve tecavüze uğraması eğitim hayatlarının bitmesinin en önemli sebeplerindendir

(Dormekpor, 2015: 84-85). Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin henüz çocukluk çağlarında sunduğu dezavantajlar, kız çocuklarının yetişkin birer kadın olduklarında da eşitsizlikler yaşamasına sebep olmaktadır. Yani bir anlamda eşitsizliğin eşitsizlik doğurduğu görülmektedir.

Kadın ve erkek eşitliği sağlanmaya çalışılırken, kadınların yoksulluğu engel olarak ortaya çıkmaktadır. Eğitim konusunda kadınlar her zaman erkeklerin gerisinde bırakılmıştır. Sallan'ın Birleşmiş Milletlerin 2003 yılındaki raporundan aktardığına göre, Türkiye'de 1999-2000 yılları arasında okullaşma oranı %90'dır. Bu oran sadece erkekler için %93 iken; kadınlar için ise %88'dir. Ayrıca okuma yazma bilmeyen kişilerin %80'i kadındır (Sallan, 2005: 30). Yoksullaşma okullaşma oranını düşüren bir etkidir. Yoksul ailelerde kız çocuklarının okula devam etme oranı erkek çocuklarına göre daha düşüktür (Ünlütürk Ulutaş, 2009: 32). Dünya Bankası verilerine göre, kız çocuklarının %14'ü temel eğitimden yoksun bırakılmaktadır (World Bank, 2009). Özellikle eğitime ve sağlığa ulaşmada, kadınların dezavantajlı konumda olmaları kadın yoksulluğunu çarpıcı özelliğidir. Ayrıca, yaşlılık ya da hastalık durumunda kadınlar daha çok yoksulluk çekmektedir (Algan ve Çuhadar, 2019: 86). Ülkemizde kadınların mücadele etmek durumunda kaldıkları, şiddet, eğitim, istihdam ve toplumsal cinsiyet eşitsizliği gibi sorunlar kadınların toplum hayatında yeterli düzeyde temsil edilememelerine sebep olmaktadır. Kadınların medeni durumları, cinsiyetleri ve toplumsal "rolleri" sosyal hayatta var oluş mücadelesini etkilemektedir. Ancak, eğitim düzeyinin artışı ile birlikte kadınların yoksulluk sorunuyla mücadelesinde de artış görülmüştür (Yalçın, 2008: 23).

1.5.2.4.Göç

Doğal afetler, iklim, ekonomik sebepler, terör, siyasi istikrarsızlık ya da savaş gibi sebeplerden ötürü yaşanan göçler yoksullukla derin bir ilişki içindedir. Göç eden kişilerin yoksulluktan ciddi bir şekilde etkilenmelerinin bir nedeni göç ettikleri bölgede kayıt dışı ve düşük ücretlerle çalıştırılmalarıdır (Kabakçı Karadeniz, 2017: 178). Diğer sebeplerden biri ise Manuel Castells'in tanımlamasına göre, kişilerin buldukları çevre tarafından dışlanmalarıdır (Castells, 1975: 30-32; Yıldız ve Alaeddinoğlu, 2011: 439). Sosyal ortamdan dışlanan göç eden kişiler, göç edilen yerin

sosyal koşullarına uyum sağlayamayarak, marjinalleşerek, ayrı bir yaşam biçimi sürdürmektedir (Saraçoğlu ve Demirtaş Milz, 2014). Bu durumda, buldukları bölgede bir yoksulluk kültürü oluşmasına neden olmakta ve yoksulluktan kurtulmak zor bir hale gelmektedir.

Özellikle son yıllarda, göçün kadınsılaşması kavramı ile sık sık karşılaşmaktadır. Savaşlar sebebiyle insanların yurtlarından edilmesi, göçün kadınsılaşmasının en önemli nedenlerindedir. Göçün kadınsılaşması yoksullaşmayı da beraberinde getirebilmektedir. Örneğin, bazı kadınlar göç sürecinde insan kaçakçılığı gibi insani olmayan muamelelerle yüz yüze gelmekte ve hayat kadınlığı yapmaya zorlanmaktadır. Diğer yandan, kadınlar düşük ücretlerle uzun süreli işlerde mesai yapmak durumunda kalmaktadırlar (Kuzu, 2016: 371-376). Ayrıca, günümüzde kadınların göç oranları erkeklere göre ciddi şekilde artmasının diğer nedeni, bakım işleri nedeniyle kadınların göç etmesidir. Çocuk bakıcılığı ya da hasta bakıcılığı yapmak üzere başka ülkelerden gelen kadınlar uluslararası göçte büyük bir pay sahibidir (Standing, 2019: 158). Adil olmayan ücretler, sigortasız çalıştırılma, insani olmayan muameleler göçün yoksulluğa dönüşmesine neden olmaktadır.

1.5.2.5. Irk ve Etnisite

Irk ve etnisitenin yoksullaşma üzerindeki etkisi bilinen bir gerçektir. Pek çok farklı etnik grup günlük hayatta ırkçı ayrımcılık nedeniyle yoksulluğa maruz kalmaktadır. Özellikle Amerika'daki Afro-Amerikalılar ve Doğu Avrupa'daki romanların yaşayış şartlarına bakıldığında ırkın kişileri yoksullaştırmada bağlayıcı olduğunu görülmektedir (Anti-Poverty Network, 2017: 3-4). Örneğin, Afro-Amerikalılar ve beyaz Amerikalılar arasındaki ayrım oturdukları bölgeler göz önüne alındığında görülmektedir. Afro-Amerikalı insanların yoksul olan bölgelerde yaşama olasılığı beyaz insanların dört katıdır. Hatta yapılan araştırmalara göre, Afro-Amerikalı ve beyaz Amerikalı iki ailenin evine eşit gelir girse dahi Afro-Amerikalı ailelerin yoksul mahallelerde oturma olasılığı daha fazladır. (Firebaugh ve Acciai, 2016: 13372). Bununla birlikte, azınlıkta olan insanların yaşadıkları bölgelerde hizmetlere ulaşmak da problemlidir. Pek çoğu işsiz olan bu grubun eğitim ve sağlık gibi hizmetlere ulaşmada yoksulluk çekmektedir (Gradin, 2012: 3793-3794). Ayrıca,

Afro-Amerikalıların yoksulluğu işsizlik oranlarına bakıldığında da görünürdür. Afro-Amerikalı nüfusun işsizlik oranı beyaz nüfusun iki katıdır. Afro-Amerikan nüfusu toplam nüfusun ¼'üne denk gelirken; tüm yoksulların yarısını Afro-Amerikalılar oluşturmaktadır.

Afro-Amerikalıların ABD'de yaşadığı ayrımcılık Avrupa'da da roman nüfus için geçerlidir. Romanlar Avrupa'nın en dezavantajlı azınlık grubudur (Friberg, 2020: 228-230). Macaristan ve Polonya gibi Doğu Avrupa ülkelerinde roman halkın yoksulluğu özellikle 1980'li yıllarda sosyalist rejimin yıkılmasının ardından yaşanan kriz ile artış göstermiştir. Sosyalist ekonomik sistemin yerini serbest piyasa sisteminin alması ile Doğu Avrupa'da etnisiteye bağlı yoksulluk belirginleşmiştir (Balkız ve Göktepe, 2014: 12; Ladanyi, 2001: 67-68). Avrupa'da etnisiteden kaynaklanan dışlama roman nüfusun yoksullukla karşı karşıya kalmasına neden olmuştur. Roman nüfus genellikle kayıt dışı çalışmaktadırlar ve toplumun geneli tarafından yapılmak istenmeyen işler bu gruba verilmektedir. Bu insanlar ABD'deki Afro-Amerikalılar gibi genellikle diğer gruplardan ayrılmış bölgelerde yaşamaktadırlar ve barınma şartları oldukça kötüdür. Bununla birlikte eğitim, sağlık gibi hizmetlere ulaşmaları da problemler taşımaktadır. (Balkız ve Göktepe, 2014: 3).

Avrupa Konseyi Direktifi'ne göre, sosyal dışlamanın en fazla görünür olduğu durumlar etnik ve cinsel farklılıklardır. Bu durumda romanlar ya da Afro-Amerikalılar insanlar sosyal dışlama nedeniyle yoksulluğa maruz kalırken; bu gruplar içerisindeki kadınlar kadın olmaları nedeniyle yoksullukla daha fazla karşı karşıya kalmaktadır (Balkız ve Göktepe, 2014: 6; Saatcioglu ve Corus, 2014: 125). Etnik ayrımcılık, toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve yoksulluk kesişimsellik anlamında çarpıcı bir örnektir. Kesişimselliğin temel çıkış noktası etnik dışlama ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğidir. Bu nedenle, özellikle Afro-Amerikalı kadınların deneyimleri kesişimsellik örneklerindedir (Nash, 2008: 2). Amerikalı düşünür Kimberle Crenshaw'ın literatüre soktuğu kesişimsellik etnisitenin toplumsal cinsiyet eşitsizliği bağlamında anlaşılmaktadır. Crenshaw kesişimselliği otoyol metaforuyla tanımlamaktadır. Ona göre, kesişime sahip olan yollarda bir kadın hem etnisiteden kaynaklanan hem de toplumsal cinsiyet eşitsizliğinden kaynaklanan baskıya direnmek zorundadır. Bununla birlikte, farklı ayrımcılıklar da kadınlara yüklenebilmektedir. (Afyonoğlu, 2020: 705-707; Barnard ve Turner, 2011: 4; Crenshaw, 1989:149-151).

Kesişimsellik kavramına göre dezavantajlı grupların da katmanları olduğu dikkat çekmektedir. Örneğin beyaz kadınlar beyaz erkeklere göre dezavantajlı durumdadır. Bu durumda siyahlar beyazlara göre dezavantajlıyken siyah kadın en dezavantajlı olandır (Afyonoğlu, 2020: 708). Kapitalizmle birlikte beyaz kadınlar iş alanından dışlanırken kadınların istihdam edilmesi gereken kötü şartlı işlerde siyah kadınlar çalıştırılmaktaydı (Çapar, 2019: 3). Sojourner Truth'un 1850'lerde yaptığı *Ain't I a Woman* (Ben Kadın Değil miyim?) konuşmasında aslında Afro-Amerikalı kadınların uğradığı etnik ayrımcılığın nasıl kadın yoksulluğuna sebebiyet verdiği çarpıcı bir şekilde aktarılmaktadır. Bell Hooks aynı etnisiteden olan kadınların ona saygı gösterirken, beyaz kadınlar tarafından dışlandığını aktarmaktadır. Küresel kız kardeşlik kavramı etnik ayrımcılığı, sınıf farklılığını, toplumsal cinsiyet kavramını görmezden geldiği sebebiyle 1970'lerden itibaren eleştirilmiştir (Brah ve Phoenix, 2004: 76-81). Etnisite bakış açısından ayrıca tüm kadınların beyaz kadınmış gibi görülmeleri Siyahi olmanın yalnızca erkek olmak ile özdeşleştirilmesi de eleştirilen durumlardandır. Siyahi kadınlar hem etnik anlamda yoksullukla karşı karşıya kalırken aynı zamanda toplumsal cinsiyet eşitsizliğiyle de mücadele etmişlerdir. Ancak beyaz kadınların toplumsal cinsiyet eşitsizliğine karşı verdikleri mücadelede siyah kadınlar yer bulamamıştır (Crenshaw, 1991: 1245; Çapar, 2019: 12).

İKİNCİ BÖLÜM

2.KADIN YOKSULLUĞU

Tezin bu bölümünde, öncelikle yoksulluğun kadınsılaşması kavramı ele alınacaktır. Kavramın ortaya çıkış süreci ve neyi ifade ettiği yoksulluğun kadınsılaşması başlığı altında verilecektir. Ardından, temelde toplumsal cinsiyet eşitsizliğinden kaynaklanan ve yoksunluğu meydana getiren kadın yoksulluğunun nedenleri beş başlıkta incelenecektir. Patriyarkal düzenin kadınlar üzerinde kurduğu denetim ve kadınlara dayattığı roller incelenecek olan tüm nedenlerin ortak sebebi olsa da bütünlüğün sağlanması adına, yoksulluğun nedenleri toplumsal cinsiyet eşitsizliği, hane içinde kadınların maruz kaldığı dezavantajlı durumlar, istihdama katılırken yaşadıkları ayrımcılık, milliyetçi mitlerle sınırlandırılmaları ve şiddetin kadın yoksulluğuna sebebiyet vermesi başlıkları altında tartışılacaktır.

Kadın yoksulluğu bölümünün ikinci kısmında kadın yoksulluğunun nedenleri arasında ele alınacak ilk konu toplumsal cinsiyet eşitsizliğidir. Bu başlıkta, toplumsal cinsiyet kavramının meydana gelme serüveninden ve toplumun “annelik”, “naiflik” gibi roller biçerek kadınları nasıl sınırlandırdığından bahsedilecektir. Bu kısımda, kadınların toplum tarafından “ideal eş” statüsüne sokulmasının yanı sıra devletlerin de biyopolitika yoluyla kadınları toplumsal alanda kalıplara sokması ve kadınların yoksunluğu ele alınacaktır. Bu kısımda ele alınacak ikinci başlık, hane içinde kadınların maruz kaldığı dezavantajlı durumlarıdır. Yine temelde toplumsal cinsiyet eşitliği kaynaklı olan sebeplerin hane içine yansımaları bu bölümün temel konusudur. Hane içinde genellikle kadınların özverili davranmaları, karşılıksız emek harcamalarının beklenmesinin kadınları yoksunlaştırdığı bu bölümde aktarılmaktadır. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin yansıdığı bir diğer alan olan istihdam süreci kadın yoksulluğu nedenlerinin üçüncü başlığını oluşturmaktadır. Bu başlıkta, kadınların iş hayatında yer almasının nasıl zorlaştığının yanı sıra, kadınların iş hayatında erkeklere göre daha eşitsiz bir konumda olduklarından bahsedilmiştir. Ayrıca, kadınların istihdama katılırken genellikle enformel işlerde, düşük ücretlerle yer alması ve

emeklerinin değersiz görülmesi yoksulluğa neden olmaktadır. Kadın yoksulluğuna hizmet eden bir diğer faktör, milliyetçi mitlerin toplumsal cinsiyet eşitsizliğine hizmet etmesidir. Milliyetçi mitlerle kadının korunması gereken varlık olarak görülmesi, vatan toprağıyla eş tutularak namus olarak kabul edilmesi kadınların sınırlandırılmasına yol açmıştır. Milliyetçi mitlerin kadınları kontrol altına alması kadın yoksulluğunu oluşturan nedenlerin dördüncüsüdür. Tezde ele alınan kadın yoksulluğunun son nedeni ise şiddettir. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin yansıması olan şiddetin kadının yoksullaşması üzerinde ciddi bir etkisi vardır. Yoksulluk her zaman şiddete yol açmasa da şiddet her zaman yoksulluğa neden olmaktadır.

Son olarak, kadın yoksulluğu bölümünün üçüncü kısmında, Türkiye’de kadın yoksulluğunun ne boyutta olduğu incelenecektir. Üçüncü kısımda TÜİK, DİSK, BM ve OECD gibi kurumların kadın yoksulluğu üzerinde yaptığı araştırmalar endeksler ile aktarılacaktır. Bu kısımda, son olarak kadın yoksulluğu ve toplumsal cinsiyet eşitsizliği ile mücadele amacıyla yapılan düzenlemeler değerlendirilerek kadın yoksulluğunun boyutu yoksulluğun kadınları yoksunlaştırması üzerinden ele alınacaktır.

2.1.YOKSULLUĞUN KADINSILAŞMASI

İnsanlık tarihi ile eşzamanlı olan yoksulluk özellikle sanayileşmenin artması ile daha belirgin hale gelmiş ve kadınlar yoksulluktan erkeklere göre daha çok etkilenmiştir (Algan ve Çuhadar, 2019: 84). Amerika’nın refah dolu olduğu 1960’lı yıllarda “öteki Amerika” kavramı üzerinden kadın yoksulluğu tartışılmaya başlanmış ve 1970’lerden itibaren, bu alanda çalışmalar yapılmaya başlanmıştır (Açıkgöz, 2010: 48). Bu yıllarda, yoksulluğun kadınsılaşmasının farkına varılması üzerine ABD’nin diğer ülkelere yaptığı yardımların yapısında da değişiklikler olmuştur. 1960’lı yıllarda, *Yabancı Ünelere Yardım Yasası*’nda yapılan değişiklik ile, ABD’nin bir ülkeyle yaptığı karşılıklı yardım anlaşmasında, kadınları kalkınma hareketlerine katan projelere öncelik verilmesi gerektiği kabul edilmiştir. Amerika Birleşik Devletleri Uluslararası Kalkınma Ajansı, Dünya Bankası ve Avrupa’da pek çok yardım kuruluşu yabancı ülkelere kadın yoksulluğu anlamında yardımlarda bulunmak için bürolar oluşturmuştur. Verilen bütçeler ve biçilen fonlar her ne kadar sınırlı olsa da yapılan

yardımlar yoksulluğun kadınsılaşmasına ve kadın haklarına dikkat çekmesi açısından önemli olmuştur.

Batılı ülkelerin kadın haklarına verdiği desteklerden pay almak isteyen pek çok “üçüncü dünya” ülkesi, bağımsızlık kazanmasının ardından toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik adımlar atmıştır. Bu adımların atılmasının en önemli sebebi, Batılı devletlerin etkileridir. Bangladeş bu ülkelere verilebilecek örneklerdendir. Kalkınmasını sağlamak için dışarıdan alacağı yardımlara ihtiyacı olan Bangladeş’te 1975 yılında iktidara gelen Ziyaü’r Rahman ciddi şekilde kadın haklarının savunuculuğunu yapmış ve kadın yoksulluğuna dikkat çekmiştir. Rahman’ın bu tutumu Batılı Devletler tarafından destek görmüştür (Kandiyoti, 1998: 44-114). Yine, uluslararası mecrada da yoksulluğun kadınsılaşmasına ve kadın haklarına dikkat çekme amacıyla 1975 yılında Mexico City’de *Birinci Dünya Kadın Konferansı* düzenlenmiştir. Konferansta 1975-1985 yılları *Birleşmiş Milletlerin Kadın On Yılı* olarak ilan edilmiştir. Kadınların istihdama katılması ve sağlık ve eğitime ulaşmada eşit fırsatlara sahip olması hedeflenmiştir. Yoksulluğun yalnızca ekonomik bir boyutu olmadığı, beslenme ihtiyacının karşılanmaması, barınma, eğitim ve sağlığa ulaşmada eksiklik hissedilmesinin kadınları yoksunlaştırdığı anlayışı özellikle 1980 sonrasında benimsenmiştir ve bütün yoksulluk türlerinin bir biçimde kadın yoksulluğu ile bütünleştiği tespit edilmiştir. Ülkelerin demografik özelliklerinin ve cinsiyet eşitsizliğinin de yoksulluğu kadınlar için erkeklere göre daha belirgin kıldığı yoksulluk araştırmaları sonucu ortaya çıkmıştır (Algan ve Çuhadar, 2019: 85).

Yoksulluğun kadınsılaşması kavram olarak ise ilk kez 1978 yılında, Amerikalı Sosyolog Diana Pearce tarafından (1978) *Yoksulluğun Kadınsılaşması: Kadınlar, Çalışma ve Refah* adlı çalışmada kullanılmıştır (Alptekin, 2014: 18). Pearce’ın bu araştırmasına göre, araştırmanın yapıldığı yıllar içerisinde 18 yaş üstü kadınların yoksulluk oranının genel yoksulluğa oranı 2/3 idi. (Aksan ve Topçuoğlu, 2014: 139). Bu kavramın gündeme gelmesi ve ortaya çıkan veriler ile kadın yoksulluğu araştırmalarına olan ilgi artmıştır. Kavram akademik ve feminist ve hatta uluslararası platformlarda gündeme getirilmiştir. Yıllarca pek çok anlamda olduğu gibi hukuksal bağlamda da yok sayılan kadınların konumunu düzeltmek, kadınların buldukları yoksulluk durumuyla mücadele etmek için *Kadına Karşı Her Türülü Ayrımcılığın Bertaraf Edilmesi Sözleşmesi* (CEDAW) hazırlanmış ve 1980 yılında sözleşme

ülkelerin imza atması amacıyla açılmıştır. Sözleşmeye Türkiye 1985 yılında taraf olmuştur. Sözleşmenin amacı, kadına karşı özellikle cinsiyet temelinde olan her türlü ayrımcılığı engellemektir (Otaran, 2017: 22).

Kadınların yoksulluğa maruz kalmasının en önemli sebeplerinden biri, toplumsal cinsiyet eşitsizliğidir. İnsanlık tarihini değiştiren ve “özgürlük” kavramını esas alan 1789 Fransız Devrimi’nin ardından yayımlanan *1789 İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi* eşitlik ve özgürlük temeline dayansa da bu eşitlik ve özgürlük yalnızca erkekleri kapsamaktaydı. Fransız aktivist Olympe de Gouges bu bildirgenin yalnızca erkekleri kapsamamasını eleştirerek 1791 yılında *Kadın ve Kadın Yurttaş Hakları Bildirisini* yayınlamıştır (Çakmak, 2007: 729-730). Gouges’un ses getiren çalışmasının yaklaşık 150 yıl sonrasında ise kadınlar için durum farklılık göstermemiştir. *İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi*’nin İngilizce hali “The Rights of Man” şeklindedir, yani kadınlar bu hak içerisinde görülmemiştir. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi’nin (1948) kabulünün ancak 45 yıl sonrasında, 1993’te Viyana’da düzenlenen kongrede “kadın hakları insan haklarıdır” kararı alınarak kadınlarda bu hak çerçevesi içine alınmıştır. Uzunca bir süre kadınlar insan hakları içine dahil edilmemiştir (Otaran, 2017: 22). 1993 yılında düzenlenen BM Kongresi’nde “Kadına Karşı Şiddet Bildirgesi” yayınlanarak kadınların yaşadıkları mağduriyet ele alınmış ve kadına yönelik şiddet, fiziksel, cinsel ya da psikolojik olarak kadınların yoksunlaşmasına ve acı çekmesine neden olan ayrımcılık içeren davranışlar olarak tanımlanmıştır (Beşer ve Köse, 2007: 115-116). Yoksulluğun kadınsılaşması kavramının uluslararası literatüre girmesi ise, 1995 yılında dördüncüsü düzenlenen *Dünya Kadın Konferansı Eylem Planı*’nda yer almasından sonradır (Uçar, 2011: 23). 1995’te *Dünya Kalkınma Zirvesi Dördüncü Dünya Kadın Konferansı*’nda kadınların yoksulluğu sorunu dünyada ele alınması gereken en önemli 10 problem arasından ikincisi olarak kabul edilmiştir. Kadınların mutlak olarak erkeklere kıyasla daha yoksul olduğu raporlar neticesinde saptanmıştır (Alptekin, 2014: 19).

Kadın yoksulluğunun giderilmesi için çeşitli projeler devreye sokulmuştur. Bu projelerin en önemlilerinden biri Mikro kredi uygulamalarıdır. Mikro kredinin en önemli amacı coğrafyalar arasındaki gelir farklılıklarını ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğini ortadan kaldırmaktır (Aslan, 2015: 45). Bangladeşli ekonomist Muhammed Yunus, Bangladeş’te mal varlığı olmayan yoksul kadınlar için Mikro kredi

hareketi başlatmıştır. Yunus, yoksulluğun sebebini toplumun izlediği politikalara bağlamaktadır (Açıkgöz, 2010: 51). Yunus'un mucidi olduğu Mikro kredi Projesi 1997 yılında 137 ülkenin katılımıyla gerçekleşen Mikro kredi Zirvesi ile pekiştirilmiştir. Zirve'de dünyadaki en yoksul 100 milyon aileye yardım etmek amacıyla kredi desteği verilmesine karar verilmiştir. Bu proje kadın yoksulluğu açısından yapılan en etraflı çalışmalardan biridir. 2007 yılında istenilen sonuca varılmış ve 100 milyon yoksul aile mikro kredilerden faydalanmıştır. Tüm yardımlara rağmen Mikro kredi Zirvesi'nin 2012 yılında yayınladığı rapora göre, dünyanın en yoksullarının %82'sini hala kadınlar oluşturmaktadır (Aksan ve Topçuoğlu, 2014: 150).

Özellikle son yarım yüzyıldır izlenen liberal politikalarla birlikte, yoksulluk süreklileşmektedir ve küreselleşme ile küresel bir hal alan yoksulluk giderek kadınsılaşmaktadır. Yoksulluğun etkilediği kesim içerisinde kadınların oranları günden güne artmaktadır (Kandiyoti, 1998: 112). 2000 yılı Eylül ayında düzenlenen Milenyum Zirvesi'nde konu olan "Bin Yıl Kalkınma Hedefleri" programı içerisinde mücadele edilmesi gereken ilk madde, 2015 yılına kadar yoksulluğu yarıya indirmekken, programın üçüncü maddesi de kadınların güçlendirilmesini ele almaktadır. Amaç 2015 yılına kadar her türlü cinsiyet eşitsizliğini ortadan kaldırmaktır (Açıkgöz, 2010: 50).

2.2.KADIN YOKSULLUĞUNUN NEDENLERİ

Kadınların yoksulluğu çok boyutlu bir sorundur ve bu sorunun yaşanmasında pek çok faktör etkilidir (Şener, 2012: 54). Genellikle, erkeklere oranla kadınlar kaynaklara ulaşmada problemlerle karşılaşmaktadır ve pek çok kadın eğitim ve sağlık gibi hizmetlere erişememektedir. Bu sorunlar kadınların yoksunlaşmasına neden olmakta ileri yaş ve hastalık durumlarında daha da artmaktadır (Algan ve Çuhadar, 2019: 86). Yoksul kadınlar eğitim ve sağlığa erişememenin yanında, hane içinde şiddet ve cinsiyet ayrımcılığı gibi sorunlarla da karşı karşıyadır (Açıkgöz, 2010: 45). Ayrıca, kadın yoksulluğu tek boyutlu değildir, beraberinde çocuk yoksulluğunu da getirmektedir. Kadınların yoksulluktan kurtulabilmesi için genellikle iş hayatına katılmaları teşvik edilse bile bu teşvik de kadınların yoksulluktan kurtulmaları için yeterli değildir (Açıkgöz, 2010: 46).

Pek çok farklı düşünür, kadınların yoksullaşma sebeplerini arama gayreti içine girmiştir. Örneğin sosyolog Valentine Moghadam, kadınların yoksullaşmasının üç nedeni olduğunu belirtmektedir. İlk neden kadınların erkeklere göre hukuksal anlamda eşit şartlara sahip olmamasıdır. İkincisi, kadınlar daha ağır işlerde istihdam edilmelerine rağmen erkeklere göre daha az ücretlerle çalışmaktadır. Üçüncü olarak sosyal yapı ekonomik hayatta kadınların önüne pek çok engel koymaktadır (Moghadam, 1998). Yine feminist düşünürler Schaffner Goldberg ve Eleanor Kremen'e göre (1990), yoksulluğun kadınsılaşmasının nedeni iş piyasasında kadınların eşit şartlarda çalışmasının engellenmesi, sosyal refah yardımlarının zayıf olması ve demografik faktörlerin kadınların aleyhine işlemesidir.

Kadınların yoksunluğunun belirginleşmesine sebep olan bazı başka etkenler de vardır. Bunlardan ilki ayrımcılık etkenidir. Ayrımcılık iki şekilde ele alınmaktadır. Birinci ayrımcılık türü etnik temelli ayrımcılıktır. Etnik ayrımcılığa Siyahi, Hispanik ya da Kürt kadınların yaşadığı ayrımcılıklar örnek olarak gösterilebilir. İkinci ayrımcılık ise toplumsal cinsiyet bazında uygulanan ayrımcılıktır. Toplumsal cinsiyet bazında uygulanan ayrımcılığa hane içindeki eşitsizlikler örnek gösterilebilmektedir. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve etnik ayrımcılık arasında bir kesişimsellik mevcuttur. Bu nedenle kadınların yoksulluğunu patriarkal bir çözümleme yapmadan anlamak mümkün olmayacaktır.

Kadınların yoksulluktan etkilenmesine neden olan en önemli faktörlerden bir diğeri eğitimidir. Kadınların eğitimden yoksun kalmaları daha düşük ücretlerde ve zor koşullarda istihdamla karşılaşmalarına neden olabilmektedir (Otaran, 2017: 29). Eğitiminden yoksun kalmanın yanında eğitimin toplumsal cinsiyet temasını eşitsiz bir şekilde işlemesi de yine kadınların yoksullaşmasına neden olabilmektedir. Kancı'ya göre, eğitim yoluyla da toplumsal cinsiyet eşitsizliği aşılanmaktadır. Kitaplarda yansıtılan kadın ve erkek profilleri belirli roller etrafında şekillendirilmektedir. Çekirdek ailenin sunulduğu kitaplarda baba işe giden, anne ise ev işlerinden sorumlu olan olarak resmedilmektedir. Bu toplumsal roller o kadar ön plana çıkmıştır ki zamanla bunların “doğal” olduğu kabul edilmiştir. Biçilen roller sonucunda kadın mesleğini icra ederken dahi aynı zamanda hem ev işlerinden hem de çocuk yetiştirmeden sorumludur. Yine tarih kitaplarında erkeklerin “vatan koruyucu” rolleri okurlara yansıtılırken; kadınlar ise askere gidecek ve aile kurumuna bağlı olan neslin

devamını sağlayacak kuşaklar yetiştirmekle sorumlu olarak kabul edilmiştir (Kancı, 2015: 87-90). Kadınlar iş hayatında yer alsın da öncelikleri aileleri olarak kabul edilmiştir. Kadınların çalışmasının nedeni olarak ailenin ek bir gelire ihtiyaç duyması gösterilmiş ve yoksullukla mücadele eden kadınların çalıştığı algısı ders kitaplarında işlenmiştir (Kancı, 2021: 102).

Özellikle, ülkemizde kadınların mücadele etmek durumunda kaldıkları şiddet, eğitim, istihdam ve toplumsal cinsiyet eşitsizliği gibi sorunlar kadınların toplum hayatında yeterli düzeyde temsil edilememelerine sebep olmaktadır bu durum da kadınların yoksunlaşmasına yol açmaktadır. Kadınların medeni durumları, cinsiyetleri ve toplumsal rolleri sosyal hayatta var oluş mücadelesini etkilemektedir. Ancak eğitim düzeyinin artışı ile birlikte kadınların bu sorunlarla mücadelesinde geçmişe oranla artışlar görülmektedir (Yalçın, 2008: 23).

2.2.1. Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği ve Kadınların Cinsellikleri Üzerinden Sınırlandırılmaları

Toplumsal cinsiyet kavramı biyolojik cinsiyet kavramından farklı olarak öğrenilmiş davranış kalıplarını içermektedir. Literatüre Ann Oakley (1972) tarafından katılan toplumsal cinsiyet kavramı Oakley'e göre, toplumdaki eşitsiz bölünmeyi anlatmaktadır (Kasımoğlu, 2015: 246). Bu kelime, "cinsiyet" ya da "tinsel farklılık" gibi terimlerin kullanımında örtük bir şekilde mevcut olan biyolojik determinizmin reddedilmesi anlamına gelmektedir. Ayrıca, toplumsal cinsiyet kadınsılığın normatif tanımlarının ilişkisel yönünü de vurgulamaktadır. Kadınlar ve erkekler birbirlerine göre tanımlanmış ve herhangi birinin tamamıyla ayrı bir çalışmayla kavranabilmesinin mümkün olmadığı belirlenmiştir (Scott, 2007: 40). Cinsiyetin ne olduğu, bu kavramın tarihi postyapısalcı filozof Judith Butler'ın yanıt aradığı temel soru olmuştur (Butler, 2018: 51-52). Feminist düşünür Aksu Bora'nın aktardığı üzere, bu soruya "*cinsiyet biyolojik olguların dışında toplumun biçtiği roller etrafında şekillenir*" şeklinde cevap verilebilir (Bora, 2008: 37). Yine Judith Butler ve Drucilla Cornell de cevap olarak, kadınların "*yoksun*" oldukları iddiasının toplumsal bir öğretisi olduğunu vurgulamaktadır (Fraser, 2017: 180-181). Feminist düşünürler 1980'lerden itibaren, toplum tarafından belirlenen bu rolleri kadınların aklının küçümsediği gerekçesiyle

eleştirmiş, kadınlara daha aşağı işlerin layık görülmesini reddetmişlerdir. Berktaş'ın (2019) *Tek Tanrılı Dinler Karşısında Kadın* kitabında belirttiği gibi, cennetten kovulma miti ve “lanetli havva” sıfatına maruz bırakılması ve kadınların regl olması gibi nedenlerle kirli görülmesi, ya da özellikle annelik vurgusu üzerinde “hassas” ve korunmaları gereken varlıklar olarak görünmeleri gerekçesiyle “naif” olarak nitelendirilmesi toplumsal cinsiyet eşitliğine inanan insanların verdiği mücadeleler sonucu değişmeye başlamıştır (Benhabib, 2017: 34; Berktaş, 2019: 18; Fodor, 2002: 242). Toplumsal cinsiyet eşitliği isteyenlerin amacı, erkeklerin “erkeklik” adı altında yaptıklarının meşru görülmemesi ve kadınlara yönelik ikincil muamelelerin ortadan kalkmasıdır (Cornell, 2017: 95).

Kadınların maruz kaldıkları ikincil muameleler toplumsal yapının bir gereği olarak doğal kabul edilmekte ancak bu durum kadınların yoksunlaşmasına neden olmaktadır. Örneğin Yakalı'ya göre, (2018) kadınlar büyürken üst nesillerden aktarılan öğretiler sonucunda geleceklerini planlamada problem yaşamaktadır. Soy ismi ya da yaşanılacak şehirler kadınlar için belirsiz durumdadır ve kadınlar sürekli birinin kızı ya da eşi olarak tanımlanmaktadır (Yakalı Çamoğlu, 2018: 23). Bununla birlikte, pek çok kadın eş seçiminde dahi baskılarla karşılaşmaktadır. Nadir'in, *Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın* 2014 yılında yayınladığı, “Türkiye Aile Yapısı: Tespitler, Öneriler” adlı rapordaki verilerden aktardığı üzere, Türkiye’de evliliklerin %51’i görücü usulüyle; bu evliliklerin %80’nin de kadının evlilikle ilgili fikirleri önemsenmemiştir. Ataerkil tahakküm içinde birçok kadın eşini tanıma fırsatı dahi edinmeden, evlenmek isteyip istemediklerine bakılmaksızın evlendirilmiştir (Nadir, 2017: 37). Ataerkil bir dünyada kadınlar erkeklere nazaran pasif olarak nitelendirilmekte ve bu nedenle kararları görmezden gelinmektedir. Ataerkil tahakküm özellikle “ideal annelik” üzerinden kadınları sınırlandırmakta ve kadınların ataerkiye biat etmesine sebep olmaktadır (Badinter, 2020: 17). Öyle ki zamanla kadınlar ataerkinin en kuvvetli temsilcileri halini alarak, ataerkil düzenin dayattığı rolleri sonraki nesillere ileterek, ataerkinin devamını sağlamaktadır (Çöllü, 2016: 235-237; Tunç Subaşı, 2016: 240-241). Bu anlamda, anneliğin yalnızca bireysel bir kimliği yoktur. Annelik aynı zamanda toplumsal bir kimliktir. Anneliğin toplumsal bir kimlik halini alması ve kadınların tek görevinin üreme ve monoton işlerin devamlılığını sağlamak olarak görülmesi değersizleşmelerine neden olmuştur (Berktaş, 2019: 27). Bu durum Antik Yunan’a kadar götürülebilmektedir. Örneğin Aristoteles’e göre, kadın

ikincil konumdadır ve üremede edilgen olarak kullanılan bir cisimdir. Yine Orta Çağ'da kadın eşinin memnuniyetini sağlamakla görevlendirilmiştir ve ev içine kapatılarak bir hayat sürmesi beklenmektedir. Kadın evlilik ve annelik ilişkisinin içinde kendini adamıştır (Ezgin Ağıllı, 2016: 289-293). Berktaş'ın (2019) aktardığına göre, Aziz Augustinus kadınların varlığının sebebini aramaktadır. Ona göre, "*kadınlar her konuda gereksiz ve yararsızdır, üreme dışında insanlığa hiçbir katkıları yoktur ve üremek dışındaki tüm işleri erkekler kadınlardan çok daha iyi yerine getirebilmektedir*" (Berktaş, 2019: 105). Ardından burjuvazide de kadına biçilen rol yine ev sınırları içinde kalmıştır. Kadınlara dayatılan annelik misyonu, "*tüm kadınlar annedir*" algısı kadınları baskı altında tutmaya yarayan bir araçtır. Butler bu durumu şu sözleriyle eleştirmektedir: "*Kuşkusuz bütün kadınlar anne değildir; bazıları olamaz, bazıları anne olmak için çok genç ya da yaşlıdır, bazıları olmamayı seçer, anne olan bazıları içinse, annelik feminizm çerçevesinde politikleşmenin çıkış noktası değildir.*" (Butler, 2017: 62). Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin anneliği dayatmasının anne olmayan kadınlar üzerinde yıkıcı etkileri vardır. Martha Nussbaum'un *Yapabilirlik Yaklaşımı* kitabında bahsettiğine göre, çocuğu olmayan kadınlar şiddetle daha çok karşı karşıya gelebilmektedir (Nussbaum, 2018: 16).

Kadınların cinsellikleri yoluyla kontrol edilmeye çalışılmasına sadece hane içinde rastlanmamaktadır. Kadınların cinselliği biyopolitika yoluyla devletler tarafından da kontrol edilmeye çalışılmaktadır (Erkmen, 2020: 10). Örneğin, Japonya'da devlet okul öncesindeki her çocuk için yardım ödemektedir. Çocuk sayısı üçü geçtiğinde yardım iki katına çıkmaktadır. Bu yolla aileler çocuk yapmaya teşvik edilmektedir. Singapur'da ekonomik durumu iyi olan kadınlar üremeye, yoksul olan kadınlar ise kısırlaştırılmaya yönlendirilmektedir. Türkiye'de ise anne olan kadınların tazminatlarını alarak işten ayrılabilmesi kadınların iş hayatından uzaklaşmasına neden olmaktadır. Kadının cinselliği bu tür politikalarla bir meta olarak kullanılmaktadır. Çocuk yapımının teşvik edilmesi gibi politikaların yanında, kürtajın yasaklanmasıyla da yine kadınlar cinsellikleri üzerinden kontrol edilmektedir. Örneğin, Polonya'da kürtaj uzun bir süre suç olarak kabul edilmiştir. Türkiye'de de benzer tartışmalar uzun süre gündemi meşgul etmiştir. Erkmen'nin (2020) aktardığına göre, 2016 ve 2019 yılları arasında hükümetin kürtajın yasaklamasına yönelik söylemler geliştirmesi toplumda etki göstermiş ve böyle düşünen kişilerin sayısında artışlar görülmüştür. Kürtaj günümüzde hala pek çok ülkede tartışmalı bir konudur. (Yuval Davis, 2016:

66-74). Kürtajın yasaklanması, çocuk sayısına göre ailelere yapılan yardımın artması, yoksul kadınların kısırlaştırılması ya da zengin kadınların üremeye teşvik edilmesi gibi yollarla kadına cinselliği üzerinden bir denetim kurulmaktadır.

2.2.2.Hane İçinde Yaşanan Cinsiyet Eşitsizlikleri

Kapitalizmin gelişmesinin ardından ortaya çıkan özel alan kamusal alan ayrımı “*ev kadınlığı*” kavramının ön plana çıkmasına neden olmuştur. Kadınların “*naiif*” olarak görülmesi ve “*kirden uzak*” tutulması amacıyla, erkekler kamusal alanla haşır neşir olurken kadınlar özel alanla sınırlandırılmıştır (Bora, 2008:59; Şeker, 2009: 268). Yerleşik toplumsal normlar kadınların bu sorunlara tepki oluşturmasının önüne engeller koymuştur. Kadınlar ev işlerinin karşılıksız bir emek harcama biçimi olduğunu kabullenmişlerdir. Bu durumun politik bir sorun olarak gündeme getirilmesinin önündeki başlıca engellerden biri, bu işlerin bir sevgi ilişkisi içinde görülüyor olmasıdır. Bu işlerin mesai saatleri yoktur, ev işleri günlük yaşamla birleşerek onun bir parçası olmuştur (Savran, 2013: 19).

İkinci Dalga feminizm 1960’lar ile 1970’lerin başlarında kadınların “karşılıksız ev emeği”ni tartışma konusu olarak almıştır. Kadınlar ev işlerini içselleştirmiş ve bu nedenle boş zamanlarını ve günlük yaşamı birbirinden ayırmak güçleşmiştir. Kadınların ev içinde gerçekleştirdiği, monoton ve mesai saati olmayan bakım, temizlik gibi işler ikinci dalga feminizmle birlikte “görünmeyen emek” olarak adlandırılmıştır (Savran ve Demiryontan, 2020: 10). Feminist düşünür Leonore Davidoff’a (1986) göre, ev işlerinin rasyonelleşmemesinin nedeni, ev işlerinin iş bölümü olmaksızın karşılıklı sevgi ilişkisi çerçevesinde ilerlemesidir. Sosyalist feminist Christine Delphy’nin teorisi de Davidoff gibi karşılıksız emeği konu edinmekte ve ev emeğinin karşılıksız emek olduğunu ve bundan erkeklerin yarar sağladığını çarpıcı bir şekilde ortaya koymaktadır (Delphy, 2020: 106). Ev emeğinin parasal değerinin ölçülmesi, hep çeşitli ideolojik dirençlerle karşılaşmış, ev içindeki sevgi ilişkileri çerçevesinde verilen hizmetin maliyetinin göz önüne alınması uygunsuz görülmüştür. 19. yüzyılın sonunda bunu ilk öneren bir başka feminist düşünür Charlotte Perkins Gillman olmuştur (Savran, 2019: 15-71). Patriyarkanın hâkim olduğu bir toplumsal yapıda

kadınların ev içindeki emeği göreviymiş gibi gösterilerek bu karşılıksız emek hali “normal”leştirilmiştir.

Kadınların yoksunluğu erkeklere göre daha çok hissetmesine verilebilecek somut örneklerden birini Nobel ödüllü ekonomist Amartya Sen (1981) şöyle açıklamaktadır: “*Bir eve şeker girebildiği halde aile içinde kadınların şeker tüket(e)medikleri saptanabilir.*” (Uçar, 2011: 27). Bununla birlikte, hane içi gelir fazla olduğunda ev içi ekonomi erkek elindeyken; gelir düştüğünde evin ekonomi yükü kadınlara verilmektedir. Böylece, Topçuoğlu ve Aksan’ın da belirttiği üzere, “*zenginliğin idaresi erkeğe, yoksulluğun idaresi kadına*” aittir (Aksan ve Topçuoğlu, 2014: 149). Yine Fodor’un kadınların ve erkeklerin yoksulluğu nasıl deneyimlediği üzerine yaptığı araştırmaya göre, orta sınıf ailelerde kadınlar ailenin ekonomik durumuna müdahale edemezken; fakir ailelerde ekonomik kontrol kadının görevi olarak görülmektedir (Fodor, 2006: 18). Bir kadının gelir harcamasında ilk sırayı çocukları ve evi almaktadır, ancak erkeklerin farklı öncelikleri vardır.

Kadınlar pek çok temel ihtiyaca ulaşırken erkeklere göre daha dezavantajlıdır (Alptekin, 2014: 21). Örneğin, pek çok kadın acil durumlarda sağlık kuruluşlarına erişimde güçlük çekmektedir (Sen, 2004: 150). Yine erkeklere oranla kadınların hane içinde gıda ve et tüketiminin daha az olması kadınların yaşadıkları yoksunluğa örnektir. Kız çocuklarının hane ekonomisine bir katkı sağlayamayacağı gerekçesi ile gelişimleri esnasında gerekli yatırımların yapılmasından kaçınılmaktadır. Kız çocukları genellikle erkeklerden daha az beslenmektedirler ve hasta olduklarında üstlerine çok düşülmemektedir. Besine ulaşmada yaşanan zorluk yoksulluğun sorunu olduğu kadar toplumsal cinsiyet eşitliğinden de kaynaklanmaktadır. Ayrıca, miras bölüşümünde kadınlar genellikle daha az pay almaktadır. Bu durum kadınları teminat gösteremedikleri için kredi almaları konusunda da engellemektedir. (Ünlütürk Ulutaş, 2009: 31-35). Örneğin Nussbaum’un aktardığına göre, 1986’dan önce Hindistan’da Hıristiyan kadınlar erkek kardeşlerinin ancak ¼ oranında miras alma hakkına sahiptilerdi. Bu kadınlar ancak 2005 yılında eşit miras hakkına kavuşabilmişlerdir (Nussbaum, 2018: 18-19). Kadınların yaşadıkları bir yoksunluk aslında diğer kaynaklara ulaşmasının önüne de engeller koymaktadır. Böylece, kadınların yaşadığı yoksulluk bir kısır döngü halini almaktadır. Ayrıca, çeşitli çalışmalarda ortaya çıkan sonuca göre, kadınlar istihdam edilse bile bu istihdam evdeki iş bölümünü

değiştirmemektedir. Her halükârda bu sistemde kadına biçilen görev iyi bir “ev kadını” olup eşi ve çocukları ile ilgilenmektir (Atay, 2016: 100-104; Badinter, 2020: 24).

2.2.3.Kadınların İstihdama Katılırken Maruz Kaldıkları Eşitsizlikler

Alman filozoflar Karl Marx ve Friedrich Engels burjuva ve işçi ailesini birbirinden ayırarak aile içindeki cinsiyet eşitsizliğini ele almışlardır. Onlara göre, burjuva ailesinin temelinde özel mülkiyet yatarken, işçi ailesinin özünde ise bir çıkarsama yatmaktadır: İşçi ailesiyle ilgili tahlil edilecek önemde bir şey yoktur, ancak burjuva ailesinde aile içi eşitsizlikler mevcuttur (Engels, 2003: 76-80; Savran, 2019: 25-26). Friedrich Engels’a göre, kadınların iş bölümünde yer almaları içinde buldukları eşitsizlik halinden kurtuluşun anahtarlarıdır. Engels, *Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni* adlı kitabında, kadınların erkeklere göre yoksullukla daha çok karşı karşıya kaldığını belirtmiştir. Engels’e göre, özellikle burjuva kadınlar diğer kadınlara göre daha eşitsiz bir konumdadır. Proleterya arasında ise sonraki nesillere bırakacak bir özel mülkiyetleri olmamaları sebebiyle bir eşitsizlik yoktur. Proleterya düzeyinde kadınların ve çocukların işgücüne katılımı ile erkeklerin ev içindeki otoritesi sarsılmış ve böylece, patriarkal ilişkiler yok edilmiştir. Bu nedenle, Engels özel mülkiyeti kadınların ezilmesinde kapitalizmin katkısı olarak görmektedir. Tarihçi Eli Zaretsky de Engels’in görüşlerini desteklemektedir. Zaretsky erkeklerin ve kadınların, kapitalizm koşullarındaki farklı deneyimleri üzerine odaklanmıştır. Ona göre, cinsiyetçilik kapitalizmde ücretli işle evde yapılan işin ayrılması nedeniyle daha tehlikeli olmuştur ve kadınların artan biçimde ezilmelerinin nedeni, ücretli işin dışında bırakılmalarıdır. Kadınların erkeklerle aynı ücreti kazanmalarının otorite düzenini alt üst edeceği gerekçesiyle, ataerkil düzen “gücünü” kaybetmemek adına kadınların istihdam şartlarını düşük ücret, sigortasız çalıştırma ve eşitsiz görevler vererek şekillendirmiştir (Hartman, 2020: 160-173).

20. yüzyılda gelişen Keynesci refah devletinde asıl amaçlanan şey toplumdaki eşitliği sağlamak olsa da bu eşitlik toplumsal cinsiyet eşitliği değildir. Bu dönemde, eşitsizliklerle mücadele etme amacıyla çalışanlar için sosyal sigortalar geliştirilirken; çalışmayanlar da yoksullukla mücadele kapsamına alınmıştır. Ancak, kadınların iş hayatında maruz kaldıkları eşit olmayan muameleler ve hiyerarşik yapı onların özel

alan ile sınırlanmasında etkili olmuştur (Meneviş, 2019: 9). Örneğin, ABD’de 1854 yılında *National Typographical Union* (Ulusal Matbaacılar Sendikası) kadın dizgicilerin işe alınmasını kendi kanunlarıyla teşvik etmeme kararı almıştır. İlk sendikacılar kadın işçilere sendika koruması sağlamak istemeyip, tersine kadın işçileri dışlamak istemişlerdir. 1879’da *Uluslararası Puro Üreticileri Sendikası* başkanı Adolph Strasser: “Kadınları sendikanın dışına itemeyiz ancak günlük emek kotalarını, fabrika yasaları aracılığıyla kısıtlayabiliriz.” açıklamasında bulunarak kadınları istihdamdan uzaklaştırmayı istediğini belirtmiştir (Hartman, 2020: 173-182).

1980’li yıllarda, özellikle neo-liberalizmin yaygınlaşmasıyla, yoksullukla mücadelede atılabilecek en önemli adım istihdam olarak görülmüştür. İstihdamı gerçekleştirmek ve kadınların iş hayatına katılmalarını sağlamak en önemli amaç olarak kabul edilmiştir. Ancak neo-liberal politikalar kadınları yoksullaştırmaya devam etmiştir. (Meneviş, 2019: 12-14). Neo-liberalizmle birlikte esnek istihdamın gerçekleşmesi ve maliyetin düşürülmesi gibi amaçlarla yarı zamanlı çalışma sistemi iş hayatına girmiştir. Ancak pek çok ülkede yarı zamanlı çalışanların çoğunu kadınlar oluşturmuştur. Kadınlar bu yarı zamanlı işlerde erkeklerin yaklaşık olarak 3/4’ü kadar maaş almaktadırlar. Bu işlerin bir kısmı kayıt dışında işlemekte ve kadınların emeklerini sömürmektedir (Gülcek, 2019: 140; Güneş, 2017: 108). Örneğin, İngiltere’de iş sahibi kadınların yaklaşık yarısı yarı zamanlı işlerde çalışmaktadır. Üstelik kadınların yaptıkları işler sürekli tekrar gerektiren ve sıkıcı işlerden oluşmaktadır. Kadınların istihdamda tutunması öylesine zordur ki, 2000’li yıllarda Amerika’da yapılan hayat sigortası anketine göre, çalışan kadınların %90’ının kendisini ekonomik anlamda güvende hissetmediği ve bu kadınların yarısının evsiz kalma korkusu taşıdığı tespit edilmiştir. Bu durum literatüre “evsiz kadın sendromu” olarak geçmiştir (Standing, 2019: 111-113).

Kadınlar işgücü piyasasında erkeklerle eşit oranda, eşit konumda ve eşit ücrette çalışma şansını elde edememiştir. Genellikle kadınlar için uygun görülen işler sabır, uysallık ve itaatkarlık gerektiren işlerdir. Eğitim, bakım ve temizlik gibi işler genellikle kadınların “rollerine” uygun görülmektedir (Ünlütürk Ulutaş, 2009: 29). Ancak, kadınların erkeklerle eşit bir şekilde istihdam olanaklarından yararlanması yoksulluğu önlemenin önündeki en önemli basamaklardandır. Ayrıca, kadınların bu fırsatlara ulaşırken dezavantajlı durumda olması ekonomiler açısından olumsuz bir

durumdur. Bu durum üretimin sınırlandırılmasına yol açmaktadır (Nussbaum, 2018: 164). Aslıhan Aykaç'ın aktardığına göre, bu sınırlandırmaların yaygınlaşması ile yoksulluk oranlarında ciddi derecede artış olmakta ve gelir dağılımı arasındaki uçurum artmaktadır (Aykaç, 2018: 112).

OECD'nin 2020 yılında yayınladığı rapora göre, 2019 yılında kadınların istihdamı %31,8 gibi düşük bir orandadır (OECD, 2020: 146). Oranlara bakılırsa, kadınların iş hayatında yer almaları zordur. Kadınlar iş hayatında yer aldıklarında da genellikle kayıt dışı ve güvencesiz şartlar altında çalıştırılmaktadırlar (Ünlütürk Ulutaş, 2009: 26-28). Ayrıca ücretsiz aile işçisi olarak pek çok kadın emek sömürüyle karşı karşıya kalmaktadır bu durum da kadınların yoksunlaşmasına neden olmaktadır. Örneğin 1990'ların sonunda, kadın çalışanların ücretsiz aile işçisi olma oranı Jamaika'da %95, Dominik Cumhuriyeti'nde %92, Bangladeş'te %74, Bolivya'da %67, Tayland'ta %66'dır (Sallan, 2005: 27). Kadınların ücretsiz aile işçisi olma oranları okur-yazarlıkla da bağlantılıdır. 2017 TÜİK verilerine göre, Türkiye'de okuryazar olmayan kadınların %58,5 ücretsiz aile işçisidir. Bu oran eğitim seviyesi arttıkça düşse de her halükârda yüksektir (TÜİK, 2019).

2.2.4. Milliyetçi Mitlerin Kadını Sınırlandırması

Milliyetçilik kavramı 18. yüzyıldan beri tartışılan ama üzerinde uzlaşmaya varılamayan bir kavramdır. Milliyetçilik bir ideoloji olarak Batı Avrupa'da Fransız İhtilali sonrasında ortaya çıkmıştır. Tarihçi Eric Hobsbawm'a göre, milliyetçilik öncelikle kültürel bir mahiyete sahiptir (Hobsbawm, 1995: 96; Kasımoğlu, 2015: 246-255). Milliyetçilik hareketleri tarih boyunca toplumsal cinsiyet hareketleri ile ilişkilendirilmiştir (Enloe, 2003: 96). Dolayısıyla milliyetçilik ile cinsellik arasında kuvvetli bir bağ olduğu söylenebilir ve bu bağ tarihçi Afsaneh Najmabadi'ye göre "namus"tur. Ona göre, "*namus, ulusun erkek oluşu ile vatanın kadın oluşuna sıkı sıkıya bağlı*"dır (Najmabadi, 2013: 21). Najmabadi şu sözleriyle ulus içindeki kadın rolünü resmetmiştir:

Kadın vatanı korumakla yükümlü bir erkekler topluluğu olarak modern devlet, simgesel düzeyde de giderek daha fazla erkekleştirildi. Vatan, korunan bir kadın

kategorisine iyiden iyiye sokuldukça, devlet de o ölçüde koruyucu erkek niteliği kazandı. (Najmabadi, 2013: 165).

Najmabadi'ye göre, uluslar cinsiyetsiz değildir. Ona göre, ulusları erkek kardeşler kurmuştur. Ulus onların birliğine dayandırılır ve erkek olarak tasvir edilmektedir. Bu söyleme göre kadınlar vatan toprağı olarak görülmektedir. Kadının cinselliğini koruyamamak utanç kaybıdır, bu yüzden de kadının cinselliği konusu milliyetçilerin ilgi alanına girmektedir (Najmabadi, 2013:131-132). Ulus ve devlet inşasında kadınlar dışlanmıştır. Erkekliğin hayata uygulanmasında milliyetçi politikalar etkilidir. Ulus devlet erkek olarak biçimlenen bir kurumdur. Ulus içinde kadın ve erkekler doğal rollerini oynamaktadırlar. Erkekler bu ulusun reisleri konumundadır. Kadınlar ise ulusun anneleri olarak sembolik bir görev taşırlar. Bu nedenle, kadınların namusları “lekesiz” olmalıdır. Kadının “utancı” ulusun “utancı” olarak görülür. Kadınların milliyetçilik rolleri annelik üzerinde kuruludur. Kadınlar erkeklerin ve ulusun namusu olarak görülür (Nagel, 2013: 66-87). Milliyetçi söylemde toprak ve anne arasında bir bağ vardır. Bu söylemde, toprak da anne de sevilmektedir ve ikisinin uğruna can verilebilmektedir. Türkiye’de çocuklar kadınların erkekler tarafından korunması gerektiği öğretisi ile büyütülmektedir. Ataerkil bir bakış açısıyla erkekler kadınların korunmasından sorumluyken, kadınların görevi ise ulusu yeniden yaratmak olarak görülmektedir (Carlson ve Kancı, 2016: 323).

Milliyetçi mitlerde erkekler cesur, yiğit olarak resmedilirken; kadınlar ise öven ve destek veren konumdadırlar. Kadınlar çocuklarından itibaren doğal olarak zayıf oldukları öğretilerek büyütülmektedir. Kadınların vatandaş olarak görülmeleri ancak evlilik yoluyla gerçekleşebilmektedir (Saigol, 2013: 234-240). Feminist yazar Deniz Kandiyoti'ye göre, milliyetçilerin gözünde vatanın korunması gereken bir kadın olarak görülmesi kadının üstünde erkeklerin denetim kurmasıyla sonuçlanmaktadır. Böylece, milliyetçi söylem kadınların cinselliği alanına girmiştir. Vatan tasvirinde kadına anne rolü yüklenmektedir. Çünkü, kadınlar evlatları ile bir bütünlük duygusu yaratmaktadır. Bu bağlamda, Pakistanlı feminist düşünür Rubina Saigol de kadınlara bahşedilen biricik görevin “vatanı koruyacak oğullar” yetiştirmek olarak görüldüğünü söylemiştir (Saigol, 2013: 236).

Kadınların dış görünüşü ve cinsel masumiyeti uluslar için ideolojik önem taşımaktadır. Kadınlar ulusların kıymetli malları, kültür taşıyıcısı araçlar, milletlerin

devamlılığını sağlayan yetiştirenler, topluma karşı en savunmasız ve asimilasyona karşı en dirençsiz kesim olarak görülmektedir. Kadınların daha çok çocuk doğurup, yetiştirmesi erkekler tarafından övülmelerindeki temel kaynaktır (Enloe, 2003: 90-91). Milliyetçilik kültürün korunması görevi kadınlara ve annelere verilmiştir. Oluşturulan kültür içerisinde, kadınların cinsellikleri ulus tarafından kontrol altında tutulmaktadır. Örneğin 1990'ların sonunda, Brezilya'da gecekonducularda yaşayan kadınların rahmi zorla alınarak kısırlaştırılma yoluna gidilmiştir. Çin'de ise çocuk sahibi olmanın önüne belirli yasal sınırlamalar konmuştur. Kısıtlamalara uymayanlara çeşitli yaptırımlar uygulanmıştır. Bunlar arasında, ebeveynleri işsiz bırakma ya da çocuğu etim almaktan yoksun bırakma vardır. Singapur'da da devlet başkanı yüksek eğitimli kadınların bir vatandaşlık görevi olarak daha çok üremeleri gerektiğini dile getirmiştir, buna karşın yoksul ve eğitimsiz kadınların ise çocuk doğurmamaları gerektiği telkin edilmiştir. Kısırlaştırma gündeme gelmiş ve kısırlaştırılmayı kabul eden kadınlara 10.000 dolarlık ödül belirlemiştir. Ulusal hedefler için kadının cinselliğine el konulmuştur (Yuval-Davis, 2016: 70-76).

Modernist milliyetçi kuramlar feministler tarafından kadınları görmezden geldikleri düşüncesiyle eleştirilmektedir. Tanıl Bora bu eleştiriyi "*milliyetçi söylem, kadın-öznenen doğru ve kadın-özne varsayarak konuşmaz; kadınlar hakkında, kadınlara hitaben, erkek-bizden konuşur.*" sözleriyle vurgulamıştır. Modern milliyetçi tanımlamalarda ulustan aile temelinde bahsedilmektedir. "*Ulus kadınlar ve erkeklerin "doğal" rollerini oynadıkları, başında erkek bir "reis" bulunan ailedir*" (Nagel, 2013: 84). Ulusun bütünlüğünün ancak bu aileye duyulan bağlılıkla sağlanabileceği düşünülür. Uluslararası siyasette feminizmin etkili olamamasının sebebi, eril yapıdaki karar alıcıların feminizmi görmezden gelmesidir. Ulus yapısında feminizmin etkili olamamasının bir başka nedeni de milliyetçilik ve militarizm ilişkisidir. Militarist destanlar ve askeri zaferler dinleyerek büyüyen nesiller milliyetçilik ve militarizm arasında bağ kurarken toplumsal cinsiyet rolleri de şekillenmektedir. Erkekler ulusun esas kahramanları olarak görülürken, kadınların tek rolü ise ulusun yeniden üretilmesi olarak kabul edilmiştir (Altınay ve Bora, 2020: 140-145). Ancak zamanla kadınlar toplum tarafından dayatılan bir tür baskı ile seslerini kalınlaştırarak, duruşlarını değiştirerek "erkekleşme" hali almışlardır (Enloe, 2003: 32-33). Militerleşmeyle birlikte birçok kadın orduda görev almaya başlamıştır. Örneğin, İsrail'de kadınlar bütünüyle askerlik içerisinde yer almışlardır. Kadınlar ordulara yalnızca askerlik

mesleğini yaparak katılmamışlardır, Cyntia Enloe'un da belirttiği gibi, kadınlara ordularda farklı görevlerde de ihtiyaç duyulmaktadır (Enloe, 2003:34-76). Ayşe Küçük'ün (2016) belirttiği üzere: “erkeklerin militarizasyonu için kadınların militarizasyonuna ihtiyaç duyulmaktadır.” (Küçük, 2016: 112-114).

2.2.5.Kadınların Karşı Karşıya Kaldığı Şiddet

Kadına yönelik şiddet en basit hali ile “kadınların sırf kadın olmaları nedeniyle orantısız bir şekilde maruz kaldıkları şiddet” olarak tanımlanabilir. Kadınların şiddetle karşılaşmasının en büyük nedeni toplumsal cinsiyet eşitsizliğidir. Toplumsal hayatta yer edinen ataerki kadınların şiddete maruz kalmasında etkili olabilmektedir (Özdemir, 2014:43). Şiddet aile kurumunu da etkilemektedir ve genellikle aile içinde şiddete maruz kalanlar kadınlardır. Kadına yönelik şiddet insan hakları ihlalleri arasında en yaygın ihlal haline gelse de yine de ihmal edilmektedir. Araştırmalara göre, genellikle çok çocuklu, düşük gelirli ve erken yaşta evlilik yapan kadınların şiddete daha çok maruz kaldığı belirlenmiştir (Beşer ve Köse, 2007:114). Kadına yönelik uygulanan şiddet pek çok sorunu da beraberinde getirmektedir. Şiddet kadınların sağlık problemleri yaşamasının ciddi bir nedenidir. Aynı zamanda, şiddet kadınları depresyon, stres, alkol ve intihar gibi sorunlarla karşı karşıya getirmektedir (Alptekin, 2014: 24).

Tarih boyunca doğal olduğu kabul edilen kadına yönelik şiddet kadınların erkeklerle aynı sosyal ve ekonomik yapı içinde olmasını engellemektedir. Toplumdaki erkek egemen yapı kadınların bastırılmasının en önemli nedeni olarak kabul edilebilmektedir. Toplumun erkek egemen yapısı kadınların bu şiddeti kanıksamasına neden olmaktadır. Bu kanıksama sonucunda, bazı kadınlar şiddete uğramalarına rağmen, buldukları yerden ayrılmayarak şiddetin bir defaya mahsus olduğuna kendilerini inandırmaktadırlar. Ancak, Judith V. Jordan ve Maureen Walker'a göre, şiddet tekrarlanır ve döngüsel olarak devam eder. Bu döngülerden ilki, gerginliktir. Gerginlik evresinde psikolojik şiddetle karşı karşıya kalınmaktadır. Çiftler arasında yaşanan gerilim psikolojik şiddetin dozunu arttırmaktadır. Bu evrede sorun çözülmezse şiddet kaçınılmaz hale gelmektedir. Şiddetin meydana geldiği ikinci evre, gerilimin kontrol edilememesi sonucunda ortaya çıkmaktadır. Bu evrenin ardından

genellikle şiddetin inkâr edilmesine rastlanmaktadır. Bu inkâr beraberinde üçüncü evre olan balayı evresini ortaya çıkarmaktadır. Balayı evresinde, kadınlar şiddete uğramalarının nedenini kendilerinde arayarak eşlerinin şefkatlerine ihtiyaç duymakta ve şiddetin bir daha yaşanmayacağına kendilerini inandırmaktadır (Beşer ve Köse, 2007:116).

Şiddet sadece fiziksel olarak belirmez. Altınay ve Arat'ın (2008) yayınladığı *Türkiye'de Kadına Yönelik Şiddet* adlı raporda şiddetin yalnızca fiziksel olmadığından; kadınların psikolojik, cinsel ve ekonomik şiddetle karşı karıya kaldıklarından bahsedilmektedir. Psikolojik, cinsel, sözel, ekonomik ve sosyal şiddet de şiddetin türlerindedir. Özellikle, “namus” adı altında kadınlar pek çok şiddet türü ile karşı karşıya kalmaktadır (Altınay ve Arat, 2008: 12-14) Nadir'in (2017) aile içi şiddeti konu alan çalışmasına göre de yine birçok kadının eşleri tarafından ekonomik, fiziksel, sözel ve cinsel şiddete maruz kaldıkları saptanmıştır. Kadınlar eşleri tarafından sahip olunacak bir nesne olarak görülmektedir. Kendilerini evli oldukları kadınların sahipleri olarak gören eşler kadınların cinselliğinin de bir görev olduğunu kabul etmektedir. Toplumsal algıların şekillenmesiyle pek çok kadın da cinselliği eşine karşı bir görev olarak görmeye devam etmektedir (Nadir, 2017: 44-74).

1993 yılında düzenlenen BM Kongresi'nde “Kadına Karşı Şiddet Bildirgesi” yayınlanmış ve kadına yönelik şiddet fiziksel, cinsel ya da psikolojik olarak kadınların acı çekmesine neden olan ayrımcılık içeren davranışlar olarak tanımlanmıştır. Başlık parası, kadın sünneti uygulaması, kadınlara dayak atılması ve kız çocuklarının erken yaşta evlendirilmesi kadınların maruz kaldığı şiddet türlerine örnek verilebilmektedir (Beşer ve Köse, 2007:115-116). Kadınların şartlarının iyileştirilmesi ve kadına karşı ayrımcılıkla mücadele edilmesi amacıyla 2011 yılına kadar *Kadın ve Aileden Sorumlu Devlet Bakanlığı* görevli olmuştur. Ancak 2011 itibarıyla, Bakanlığın adı değişmiş ve Bakanlık altında “Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü” kurulmuştur. Kadınların pek çok farklı ayrımcılıkla mücadele ettiği ve şiddete maruz kaldığı ülkemizde kadın isminin bakanlıktan çıkarılması feminist cenah tarafından eleştirilmiştir.

Kadınlara ve kız çocuklarına karşı uygulanan şiddeti konu edinen ilk Avrupa sözleşmesi olan *İstanbul Sözleşmesi* 11 Mayıs 2011'de imzaya açılmıştır ve sözleşme Ağustos 2014'te uygulanır duruma gelmiştir. *Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi* olarak

da anılan sözleşmenin esas amacı aile için şiddetin yok edilmesidir. Sözleşme'nin birinci maddesi kadınlara karşı uygulanan şiddeti uluslararası kuruluşlarla ve kolluk kuvvetleriyle iş birliği yaparak önleme amacını vurgulamaktadır. *İstanbul Sözleşmesini* bu tipteki diğer sözleşmelerden ayıran en önemli özelliği kadına karşı eş, sevgili, baba, ağabey, diğer aile bireyleri ya da kamusal alanda erkeklerden gelen şiddetin önlenmesini amaçlayan ve Avrupa ülkelerinin uymasını hedefleyen bir sözleşme olmasıdır. Sözleşme yalnızca şiddetin önlenmesi amacını gütmeyen aynı zamanda kadınlara karşı uygulanan ayrılıkçı tavırların da karşısındadır. Sözleşmede şiddet sadece fiziksel olarak ele alınmaz, ekonomik yoksunluk da bir şiddet unsuru olarak görülmektedir (Bakıcı, 2015: 133-134). İstanbul Sözleşmesi şiddet gören kadınlara şiddetten korunmaları sebebi ile eşlerinden ya da partnerlerinden ayrı kalacak yer sağlanması gerektiğini belirtmiştir. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği sebebi ile şiddete uğrayan kadınların korunması ve barındırılması uygun görülmektedir. Sözleşmesinin konusunu yalnızca şiddet oluşturmamaktadır. Şiddetle birlikte cinsel taciz, saldırı, rıza olmadan evlendirilme ve “namus” kavramı altında kadın sünneti gibi bazı cinsel saldırılara uğranmasını da konu alır (Bakıcı, 2015: 137-147). *İstanbul Sözleşmesi* madde üçe göre, kadınlara yönelik şiddet, şiddet gören ve şiddeti uygulayan kişinin özel ya da kamusal alanda olmasına ya da aynı evi paylaşım paylaşmamasına bakmaksızın engellenmelidir. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin giderilmesini amaç edinen sözleşme kadınların içlerinde buldukları eşitsizlik durumundan çıkmasını amaçlamaktadır (Otaran, 2017: 22-23). Türkiye taraf olduğu bu sözleşmeden 20 Mart 2021'de çıkmıştır.

UNICEF'in hazırladığı *Early Marriage: A Harmful Tradition* adlı rapora göre, dünyanın pek çok yerinde aileler çocuklarının daha iyi sosyal ve ekonomik koşullara ulaşabilmesi için erken yaşta evlenmelerini desteklemektedir. Özellikle, kız çocukları erken yaşta evliliğin kurbanı olmaktadır. Kız çocuklarının erken yaşta evlendirilmeleri, cinsel anlamda istismarlarına ve erken yaşta anne olmalarına sebep olmaktadır. Bunun yanında, erken yaşta evlendirilen çocukların sosyal hayattan uzaklaştırılmaları ve eğitimden yoksun bırakılmaları İnsan Hakları ihlali kapsamına girmektedir. Rapora göre, kız çocuklarının erken yaşta evlendirilmesini engelleyecek en önemli etkenlerden biri eğitimidir. Ancak tersi olarak, eğitimin de erken yaşta evliliğin önüne geçtiği söylenebilir (UNICEF, 2005). Dormekpor da erken yaşta evlilik ve çok eşliliğin kadın yoksulluğunun en önemli problemlerinden olduğunu

söylemektedir. Kadınların erken yaşta evliliğe itilmesi, ardından evlilik ilişkisi içinde kendine biçilen rolleri yerine getirme çabası zamanla kadınların yoksullaşmasına sebep olmaktadır. Bu nedenle de genellikle kadınların yoksulluk oranı erkeklere göre daha belirgindir. Yine Dormekpor'un Bangladeş Nüfus ve Sağlık Araştırmaları'ndan aktardığına göre, kız çocuklarının evlilik yaş ortalaması 15,3 iken; birçoğu reşit olmadan anne olmaktadır (Dormekpor, 2015: 78-86).

2.3. TÜRKİYE'DE KADIN YOKSULLUĞUNUN DURUMU

Küresel anlamda ciddi bir problem olan yoksulluk özellikle kadınları cinsiyet eşitsizliklerine maruz kalmaları dolayısıyla etkilemektedir. Toplumun kadına dayattığı roller ve kadınların bu rollere hapsolması her alanda kadınların eşitsizlikle karşı karşıya gelmesine neden olmaktadır. Tüm dünyayı saran kadın yoksulluğu problemi Türkiye için de görünürdür. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve yapabilirlikten uzak olma sebebi ile eğitim, istihdam ve sağlık gibi kaynaklara erişirken kadınlar erkeklere oranla daha dezavantajlıdır. Hem ulusal hem de uluslararası alanda çeşitli endeksler kadın yoksulluğunun boyutunu ortaya koymaktadır. Ortaya çıkan veriler neticesinde kadın yoksulluğu ile mücadele etmek amacıyla çeşitli çalışmalar yapılmaktadır. Tezin bu kısmında Türkiye'de kadın yoksulluğunun nedenleri olan toplumsal cinsiyet eşitsizliğine ve istihdama erişimde eşitsizliğe değinilecektir. Ardından farklı endeksler üzerinden ülkemizdeki kadın yoksulluğu oranları hakkında bilgi verilecek ve son olarak 1980'li yıllardan günümüze kadar Türkiye'de kadın yoksulluğu ile mücadele etmek amacıyla yapılan bazı çalışmalardan bahsedilecektir.

Önceki kısımda kadın yoksulluğuna sebep olan faktörler belirtilmiştir. Kadın yoksulluğunun farklı nedenleri olsa da tüm nedenlerin kesişim noktası kadınların karşı karşıya kaldıkları toplumsal cinsiyet eşitsizliğidir. Tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de toplumun kadınlara dayattığı roller kadınların yoksullaşmasının başlıca nedenidir. Özellikle, gelenekselliğin hâkim olduğu yerlerde kadınların yoksullukla mücadele etmesi zordur. Ülkemizde toplumsal normlarla mücadelenin zor olmasının nedenlerinden biri erkeklerle eşit statüye kavuşmanın oldukça geç bir tarihte olmasıdır (Zeynalova, 2020: 37). Türkiye'de toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik politikaların artış göstermesi özellikle Avrupa Birliği'ne (AB) üye olma çabalarıyla görünürlük

kazanmıştır. 2001 ve 2004 yıllarında yapılan Anayasa değişiklikleri ile toplumsal cinsiyet eşitliğinin önemi vurgulanmıştır. 2001 yılında Medeni Kanun'da kocanın hane reisi olduğu maddesinin değiştirilmesi ve 2004 yılında eşlerin statüsünün eşitlenmesi bu dönemde yapılan en önemli değişikliklerdir (Dedeoğlu ve Elveren, 2017: 34).

Kadınların yoksullaşmasına neden olan bir diğer faktör istihdama katılırken yaşadıkları ayrımcılıklardır. Kadınların genellikle iş hayatından uzak durması beklenmektedir. İş hayatına katıldıklarında ise aile ekonomisine katkıları yalnızca ikincil olarak görülmektedir. Bu algılayış kadının emeğinin değersizleşmesine ve böylece kadının yoksullaşmasına neden olmaktadır (Yılmaztürk, 2016: 782). Özellikle 1980'li yıllarda, refah devleti politikalarının getirdiği düzenlemeler kadınların ev odaklı çalışmalarının önünü açmış bu durumda kadınların istihdamını olumsuz yönde etkilemiştir. Kadınların istihdam şartlarını düzenlemek için çeşitli politikalar güdülmüş ancak yapılan düzenlemeler kadın yoksulluğunu beraberinde getirmiştir. Örneğin, doğum izninin yalnızca anneyi kapsayarak düzenlenmesi (Dedeoğlu, 2017: 224-225), kadınların evlendiğinde tazminatı hak etmesi gibi düzenlemeler kadınların iş hayatından uzaklaşmasına böylelikle de sosyal ve ekonomik olarak yetersiz kalmalarına neden olmuştur. Refah devleti anlayışıyla yapılan yardımlar, kadınların özel alan içinde ikincil konuma gerilemesini tetiklemiştir (Dedeoğlu, 2017: 218).

Bununla birlikte, ülkemizde kadınların yoksulluktan daha çok etkilenmelerinin önemli nedenlerinden biri de istihdam alanlarının dar olması, genellikle düşük ücretli ve sigortasız işlerde çalıştırılmalarıdır (Aslan, 2015: 12-13). Özellikle, Türkiye'de kırsal alanda yaşanan dönüşümle birlikte, kadınların iş alanı daralmış ve ardından kente yapılan göçlerle kadınlar kentte kayıt dışı ve düşük ücretli işlerde yer almıştır (Çuhadar ve Algan, 2019: 86). Kadınların düşük ücretlerle uzun saatler çalışması ancak emeklerin karşılanmaması ve toplumda yaptıkları işin değer görmemesi kadını yoksullaştırmış ve istihdamdan uzaklaştırmıştır (Uçar, 2011: 40-41). Ancak iş hayatından uzaklaşmış ve ekonomik açıdan bağımlı olan kadınlar yoksullukla karşı karşıya kalmaya devam etmiştir (Dedeoğlu ve Elveren, 2017: 39).

Türkiye'de nicel anlamda kadın ve erkek yoksulluğu arasında ciddi farklar olmasa da nitelik olarak bakıldığında kadın yoksulluğu erkek yoksulluğuna göre daha belirgindir. Yıllar içinde Türkiye'nin İnsani Gelişmişlik Endeksinde (İGE) ilerlemeler

kaydedilmesine rağmen toplumsal cinsiyet eşitsizliği bağlamında kadın yoksulluğu hala görünürdür. Bu görünürlüğün en belirgin örneklerinden biri yoksullukla mücadele için yapılan yardımlara genellikle kadınların başvurmasıdır (Aksan ve Topçuoğlu, 2014: 142-147). Kadın yoksulluğu ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin genellikle belli başlı değerlerle nicel olarak ölçülmesi yetersiz kalabilmektedir. Bu anlamda yapılan nitel çalışmalar önem arz etmektedir. Özellikle, saha çalışmaları ve yapılan gözlemler ile yoksulluğun ne boyutta olduğu incelenmelidir (Uçar, 2011: 33).

Bu veriler bağlamında, Türkiye’de kadın yoksulluğunun ne boyutta olduğunu raporlar üzerinden görmek mümkündür. Ülkemizde resmi olarak yoksulluk oranlarını ölçen kurum TÜİK’tir. Ayrıca, Türkiye’de kadın yoksulluğu ile ilgili veriler DİSK raporlarından da okunmaktadır. Dünya genelinde ise Birleşmiş Milletler tarafından yapılan İnsani Gelişmişlik Endeksleri ve bu endekslere bağlı olan ölçümler ile OECD tarafından hazırlanan raporlar yoksulluğun boyutlarını belirlemek açısından önemlidir. Bu raporlar yoluyla, kadın yoksulluğunun boyutu ortaya konarken; istihdam, sağlık ve eğitim gibi kaynaklara ulaşmada cinsiyet eşitsizliğinin ne boyutta olduğunu görmek de mümkündür.

Ülkemizde TÜİK verileriyle toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve yoksullukla ilgili bilgi almak mümkündür. Ancak, TÜİK tarafından yapılan çalışmaların daha çok nicel yöntemlerle sürdürülmesi sınırlı bir bilgiye ulaşmaya neden olmaktadır. TÜİK kadınların istihdama katılımı, eğitimden yararlanma oranı gibi verileri ortaya koyarken; toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin ne boyutta olduğunu göstermek açısından da anketler yapmaktadır. 2006 yılında TÜİK tarafından hazırlanan *Zaman Kullanım Anketi* ile kadın yoksulluğunun boyutu ölçülmeye çalışılmıştır. Bu anket ile kadınların ve erkeklerin çalışıp/çalışmama durumları ile çocuklarına ayırdıkları vakit arasındaki ilişki araştırılmıştır. Araştırmaya göre, çalışan/çalışmayan kadınlar çalışan/çalışmayan erkeklere göre yaklaşık olarak 4 kat daha fazla saat çocuklarının bakımına zaman ayırmaktadır (Toksöz, 2017: 118). Yine TÜİK’in 2014 yılında yayınladığı *Toplumsal Cinsiyet Eşitsizlikleri* istatistiğine göre kadınların %57,6’sı ev işleriyle meşgul olduklarından dolayı istihdama katılamadıklarını belirtmiştir. Verilen bu cevap cinsiyet eşitsizliğini anlamlandırmak bakımından en iyi göstergelerdendir (Yılmaztürk, 2016: 785). Bir diğer gösterge ise Türkiye’de kadınların işgücüne katılım oranlarıdır. 2020 yılı *İstatistiklerle Kadın* adlı rapora göre, Türkiye’de kadınların

işgücüne katılım oranları %28,7 ile erkeklerin ancak yarısı kadardır. Bununla birlikte aynı rapora göre, 3 yaşın altında çocuğu olan kadınların istihdama katılım oranı %26,7'dir. Aynı yaş grubunda çocuğu olan erkeklerin iş gücüne katılım oranı ise %87,3'tür (TÜİK, 2021).

OECD'nin 2015 yılı için hazırladığı verilere göre, iş hayatına katılım sağlayabilecek grupta olan 17-66 yaş arasındaki kadınların %17'si yoksuldur (OECD, 2016). Yine OECD verilerine göre, Türkiye'de istihdam alanında cinsiyetler arasındaki uçurum farkı 2018 yılı verilerine göre %20,1'dir (OECD, 2019; Şahin, 2020: 37-44). DİSK'in Mart 2020'de yayınladığı *Türkiye'de Kadın Emeği* adlı rapora göre ise Türkiye'de erkeklerin iş gücüne katılım oranı %72,7 iken, kadınlarınki %34,2'dir. İşsizlik oranları ise kadınlarda %13,9, erkeklerde ise %9,5'tir. Rapora göre, işgücüne sahip 10 kadından yalnızca 3'ü iş hayatında varlık gösterebilmektedir. 2019 yılı içinde "ev işi" nedeniyle yaklaşık 500 bin kadın iş hayatından uzaklaşırken; yaklaşık 12 milyon kadın "ev iş"lerini gerçekleştirebilme adına iş hayatına dahil olamamıştır. Türkiye'deki kadın işsizlerin oranı AB üyesi ülkelerin ortalama yaklaşık iki katıdır; OECD üyesi ülkelerin ortalamasının yaklaşık 3 katıdır (DİSK, 2020, Mart). Birleşmiş Milletler Kalkınma Programının 2019 yılı için hazırladığı İGE'ye göre ise ülkemizde kadınlar %34 oranında iş gücüne katılırken, erkeklerde bu oran %72,6'dır (UNDP, 2020d). Bayar'ın (2021) "Elde Yok Avuçta Yok, 4 Çocuk Var" adlı çalışmasına göre, Türkiye'deki 10 milyondan fazla yoksulun yarısı kadınlardan meydana gelmektedir. Bu kadınların %70'i çalışabilir durumdadır. Ancak buna rağmen, çalışabilir durumda olan kadınların yalnızca %15'i iş hayatında yer almaktadır. Kadınlar özellikle, temizlik ve bakım gibi işlerle ailelerinin yanında ücretsiz bir şekilde çalışmaktadır. *Bianet*'te verilen araştırmaya göre aktif çalışabilecek durumda olan kadınların %73'ü hane içinde karşılıksız emek harcamaktadır (Bayar, 2021).

İş alanında olduğu gibi eğitim konusunda da kadınlar genellikle erkeklere oranla daha geri planda bırakılmışlardır. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programları raporlarına göre, 1999-2000 yıllarında, okullaşma oranı Türkiye'de %90 oranındayken; sadece erkeklerin okullaşma oranı %93, kadınlarınki ise %88'dir. 2003 yılında yapılan bir araştırmaya göre, Türkiye'de okuma yazma bilmeyen 7,5 milyon kişinin %80'i kadındır. Birleşmiş Milletlerin 2002 yılında hazırladığı "İnsani

Geliştirme Raporu” cinsiyetlerle ilgili yaptığı gelişim endeksinde 1998 verileri temelinde Türkiye 72 ülke arasından sondan dördüncü konumdadır (Sallan, 2005: 30-31). Yirmi yıl sonrasında Türkiye’de eğitim alanında iyileşmeler yaşansa da hala kadın ve erkeklerin eğitime katılma oranlarında eşitsizlik görülmektedir. 2020 yılı İGE raporuna göre, nüfusa oranla en az ortaöğrenim eğitimi alan kadınların oranı %50,2 iken; erkeklerde bu oran %72,2’dir (UNDP, 2020d). Ayrıca 2020 yılı için yayınlanan İnsani Gelişme Raporu’na göre, Türkiye’nin İGE değeri 0,820’dir. Türkiye bu değere göre 189 ülke arasında 54. sıradadır ve bu oranla yüksek İGE’ye sahip ülkelerin ortalamasının altında kalmaktadır.

BM tarafından erkek ve kadın arasındaki yoksulluk farklılıklarını gözler önüne sermek için Toplumsal Cinsiyete Dayalı Gelişim Endeksi (TCDGE) ve Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi (TCEE) geliştirilmiştir. Geliştirilen yeni endekslere göre, Türkiye’nin TCDGE değeri 0,924’tür. Kadınların TCDGE değeri 0,784 iken, erkeklerin TCDGE değeri 0,848 oranındadır. Kadınların ortalama yaşam süreleri yaklaşık olarak erkeklerden yüksek olsa da beklenen/ortalama öğrenim süreleri ve kişi başına GSMH düzeyi erkeklerin gerisindedir. 2019 verilerine göre, kadınların beklenen öğrenim süresi 16; erkeklerin beklenen öğrenim süresi 17,1’dir. Ortalama öğrenim süresi değerleri incelendiğinde bu oran kadınlarda 7,3 erkeklerde ise 9’dur. Kişi başına GSMH ise kadınlarda 17.854; erkeklerde 37.807 değerindedir (UNDP, 2020d). İGE’nin son on yıldır uygulanan diğer endeksi TCEE’nin değeri 0,306 düzeyindedir. Türkiye 162 ülke arasında 68. Sırada yer almaktadır. Yayınlanan rapora göre, 2019 yılı anne ölüm oranı -doğumda yaşanan ölümler esas alınmıştır- 17⁷, ergen doğurganlık oranı ise %2,66’dır. Ülkedeki kadın parlamenter oranı ise %17,4 gibi düşük bir değer taşımaktadır (UNDP, 2020). Yapılan araştırmalar sonucunda, Türkiye’de kadınların istihdam ve eğitime erişme konusunda dezavantajlı oldukları göze çarpmaktadır. Ancak toplumsal cinsiyet eşitsizliği kadınların eşitsiz konumda olmasının en büyük etkeni olmakla birlikte kadın yoksulluğunun en önemli tetikleyicisidir.

Tüm dünyada 1980’li yıllardan sonra toplumsal cinsiyet eşitsizliği sorununun görünürlük kazanması ile Türkiye’de de çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Örneğin, kadınların hak ve eşitlik taleplerinin artması ile öncelikle çeşitli akademisyenlerin

---

⁷ 100.000 canlı doğumdaki ölüm sayısına göre alınmıştır.

çevresinde toplumsal cinsiyet eşitliğini ve farkındalığını arttırmak adına ev okumaları yapılmıştır. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğine yönelik farkındalığın arttığı 1980'lerde kadın yoksulluğu kavramı da literatüre girmiştir. Bu yıllardan itibaren, kadın yoksulluğu ile mücadele etmek için hükümetler ve sivil toplum kuruluşları çeşitli anlaşmalara imza atmış, proje ve politikalar yapmışlardır. Yıllarca pek çok anlamda olduğu gibi hukuksal bağlamda da yok sayılan kadınların konumunu düzeltmek ve yaşadıkları yoksullukla mücadele etmek için *Kadına Karşı Her Türli Ayrımcılığın Bertaraf Edilmesi Sözleşmesi* (CEDAW) hazırlanmış ve sözleşmeye Türkiye 1985 yılında taraf olmuştur. Bu sözleşmenin amacı, kadına karşı özellikle cinsiyet temelinde olan her türlü ayrımcılığın engellenmesidir (Otaran, 2017: 22). Türkiye'nin 1985 yılında taraf olduğu ve 1986'da yürürlüğe koyduğu kadın ve erkek eşitliği alanında tek yasal bağlayıcı doküman olan CEDAW'da yoksulluk durumlarında kadınların yiyecek, sağlık, eğitim, öğretim, iş bulma ve diğer ihtiyaçlarının karşılanması açısından en az olanağa sahip kesim olmaları nedeniyle endişe duyulduğu ifade edilmiştir (Aksan ve Topçuoğlu, 2014: 132).

1986'da toplumsal cinsiyet eşitsizliğini ortadan kaldırmak ve kadınları istihdama katabilmek amacıyla *Kadın Emegini Değerlendirme Vakfı* kurulmuştur (Özdemir, 2014: 23). Türkiye'de yoksulluk fonlarından yararlanma bir vatandaşlık hakkı olarak görülüp Vakfa başvuruda bireysellik esas alınmıştır. Ancak, yardımlara başvuran kadınlar üzerinde defacto uygulanmaktadır, kadınlar yardımlara başvururken kocalarından izin almak zorundadır. Bununla birlikte, yardımların verilip verilmemesinde kocaların iş ve yaş durumu da belirleyici olmaktadır (Sallan, 2005:29). Yardımlar dağıtılırken uygulanan defacto durumunu Fodor, kadınların kamusal alanda yoksulluğun utancıyla daha çok karşı karşıya gelmesi olarak aktarmaktadır. Ona göre, okullarda, komşularla ilişkide kadınlar daha göz önündeyken sosyal yardımlara başvurularda da kadınlar ön plana atılmaktadır. Bu da kadınların yoksullukla yüzleşmesine neden olmaktadır. Kadının yardım istemesinin erkeklere göre daha kolaymış gibi görülmesi toplumsal cinsiyet rollerinin pekiştirilmesi açısından sorunludur (Fodor, 2006: 20). Erdoğan *Yoksulluk Halleri* (2019) kitabında sosyal hizmet uzmanı İnci Yüksel ile yaptığı görüşmeyle, Türkiye'de de kadınların yoksulluk yardımlarına başvuruda ön plana atıldığı savını desteklemiştir. Yüksel yardıma başvuruların genellikle kadınlar tarafından yapılmasını kadınların toplumsal

alandaki rollerine bağlamaktadır ve kamusal alanda erkeklere göre kadınların yoksullukla daha çok yüz yüze geldiğinden bahsetmektedir.

Türkiye’de kadın yoksulluğu ile mücadele etmek amacıyla yapılan çalışmalardan biri de mikrokredi projeleridir. Mikrokredinin en önemli amacı, toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlayarak coğrafyalar arasındaki gelir farklılıklarını ortadan kaldırmaktadır (Aslan, 2015: 45). Ancak, Çuhadar ve Algan’ın aktardığına göre, mikrokrediler her zaman kadın yoksulluğuyla mücadeleye hizmet etmemektedir. Mikrokredi uygulaması belirli yönlerden problemlidir. Bu krediler her zaman kadınların güçlenmesine hizmet etmemektedir. Krediler nedeniyle pek çok kadın ailesinin yükünü omuzlamaya çalışmış, bu durum kadınlar açısından zorluklar ortaya çıkarmıştır. Mikrokredi yardımları yoksulluğu giderme amacıyla yapılırsa da bu yardımlar sadece yoksullara dönük değildir. Yardımlardan yoksullar yararlandığında ise yoksulların krediyi nasıl değerlendirip değerlendirmeyeceği bilinmediğinden kredilerin denetimi yapılamamaktadır. Ayrıca kadınlar kredi kullanırken tam anlamıyla bağımsız değillerdir, girişimlerini yaparken çevrelerindeki erkeklerin etkisi altında kalmaktadırlar. Kadınlar mikrokredilerden yararlanıp girişimlerde bulunsalar da yine de hane içinde kadınların karar alıcı konuma gelmesi her zaman mümkün olmamaktadır (Çuhadar ve Algan, 2019: 88-93).

Yukarıda da bahsedildiği gibi Türkiye’de kadın yoksulluğunun pek çok sebebi vardır. İstihdam, eğitim ve sağlık gibi kaynaklara ulaşmada kadınlar dezavantajlı bir durumdadır, ancak tüm bunların kesişim noktası toplumsal cinsiyet eşitsizliğidir. Türkiye gibi geleneksel normların hâkim olduğu bir ülkede toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri kadınların yoksullaşmasına sebep olmaktadır. Çeşitli endeksler ile kadın yoksulluğunun ne boyutta olduğu gözler önündedir. Yoksullukla mücadele etmenin öncülü ise kadınları toplumsal cinsiyet bağlamında güçlendirmektir. Ancak kadının güçlendirilmesine yönelik çalışmalar her zaman doğru amaca hizmet etmemektedir. Kadın yoksulluğu ile mücadele edilebilmesi için öncelikle kadın yoksulluğunun neden kaynaklandığının anlaşılması gerekmektedir. Böylece, kadın yoksulluğunun ortadan kalkması mümkün olabilecektir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. YOKSULLUĞUN KADINSILAŞMASI ÜZERİNE BİR SAHA ARAŞTIRMASI

Tezin birinci ve ikinci bölümünde gösterildiği üzere, yoksulluk tarih boyunca insanlığın en önemli problemlerinden biri olmuştur. İnsanlık tarihiyle eş süreli olan yoksulluk bazı gruplar üzerinde ciddi şekilde etki göstermiştir. 1980’li yıllardan itibaren, kadınların erkeklere oranla daha yoksul olduğu saptanmıştır. Kadınlar yoksullukla daha fazla karşı karşıya kalırken, bu sorunla mücadelede de dezavantajlı konumdadırlar.

Yoksulluk genellikle ekonomik sebeplerden oluşan bir durum olarak görülse de özellikle kadın yoksulluğu toplumsal cinsiyet eşitsizliğinden etkilenmektedir. Kadınların eğitim, sağlık, istihdam gibi fırsatlara erişimde eşit şartlara sahip olmamalarının yanında, toplumsal alanda karşı karşıya kaldıkları eşitsiz muameleler yoksullaşmalarına neden olmaktadır. Ayrıca, hane içinde kadının yaşadığı patriyarkal baskı kadınların fırsatlara erişimini engelleyerek, yoksulluğun sarmal hale gelmesini tetiklemektedir. Kadınlar idealize edilmiş kalıplara sürüklenerek, patriyarkal düzene boyun eğmek zorunda kalmakta ve zamanla bu düzenin en önemli savunucuları olmaktadır. Çocukluktan itibaren özgeci olmaları ve toplumsal normlara uyum sağlamaları gerektiği öğütleri ile yetiştirilen kadınlar, patriyarkal toplumun önemli neferleri halini almıştır. Yoksulluğun kadınsılaşması oluşturulan bu düzen ile pekiştirilmektedir. Oluşturulan düzende, kadınlar, iş hayatında yer alıp almamalarına bağlı kalmaksızın ikincil planda kalmaya, toplumsal alanda kısıtlanırken, hane içinde özgeci davranışlarda bulunmaya devam etmektedir. Bu düzen içinde, zamanla kadınlar toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve kadın yoksulluğuna ilişkin farkındalıklarını kaybetmektedir.

Analiz kısmında, Amartya Sen’in yapabilirlik yaklaşımından hareketle toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin kadınları yoksunlaştırması ve kaynaklara erişimini

kısıtlaması üzerinden kadın yoksulluğunun meydana gelişine dört başlık altında bakılmıştır. Görüşülen kadınların yoksulluğu nasıl tanımladıkları ve yoksulluktan etkilenip etkilenmediklerine bakılmıştır. Ardından çalışan kadınlar ve çalışmayan kadınların yoksulluktan etkilenmelerinin farklılaşıp farklılaşmadığı üzerinde durulmuştur. Patriyarkanın kadınları “ideal kadın” kalıbına sokma çabası nedeniyle kadınların özgeci davranışlarda bulunmaya itilmesi analizin üçüncü kısmını oluşturacaktır. Dördüncü olarak analiz edilen konu, politika perspektifinden kadın yoksulluğunun ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin nasıl olduğudur. Analiz kısmına geçmeden önce araştırmanın yöntemi ve sınırlılıkları tartışılacaktır.

3.1.ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Sosyal bilimler insanı konu edinen dinamiklere dayanmaktadır. İnsanı konu edinen alanda nicel araştırmalar her zaman istenen sonuca ulaşmada yeterli olamamaktadır. Nicel çalışmaların cevabı sınırlandırması kişilerin verdikleri cevapları ve böylece alınan sonuçları etkileyebilmektedir. Anket şeklinde tasarlanan çalışmalar görüşülen kişileri belli kalıplara sıkıştırmakta ve böylece istenilen sonuca ulaşmakta problemler yaşanabilmektedir. Sosyal bilimler sahasında, nicel araştırmanın veri analizinde yetersiz kalması, nitel araştırmanın tercih edilirliliğini artmış ve özellikle 20. yüzyılın sonlarında nitel araştırmalar iyiden iyiye yaygınlaşmıştır (Gürbüz ve Şahin, 2018: 407; King, Keohane ve Verba, 1994: 3-4).

Yazılan tezde nitel araştırma yöntemi tercih edilmiş ve araştırma modeli olarak gömülü kuram modeli seçilmiştir. Bu kuram modelinde, görüşülen kişilerin söylemleri üzerinden kişiler arasında bağlantılar kurularak tümevarımcı bir şekilde sonuca varmak amaçlanmaktadır. Tezde derinlemesine mülakat yöntemi kullanılacak olduğundan görüşülen kişilerin söylemlerini ilişkilendirmek amacıyla gömülü kuram modelinin en uygun model olduğu sonucuna varılmıştır. Araştırmanın değişkenleri “kadınların yaşadıkları yoksulluğun farkında olup olmamaları; çalışıp/çalışmamanın kadın yoksulluğunu etkileyip etkilemediği; kadınların özgeci davranışları, ataerki ve yoksulluk ilişkisi ile kadın yoksulluğu farkındalığı ve politika arasındaki ilişkidir”dir.

Görüşülen kişilere açık uçlu 27 soru yöneltilmiş ve görüşmeler sohbet havasında geçmiştir. Sorularla görüşme yapılan kişilerin sosyo-ekonomik durumlarının tahlil edilmesinin ardından kadın yoksulluğu ve toplumsal cinsiyet hakkında ne düşündükleri analiz edilmiş bu bağlamda 27 sorunun yeterli olacağı sonucuna varılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşmeler esnasında, görüşmecilerin kimliklerinin gizleneceği taahhüt edilerek her birinin rızası alınmış ve görüşülen çalışmayan kadınlara “E” kodu verilirken, çalışan kadınlara “Ç” kodu verilmiştir. “E” ve “Ç” kodlarının tercih edilmesinin sebebi, kadınlara “çalışıyor musunuz?” sorusu yöneltildiğinde çalışmayan kadınların kendilerini “ev hanımıyım”, çalışanların ise “çalışıyorum” şeklinde tanımlamasıdır. Yapılan nitel araştırma için, bulguları sınırlandırmanın çalışma için yararlı görülmesi nedeniyle, 20 kadınla görüşmenin yeterli olduğuna karar verilmiştir. Bu nedenle, kadın yoksulluğunu analiz etmek amacıyla, 2020 yılının Ağustos ve Eylül ayları boyunca 10 çalışmayan ve 10 çalışan kadınla görüşülmüştür. Görüşülen kadınların yaş aralığı mülakatların yapıldığı esnada 25-45 arasındadır. Bu yaş aralığının çalışma yaşamında daha aktif olunan yaş olarak görülmesi nedeniyle görüşülen kadınların yaş aralığı 25-45 aralığından seçilmiştir. Çalışan/çalışmayan kadınlar arasında farklılık olmaması açısından, çalışmayan kadınlar da bu yaş aralığından belirlenmiştir. Araştırmanın evrenini Bilecik il merkezinde yaşayan kadınlar oluşturmaktadır. Pandemi sürecinde devam eden bu çalışmada mülakat yapılacak kişilere ulaşmanın kolay olması ve araştırmacının şehri bilmesi açısından mülakatların Bilecik’te yapılmasının daha yararlı olacağı sonucuna varılmıştır. Toplumsal cinsiyet odaklı kadın yoksulluğu araştırması yapılmak istendiğinden, kadınların seçiminde ekonomik durumlarının önemi gözetilmemiştir, uygun yaş aralığında çalışan ve çalışmayan kadınlar arasından kolay ulaşılabilir durum örneklemesi ile seçilmiştir. Ancak, görüşülen kadınlar orta ve alt-orta sınıf kadınlardan oluşmaktadır. Çalışan kadınların tamamı kayıtlı olarak istihdam edilmektedir. Türkiye İstatistik Kurumu’nun (TÜİK) Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) sonuçlarına göre, 2020 yılında Bilecik ilinin nüfusu 218 bin 717’dir. Aynı verilere göre, araştırmanın yapıldığı ilin merkezinde nüfus 78 bin 29’dur. Bilecik il merkezinde 40 bin 542 erkek varken, il merkezinde yaşayan kadın sayısı 37 bin 487’dir. İl merkezinde çalışan kadınların sayısı Bilecik Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK) İl Müdürlüğü’ne göre 9 Mart 2021 itibariyle 6.506’dır.

Görüşülen kişilerle en uzununu 1 saat 45 dakika, en kısıası 35 dakika olmak üzere derinlemesine mülakatlar yapılmıştır. Mülakat ortamı olarak genellikle görüşülen kişilerin evi tercih edilmiş ve böylece, yaşadıkları ortam görülmüştür. Kendi evinde görüşme yapmayı tercih etmeyen kişilerle bir yakınlarının evinde görüşme yoluna gidilmiştir. Katılımcılarla bireysel bir görüşme amaçlansa da zaman zaman birkaç kişinin yan yana olduğu bir ortamda görüşmeler yapılmıştır. Varılan sonuçlardan biri görüşülen kişilerin yanlarında birinin olması durumunda, sorulara cevap verirken tereddüt ettikleri ve kısa cevaplarla geçıştirdikleridir. Görüşmecilerin rızası ve Etik Kuruldan alınan belge sonucunda yapılan görüşmelerin tamamı kayıt altına alınmıştır. Görüşme esnasında yazılı not alınmamıştır. Bunun sebebi, mülakatın bir sohbet ortamında geçmesi, daha samimi bir ortam kurma amacı, görüşmenin bölünmesinin istenmemesi ve kişilerin sorulara nasıl yanıtlar verdiğinin takip edilmek istenmesidir. Mülakat esnasında sorular doğrudan bir şekilde yöneltilmiş, ardından görüşmecilerin sorularla ilgili ne düşündüklerini aktarmaları istenmiştir. Nicel cevaplar bulmaktan ziyade verilen cevapların nitelikleriyle ilgilenilmiştir. Verilen cevapların kaydı dinlenip çözümlenmesi yapılarak bağlantı kurulmuş ve böylece, mülakat anının canlılığı sağlanmıştır.

Görüşmeler boyunca kişilerin sorulan soruları dolandırarak soruyu amacından uzaklaşmaları zaman zaman kısıtlara yol açmıştır. Bazı görüşmeciler konuşmaktan çekinerek soruları geçıştirmeye ya da yönlendirmeye çalışmıştır. Ayrıca, kavramların tanımlarını bilmemeleri nedeniyle, kavramlar başka yöne çekilerek, sorudan sapılmalarla da karşılaşılmıştır.

3.2. İSTİHDAMA KATILMA DURUMUNDA KADIN YOKSULLUĞU FARKINDALIĞI OLGUSU ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA: BİLECİK İLİ ÖRNEĞİ

Yoksulluk dendiğinde akla öncelikle ekonomik nedenler gelse de yoksulluğu etkileyen pek çok farklı sebep vardır. Özellikle, kadın yoksulluğunun en önemli tetikleyicilerinden biri toplumsal cinsiyet eşitsizliğidir. Bu tez kapsamında, “İstihdam edilen kadınların kadın yoksulluğuna karşı farkındalıkları daha fazla mıdır?” sorusundan hareketle, kadınların karşı karşıya kaldıkları yoksunlaşmayı ve yoksulluğu

farkında olup olmadıkları; çalışıp çalışmama durumunun kadın yoksulluğu üzerindeki etkisi, kadınların özgeci davranışları, patriyarka ve kadın yoksulluğu arasındaki ilişki ile kadın yoksulluğu farkındalığı ile politika arasındaki ilişki tahlil edilmiştir. Görüşmelerde alınan cevaplar neticesinde, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin görünürlüğü göze çarpmıştır. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin hayatın her alanına işlemesi, kadınların eşitsizliğe karşı farkındalığını azaltsa da sosyalleşme isteği ve toplumsal anlamda baskı gördüklerinden bahsetmeleri dikkat çekmiştir. Ayrıca, hane içinde yer alan eşitsiz iş bölümünden, görüşülen kişilerin rahatsız oldukları göze çarpmaktadır. Yöneltilen 27 soruyla, kadınların özellikle üzerinde durdukları konular belirlenmiş ve bu konular dörde ayrılmış, böylece, dört başlık üzerinden kadın yoksulluğu incelemesi yapılmıştır.

Verilen cevapları analiz edebilmek adına, görüşmeye katılan kadınların profilleri incelenmiştir. 25-45 yaş aralığında olan ve orta ve alt-orta sınıfı temsil eden 20 kadın ile görüşülmüştür. Görüşülen kadınların toplamda 17'si ve çalışmayan kadınların tamamı evlidir. Görüşülen çalışan kadınlardan yalnızca Ç2 daha önce evlenmemiştir, Ç4 iki kez evlenmiş ancak iki evlilik de boşanmayla sonuçlanmıştır. Ç6 ise çok eşli evliliğe zorlanması sonucunda boşanmıştır. Görüşülen kadınların eğitimleri incelendiğinde tüm kadınların altısı üniversite mezunudur. Üniversite mezunu olan ve çalışan üç kadından Ç2 ve Ç8 öğretmenlik mesleğini, Ç4 ise hemşirelik mesleğini icra etmektedir. Çalışmayan kadınlardan E5, E6 ve E9 üniversite mezunudur. Üniversite mezunu çalışmayan kadınlar çocuk bakımı, hamile kalma ya da evlilik sebebiyle mesleklerinden ayrılmışlardır. Görüşülen tüm kadınların sekizi lise mezunuyken; çalışan kadınların ikisi, çalışmayan kadınların altısı liseyi bitirmiştir. Bir çocuğu ve eşiyle yaşayan ve eşinin sahibi olduğu dükkânda çalışan Ç3 Ankara'da bir devlet üniversitesinde Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri bölümünde okurken eşinin talebi üzerine üniversiteyi bıraktığını ve günümüzde eşine ait olan bir işletmede çalıştığını dile getirmiştir. Lise mezunu olan ve çalışan diğer görüşmeci ise bir fabrikada işçi olarak çalışmaktadır. Çalışmayan hiçbir kadın ortaokul mezunu değilken, yalnızca E1 ilkokuldan mezundur. Çalışan kadınlardan Ç6, Ç7 ve Ç10 ortaokul mezunuyken, Ç1 ve Ç5 ilkokul mezunudur. Evli ve iki çocuklu olan Ç1'in kendine ait bir tuhafiyeye ve giyim mağazası vardır. Eşi ve 3 çocuğu ile yaşayan Ç5 eşinin ailesine ait bir dükkânda çalışmaktadır. Esnaf olan kadınlar ekonomik anlamda bir kaygıları olmadığını dile getirmiştir. Çalışan ortaokul mezunu kadınların tamamı

farklı fabrikalarda çalışmaktadır. Görüşülen kadınların sosyo-ekonomik durumlarını anlamak adına kısa bir profil incelemesi yapıldığında, çalışan kadınların dokuzu ailesine ait bir evde oturduklarını dile getirmiştir. Çalışan kadınların altısının ailesine ait aracı vardır, ancak hiçbiri aktif sürücü değildir. Çalışmayan kadınların ise altısı ailelerine ait olan bir evde otururken, dördü kirada oturmaktadır. Ayrıca, çalışmayan kadınların sekizinin ailesine ait bir araç vardır, ancak çalışmayan kadınların da hiçbiri aktif olarak araba kullanmamaktadır. Kendisi ya da eşi işçi olan kadınlar ekonomik sıkıntılarla karşı karşıya kaldıklarından ve destek aldıklarından bahsetmişlerdir. Kendine ait bir iş yeri olan ya da eşi kendine ait bir iş yerinde çalışan kadınların ise maddi anlamda işçi ailelerine göre ekonomik anlamda daha rahat koşullara sahip olduğu belirlenmiştir. Görüşülen kişilerin sosyo-ekonomik yapısı orta ve -alt-orta sınıf ailelerden oluşmaktadır.

Tezde amaçlanan, toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve kadın yoksulluğu arasındaki ilişkinin farkındalığa etkisi ile istihdamın kadın yoksulluğu farkındalığını etkileyip etkilemediğini analiz etmektir. Bu bağlamda ilk olarak, görüşülen kadınların yoksulluk tanımları ve yoksulluğa maruz kalıp kalmadıkları incelenmiştir. Ardından ikinci bölümde, kadınların çalışıp çalışmamasının kadın yoksulluğunu etkileyip etkilemediğine bakılmıştır. Üçüncü bölümde, kadınların annelik kimliği, özgeci olmaları ve patriyarka” arasında ilişki kurulmuştur. Son olarak dördüncü bölümde, siyasetin yoksulluk ve cinsiyet eşitliği üzerindeki etkisinin yadsınamaz olduğu düşüncesinden hareketle, görüşülen kadınların perspektifinden politika, kadın yoksulluğu ve toplumsal cinsiyet eşitliği kavramları çeşitli sorular üzerinden ele alınmıştır. Tüm bölümlerde, alınan cevaplar üzerinden görüşmecilerin kadın yoksulluğu ve toplumsal cinsiyet eşitliği kavramlarına bakışları analiz edilmiştir.

3.2.1.Görüşülen Kadınların Yoksulluk Tanımları ve Yoksulluğa Maruz Kalıp Kalmadıklarının Analizi

Analiz kısmının ilk bölümünde mülakat yapılan kadınların, kadın yoksulluğunu nasıl tanımladıkları ve kadın yoksulluğunun farkında olup olmadıkları çeşitli sorular üzerinden belirlenmeye çalışılmıştır. Kadınların yoksullukla ilgili farkındalığını

etkileyeceği düşüncesiyle görüşülen kişilerin yoksulluk ile ilgili düşüncelerine odaklanılmıştır. Kadın yoksulluğu farkındalığının en belirleyici sorularından biri olan “*yoksulluk nedir?*” ve “*kadın olmakla yoksulluk çekme arasında bağlantı var mıdır?*” soruları yöneltilerek kadınların yoksulluğu nasıl tanımladıkları incelenmiştir. Soruya verilen cevaplar kapsamında, kadınların kadın yoksulluğunun farkında olup olmadıklarının analizi yapılmıştır. Ardından, kadın yoksulluğunun en önemli tetikleyicilerinden biri olan toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin kadınların yaşantısını nasıl etkilediği incelenmek istenmiştir. Bu minvalde, toplumsal anlamda kadınların maruz kaldığı cinsiyet eşitsizliklerini farkında olup olmadıklarını ölçmek için kadınların ataerkiyi hissedip hissetmedikleri sorgulanmıştır. Bu soruya 14 kadın ataerkiyi hissetmedikleri şeklinde cevap vermiştir. Ancak mülakat esnasında görüşülen kişilerin ataerkinin ne anlama geldiğini bilmedikleri tespit edilmiştir. Bu gibi durumlarda ataerkinin tanımı yapılmış ve tanımın ardından görüşülen kişilerin özellikle toplumsal alanda bu tarz bir baskıyla karşı karşıya kaldıklarından bahsetmelerine şahit olunmuştur. Bu bağlamda ataerki konusunda da kadınların farkındalığının az olduğu dikkat çekmektedir.

Kadınlar yasalar önünde özgür olsalar da hane içindeki ve toplumsal alandaki özgürlük durumları merak edilmiş bu nedenle kendilerini özgür hissedip hissetmedikleri sorulmuştur. Son olarak, kadınların ciddi mücadeleler sonucunda elde ettiği oy hakkının çevresindeki kişiler tarafından istismar edilmesi kadın yoksulluğu ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin önemli bir göstergesidir. Yasalar önünde kadınlar oy verme hakkına sahip olsa da pek çok kadın oy verirken hane içinde yönlendirilmektedir. Bu varsayımdan yola çıkarak, kadınların oy verirken yönlendirilmeye çalışılıp çalışılmadıkları da yine incelenen konular arasındadır.

Kadın Yoksulluğunun farkındalığını ölçmek adına görüşülen kadınlara “*yoksulluk sizce nedir?*” ve “*kadın olmakla yoksulluk çekme arasında bağlantı var mıdır?*” soruları sorulmuştur. Görüşülen kadınlardan yedisi kadınların erkeklere göre daha çok yoksulluk çektiğini düşünmektedir. Böyle düşünen kadınların üçü çalışmaktadır. Ç8 kadın yoksulluğunu “*ulaşılması gerekene ulaşamama*” şeklinde tanımlamıştır. Ayrıca, Ç8 kadın yoksulluğunun farkında olduğundan ve iş hayatında

özellikle “cam tavan”⁸ sendromuyla karşı karşıya kalması nedeniyle toplumsal cinsiyet eşitsizliğinden kaynaklanan yoksulluk yaşadığından bahsetmiştir. Kadınların istihdamda çok fazla tercih edilmedikleri, tercih edildiğinde de dışlayıcı ve ayrıştırıcı tutumla karşılaşmaları sebebi ile ekonomik olarak daha çok zorlandığını dile getirmiştir. Toplumsal bir öğreti gibi kız çocukları daha özverili olmaları gerektiği aşıl原因 olarak büyütüldükleri için kadınların daha çok yoksulluk yaşadıklarını düşünmektedir (Ç8 ile görüşme, 13 Eylül 2020). Eşi ve üç çocuğuyla yaşayan ve bir geri dönüşüm merkezinde işçi olan Ç7 ise “*erkekler daha kolay borç ister ama kadınlar isteyemez*” sözleriyle yoksunluğu genellikle ekonomi boyutuna indirgeyerek kadınların yoksulluğa daha çok maruz kaldığına değinmiştir (Ç7 ile görüşme, 12 Eylül 2020). Kuaför olan ancak evlendiğinden beri çalışmayan E10 ise yoksulluk çekmesini kadın olmasına bağlayarak “*Çalışmadığım için yoksulluk çekiyorum, çalışsam başka olurdu ama eşim çok kıskanç çalıştırmıyor.*” açıklamasıyla desteklemiştir (E10 ile görüşme, 16 Ağustos 2020).

Görüşme yapılan diğer 13 kişi ise kadınların erkeklere göre daha çok yoksulluk çektiğini reddedip erkeklerle kadınların yoksulluk oranlarında cinsiyet odaklı bir fark olmadığını hatta zaman zaman erkeklerin daha da mağdur olduğunu düşündüklerini belirtmişlerdir. Kadın ve erkek yoksulluğu arasında fark olmadığını düşünen kadınların yedisi çalışmaktadır. Örneğin, Ç10 “*Kadınlar sıkıntılarını daha çok dile getiriyor. Erkekler içine atıyor.*” diyerek erkeklerin mağduriyet (!) yaşadığını dile getirmiştir (Ç10 ile görüşme, 10 Ağustos 2020). Hamile ve bir çocuk annesi olan ve evlendiğinden beri çalışmayan E8 için de yoksulluk çekmeyle kadın olmak arasında bir bağ yoktur. E8 için yoksulluk “*giyim, alım, ödeme sıkıntısı*”dır (E8 ile görüşme, 16 Ağustos 2020). İkinci evliliğini yapan ve bu nedenle daha önce yaşadığı büyük şehirden ayrılıp Bilecik’e yerleşen, eşi ve kızıyla yaşayan E4 de E8 gibi kadın ve erkek yoksulluğu arasında bir fark olduğunu düşünmemektedir ve yoksulluğu “*para bitti*” şeklinde algıladığını açıklamaktadır (E4 ile görüşme, 9 Ağustos 2020). Hiçbir zaman iş hayatında bulunmayan, üç çocuğu ve eşiyle kendine ait olan bir evde yaşayan E1 ise kadın yoksulluğu kavramına aşina değildir. Kadın ve erkek olmayla yoksul olma

---

⁸ Cam tavan sendromu iş hayatında kadınların maruz kaldığı, kaynağı ve nedeni belli olmayan sorunlar ve kadınların kariyerlerinin önüne engeller konulmasıdır. Kadınların iş hayatında yükselmesine karşı oluşan önyargı sonucunda kadınlara çeşitli engeller konulmuş ve bu duruma da cam tavan sendromu adı verilmiştir (Örücü ve diğ. 2007: 118-119).

arasında bağ kurmayan görüşmeci yoksulluğu “yemeğe ulaşamamak” olarak tanımlamaktadır (E1 ile görüşme, 22 Ağustos 2020). Daha önce yalnızca sigortasız işlerde çalışan ama Doğulu olduğu gerekçesiyle kendisine eşit davranılmadığını düşünen, eşi ve çocuğuyla yaşayan E2 de yoksulluk çekme açısından cinsiyet bazında bir fark olmadığını düşünmektedir: “*Erkek de kadın da aynı ekonomik sıkıntıyı çekiyor. Kadınlar evle daha ilgili olduğu için daha çok hissediyor yoksulluğu. Erkeğin önüne hazır geliyor, içeri pek görmüyor. Merhametli olmayan insan evini de umursamaz.*” (E2 ile görüşme, 22 Ağustos 2020).

Görüşme yapılan kadınlar yoksulluk ve toplumsal cinsiyet eşitsizliği keşisimselliğinde yaşadıkları yoksunluğu sıkça dile getirmişlerdir. Görüşülen kişilerin bazıları için yoksulluk yoksun olmakla ilişkilidir. Örneğin, okul öncesi öğretmeni olan ancak iki yıldır çalışmayan, iki çocuğu ve eşiyle yaşayan E3 yoksulluğun farklı bir boyutuna değinerek sadece maddi değil manevi yoksulluk yaşanabileceğinden bahsetmekte ve yoksunluk vurgusu yapmaktadır: “*İnsanlar kendini yoksun bırakıyor, kendine acıyor. Yapmamak lazım, insanlar kendini soyutlamamalı. Benim maddi gücüm çok iyi olmasa da kendimi eve kapatmıyorum.*” E3 kadın olmak ile ekonomik sıkıntı çekmenin bağlantılı olmadığını düşünse de ailede en özverili kişinin kendisi olduğunu görüşme boyunca dile getirmektedir. Kadınların “doğası gereği” daha özverili olduklarını düşünmektedir. (E3 ile görüşme, 8 Ağustos 2020). Üniversite mezunu ve muhasebeci olan, eşinin tayini nedeniyle hiç bilmediği bir şehirde yaşamaya başlayan, E5 de E3 gibi yoksulluğun manevi boyutuna değinerek yaşadığı yoksunluğu “*sevgiden ve ilgiden yoksun olmak*” olarak tanımlamaktadır. Görüşmecilerden E6 da insanların yoksulluk yaşamasının nedenini kanaat etmemek olarak görmektedir. “*İnsanların bakış açısı ve kanaat etmemekle ilgili bir şey... Çok zengin olup bir şeyin yoksulluğunu çekebilirsin. Ama kanaat ve tevekkül ettiğinde yoksulluk çekmezsin. Biraz daha işin içinde tevekkül ve inanç var*” (E6 ile görüşme, 9 Ağustos 2020).

Kadın yoksulluğunun en önemli nedenlerinden biri toplumsal cinsiyet eşitsizliğidir. Kadınların belirli rollerle sınırlandırılması, bu rollerin dışına çıkmak istediklerinde ise bir tür mahalle baskısı ile karşılaşmaları kadın yoksulluğuna sebep olmaktadır. Bu açıdan kadınların ataerki sistem karşısında farkındalıklarını analiz etmek amacıyla “*ataerkiyi hissediyor musunuz?*” sorusu yöneltilmiştir. Ataerkinin

tanımlamasını bilmeyen görüşmeciler için ataerkinin tanımı yapılmış ardından böyle bir duruma maruz kalıp kalmadıkları sorgulanmıştır. Görüşme yapılan kadınların neredeyse tamamı hane içinde ataerkil bir baskıya maruz kalmadığını söylese de toplumsal anlamda ciddi şekilde baskı yaşadığını dile getirmiştir. Örneğin, E8 evde ataerkiyi hissetmediğini *“özgürüm, eşim ileri düşünceli. At gözlüğü ile bakmıyor hayata. Evde bana yardımcı oluyor. Ben kapandım ama kendi isteğimle kapandım. Her konuda eşitiz.”* sözleriyle dile getirmiştir. Ataerkinin ne olduğunu bilmediği saptanan görüşmeciye ataerkinin tanımı yapıldığında ise *“küçük şehirde yaşadığım için bazen kısıtlandığımı hissediyorum.”* yorumunu yapması üzerine toplumsal alanda ataerkiden etkilendiği dikkat çekmiştir (E8 ile görüşme, 16 Ağustos 2020). İki çocuğu ve eşiyile yaşayan E9 aile içinde kendini özgür hissettiğini söylese de toplumsal anlamda baskı yaşadığını söylemektedir. E9 toplumsal anlamda baskı yaşamasının sebebini sık sık karşılaşılan şiddet olaylarına bağlamaktadır. Hissettiği baskıyı *“çok fazla şiddet ve cinayet haberleri var bu da tedirgin olmamıza yol açıyor. Baskı hissediyoruz.”* sözleriyle dile getirmektedir (E9 ile görüşme, 16 Ağustos 2020). Görüşmeci Ç1 ise toplumsal bağlamda bir baskı görmediğini söylemesine rağmen köyde kayınpederi ve kayınbiraderinin yanında asla yeleksiz duramadığından bahsetmektedir. Bunu bir gelenek olarak değerlendiren Ç1 yaşadığı toplumsal baskının farkında değildir (Ç1 ile görüşme, 9 Ağustos 2020). E2 de ataerkinin ne anlama geldiğini bilmesede kavramın tanımlaması yapıldığında ataerkiyi hissettiğini şu sözlerle desteklemektedir:

Bizim toplumumuzda böyle şeyler çok. Ben de yaşadım. Doğu-Batı alakası yok. İnsanın kendi iradesi ile ilgili bir şeydir. Evlilik kumardır, bazen iyi bazen kötü insana denk gelirsin. Bu yaşam biçimine bağlı. Kendi yaşadığını başkasına yaşattırıyor. Ben de bunu yaşadım, evlendiğimde kaynanam eşime “Bunu at, bırak” dedi benim için. Babamın evinde de izinsiz başka yere gidemezdik. Şehre gitseydik örneğin, tek gidemezdik. 10 kardeşlik yedi kız üç erkek. Doğu’dayken erkek kardeşimden de baskı görüyorduk. Köy usulüne göre davranıyorlardı. Orada toplumda laf çıkmasın diye. Köyde yaşadıkları için onlar da ataerkiye boyun eğiyorlardı (E2 ile görüşme, 22 Ağustos 2020).

Görüşmecilerden E4 de hane içinde bir baskı hissetmese de ataerkiden toplumsal alanda etkilendiğini belirtmiştir. Büyük bir şehirden küçük bir şehre taşındığı için giyim tarzı ve saç rengi nedeniyle toplumsal baskıya maruz kaldığından ve bu nedenle tarzını değiştirdiğinden bahsetmektedir:

Kapanmak zorunda kaldım. Kıyafetime, saç rengime dikkat etmek zorunda olmak beni yoruyor. Özellikle, kadınların arkamdan konuşmaları ne kadar takmasam da beni etkiledi. Sivri bir birey olmamak için yaşadığım topluma

ayak uydurmak zorunda kalıyorum. Aile içinde kendimden ödün vermiyorum ama özgür olduğumu düşünsem de toplum bu özgürlüğünü yaşamama müsaade etmiyor. Eşitlik bir yere kadar olsa da kadın olduğumuz için eşitsiz bir yapı içinde kalıyoruz. Bunu değiştirmek mümkün değil. Kabullenmek gerekir. Toplumsal anlamda eşitsizlik yaşıyorum ama (buna) fırsat vermemeye çalışıyorum (E4 ile görüşme, 9 Ağustos 2020).

Kadın yoksulluğu literatüründe hane reisinin kadın olması durumunda kadınların daha çok yoksulluğa maruz kaldıkları görünürdür. Daha önce başından bir evlilik geçiren ve boşanan Ç4 hane reisinin kadın olması durumunda kadınların daha çok yoksulluk çektiğini “*Dul olmak beni yoksulluğa itiyor. Eski eşim çocuğuna maddi ya da manevi destekte bulunmuyor. Nafaka da almıyorum, eski eşim “lütfen dava açma ödeyemem” diyor*” sözleriyle desteklemektedir. Ç4 çocuklu ve bekar bir kadın olması nedeniyle yoksullukla daha fazla karşı karşıya kaldığını düşünmektedir ve hane reisi olup aynı zamanda çocuk yetiştirmesinin kendisi üzerinde zorlayıcı bir etki gösterdiğinden bahsetmektedir:

Ben kızım ile yaşıyorum. Evime çift maaş girseydi belki daha rahat olurum. Tek maaşla çocuk yetiştirdiğim için her şeye yetişmem zor oluyor. Ayrıldığım kişi çocuktan da ayrılmış gibi, o çocuğun babası değilmiş gibi “yardımda” bulunmuyor. (...) Ayrılmak doğal ama destek olmayarak kadınları mağdur ediyorlar (Ç4 ile görüşme, 15 Ağustos 2020).

Ç4 gibi çocuklu ve bekar bir kadın olan Ç6 da boşandığı için toplumsal bir baskı hissettiğini ve dışarıdaki erkekler tarafından “cinsel bir obje” olarak görülmekten bıktığını söylemektedir. Ç6 yoksulluk çekme ile kadın olma bağlantısını çevresindeki erkekler tarafından maddiyatla elde edilmeye çalışılmak olarak deneyimlediğini belirtmektedir. “*Yani, dul olmak daha yoksulluk. Dulsan erkekler hep “bu kadını nasıl elde edebilirim?” diye bakıyorlar. O sıkıntım işte...*” (Ç6 ile görüşme, 12 Eylül 2020). Psikolog olan ancak evlendiği ve şehir değiştirdiği için mesleğini sürdürmeyen E6 da hane reisinin kadın olmasının yarattığı ataekil baskıyı “*Biz doğulu olduğumuz için boşanma falan bizde çok normal karşılanmaz. Baskı ister istemez var, dul kadın kimliği var.*” sözleriyle kabullendiğini ifade etmiştir (E6 ile görüşme, 9 Ağustos 2020).

Ataerkinin kadınlar üzerinde nasıl bir etki hissettirdiğini görmek adına görüşülen kadınlara “*kendinizi özgür hissediyor musunuz?*” sorusu sorulmuş, üç kişi bu soruya çekimser yaklaşmıştır. Çekimser kalan kadınlar kısmen özgür olduklarını dile getirmişlerdir. Görüşülen tüm kadınların sekizi özgür olduğunu dile getirirken, yine

görüŖülen alıŖan kadınların dördü özgür hissettiklerini beyan etmiştir. alıŖmayan kadınların da dördü kendini özgür hissettiği söylemiştir. Görüşmecilerden 5 “Arkadaşlarımla ilişkiyi kesmiyorum ama eşimin istemediği yerde kendimi kısıtlıyorum. Onun istemediği yere gitmiyorum.” diyerek özgürlüğünden ödün verdiğini belirtmiştir (5 ile görüşme, 29 Ağustos 2020). 4 ise “Ekonomik gücün olduğu kadar özgürsün. Kişisel olarak çok özgürüm. Paran varsa ben alıŖmayacađım demektedir özgürsün ama alıŖma hayatında belli kısıtlamalar var ve bunlara mecburuz.” sözleriyle zaman zaman kısıtlandığını dile getirmiştir (4 ile görüşme, 15 Ağustos 2020). E1 “Her istediğimi istediğim zaman yapamam. Örf ve adetlerimiz bizi kısıtlıyor. Ters tepki olabilir mi acaba biri alınır mı kırılır mı her şeyi düşünmek zorundasın” diyerek toplumsal normların baskısını yaşıadığına değinmiştir (E1 ile görüşme, 22 Ağustos 2020).

Toplumsal cinsiyet eşitsizliği bağlamında ele alınan son konu kadınların oy verirken yönlendirilip yönlendirilmemesidir. Kadınların oy verirken yönlendirilmeye alıŖılmalarının nedeni ataerkil baskıdır. Kadınların iktidarı belirlemek için yeterli olmadığı düşünöldüğu için ya da kadınların üzerinde tahakküm kurma amacıyla kadınlar ailelerindeki erkek bireyler tarafından oy verirken yönlendirilmektedir. Bu bağlamda kadınlara “oy verirken eşiniz ya da babanız tarafından yönlendiriliyor musunuz?” sorusu yöneltilmiştir. Alınan cevaplar neticesinde, görüşme yapılan kadınların yedisinin eşi ya da babası tarafından yönlendirilmeye alıŖıldıđı ortaya çıkmaktadır. Yönlendirilmeye alıŖılan alıŖan kadınların sayısı beş iken; alıŖmayan iki kadın yönlendirilmeye alıŖıldıklarını söylemiştir. Yönlendirmeye karşı karşıya kalmayan kadınların çoğu hangi partiye oy verdiklerini birbirlerine sormadıklarından bahsetmektedir. Yönlendirilen kadınlardan E10, E6 ve E3 sonunda kararın yine de kendilerinde olduğunu söylerken; 7 eşini dinlediğini dile getirmiştir. 6 ise evli olduğu dönemde eşinin kendisine baskı yaptığını ancak kendisinin dinlemediğini “Eşim CHP diyordu, ben AKP diyordum. Ona CHP’ye attım diyordum.” sözleriyle bahsetmektedir. E10 ise seçimden önce eşi ile oturup ortak bir karar verdiklerini dile getirmiştir.

Kadın yoksulluğunun farkındalığını analiz etmek adına görüşülen kişilere yukarıda belirtilen sorular yöneltilmiştir. Mülakat sürecinde yapılan söylem analizleri sonucunda, görüşülen kadınların cinsiyet temelli eşitsizliğe uğradıkları belirlenmiştir.

Söylemlerden kadınların şiddete maruz kalmaması ve hane içindeki özgürlüklerine karışılmamasının cinsiyet eşitliği için yeterli görüldüğü sonucuna varılmıştır. Konuşmanın ilerleyen safhalarında, kadınların kendilerini sıkışmış hissettikleri ve hayatlarının rutine dönmesinden pek çok kadının rahatsızlık duyduğu göze çarpmıştır. Kadınlar “uygun olan rollere” girdikleri sürece bir sorun yaşamayacakları görüşündedir ancak kendi grupları dışında olan kişileri de acımasızca eleştirmişlerdir. Dikkati çeken diğer bir nokta ise, kadınların oy verme davranışında çalışan kadınların çalışmayanlara oranda daha çok yönlendirilmeye çalışıldıklarını dile getirmeleridir. Yapılan söylem analizlerinden, hali hazırda ev ortamıyla sınırlandırılmış ve kamusal hayattan kopmuş kadınların, eşlerini ya da babalarını bir otorite olarak görmeleri sebebiyle, fikirlerini onların fikirleri doğrultusunda şekillendirdikleri tespit edilmiştir.

3.2.2. Kadınların Çalışıp/Çalışmamasının Kadın Yoksulluğunu Etkileyip Etkilemediğinin Analizi

Tezde incelenmek istenen konulardan biri kadınların çalışıp çalışmamalarının kadın yoksulluğunu etkileyip etkilemediğidir. Bu nedenle, kadınların çalışıp çalışmamalarının yoksulluk yaşamalarında etkili olup olmadığını tespit etmek adına görüşmecilere çeşitli sorular sorulmuştur. Öncelikle, kadınların sigortalı bir işi olup olmadığı öğrenilmiş ve çalışıyorlarsa kaç yıldır çalıştıkları, çalışmıyorlarsa kaç yıldır çalışmadıkları sorulmuştur. Görüşülen kişilerin yaşadığı yoksulluğun boyutunu belirleyebilmek için “yardıma ihtiyaç duyuyor musunuz?” sorusu üzerinden, yardımdan kasıtlarının ne olduğu saptanmaya çalışılmış ve kadınların altısının yardımla ev işlerini kast ettiği tespit edilmiştir. Soruya bu şekilde cevap veren kadınların ikisi çalışmamakta, dördü ise çalışmaktadır. Hane içindeki işler iş bölümü olmaksızın kadının işi gibi görülürken, kadınların çalışıp çalışmama durumlarının bir fark yaratmadığı, eşitsiz iş bölümünün devam ettiği belirlenmiştir. Böylelikle, çalışıp çalışmama ile yardıma ihtiyaç duyma arasında bir bağ olup olmadığı ve bu yardımın ne tür bir yardım olduğu saptanmaya çalışılmıştır. Hane içindeki adaletsiz iş bölümünün kadınları yoksunlaştırdığı göz önüne çıkmaktadır. Görüşülen kişilerin yoksulluk yardımları konusunda bakış açısını analiz etmek için “insanlar neden yardıma ihtiyaç duyar?” sorusu yöneltilmiş ve verilen cevaplar üzerinden

derinlemesine bir analiz yapılmıştır. Yukarıda belirtilen sorular dışında, konuşma boyunca görüşmecilerin tutumları ve diğer sorulara da verilen cevaplar üzerinden kadınların çalışması ya da çalışmamasının yoksunluk yaşamalarında etkili olup olmadığı etkiliyse ne şekilde etkili olduğu incelenmiştir.

Görüşmecilerden iki ayı sigortalı olmak üzere iki senedir çalışan Ç5, çalıştığı için ekonomik sıkıntı çekmediğini söylese de çalışmasının kendisini ne kadar yorduğundan ve kendi sorumluluğu altında gördüğü çocuk bakımı ve ev işlerine, çalıştığı için yetişemediğinden bahsetmektedir. *“Çalışınca çocuklar hasta oluyo yanında götürüyön zor oluyo. Sabah kalkıyom, hastaysa hastaneye... dükkânı açıyom ya da okula gidiyosam sonra dükkânı açıyom.”* Ç5 insanların yardıma ihtiyaç duymasının sebebini *“Zaman eskisi gibi değil. İsraf çok, gelir yetmiyo. Kadın milleti doymuyo ne yaparsan, ya planlı çalışmadıkları için, çalışsalar gelir gelse yürüyecek bi şekilde ya da çok harcama yaptıkları için...”* sözleriyle yoksullaşmanın sebebini kadınların harcamalarına bağlamaktadır (Ç5 ile görüşme, 29 Ağustos 2020).

2016’dan beri çalışan Ç2 çalışmasa ekonomik sıkıntı çekebileceğinden bahsetmektedir. Ç2 insanların yoksulluk çekmesini ve yardıma ihtiyaç duymasını şu sözleriyle ekonomiye bağlamaktadır: *“İş sıkıntısı, enflasyon. Kadınlar kendi ayakları üstünde duramıyor. Bu nedenle yoksulluk çekiyorlar”* (Ç2 ile görüşme, 9 Ağustos 2020). 2007’den beri sigortalı çalışsa da 1997’den beri iş hayatında olan Ç1 ise soruya şu şekilde cevap vermiştir: *“Çalışsam da aç kalmam ama ben çalışınca şartlar daha iyi oluyor. Ben çalışsam belki evimiz olmazdı ya da krediyi zor öderdik”* (Ç1 ile görüşme, 9 Ağustos 2020). Ç1 yardıma ihtiyaç duymayı ev işlerinde yardım olarak algılamaktadır. Kadınların genel anlamda yardıma ihtiyaç duymasını da yine ev işlerine yetişememek olarak görmektedir. Toplumsal rolün şekillendirmiş olduğu “yuvayı dişi kuş yapar” imgesinden hareketle kadınların hanedeki işleri kendi üstlendikleri ya da üstlenmek durumunda kalmaları toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin pekişmesine yol açmakta, bu da kadınları yoksullaştırmaktadır. Görüşmeciden alınan cevaplar sonucunda, kendisine biçilen toplumsal roller ile ne kadar özdeşleştiğini söylemek mümkündür. Ç7 çalışmasına rağmen hem maddi hem de manevi yoksullukla karşı karşıya kaldığını dile getirmektedir. Bunun sebebini eşinin çalışmamasına bağlamaktadır. Eşi çalışmamasına rağmen ev işlerinden ve çocuk bakımından

kendisinin sorumlu olması Ç7'nin yaşadığı yoksulluğun şiddetini arttırmaktadır (Ç7 ile görüşme, 12 Eylül 2020).

Sekiz yıldır öğretmenlik yapan Ç8 çalışmasından ve farkındalığının yüksek olmasından dolayı maddi anlamda bir problem yaşamadığını dile getirmektedir. Ç8 insanların yardıma ihtiyaç duymasının sebebinin toplumsal normlar ve ekonomik olarak sıkıntılarla boğuşmaları olduğunu söylemektedir. Ç3 ise, 2004'ten beri iş hayatındadır. Çalışmanın kendisi için hem ekonomik hem de sosyal anlamda yarar sağladığını düşünmektedir. *“Yoksul olsan nereye gideceksin, utanırsın gezmeye”* sözleriyle ekonomik olarak iyi durumda olmanın kendisi için ne kadar önemli olduğundan söz etmektedir. Ç3 yoğun bir iş hayatı olmasına rağmen ev işlerinin kendisinin göreviymiş gibi görülmesi nedeniyle zorluklar yaşadığından bahsetmektedir. Görüşmeci *“İnsanlar neden yardıma ihtiyaç duyar?”* sorusunu ev işlerine yetememek olarak algılamaktadır (Ç3 ile görüşme, 16 Ağustos 2020). 15 yıldır iş hayatında olan Ç9 çalışmamasının ekonomik ve sosyal anlamda kendisini olumsuz etkileyeceğini *“Çalışmasam istediğim şekilde gezemezdim, çevrem olmazdı. Çalıştığım için daha özgürüm.”* sözleriyle vurgulamaktadır ve insanların *“yetemedikleri için”* yardıma ihtiyaç duyduklarından bahsetmektedir (Ç9 ile görüşme, 13 Eylül 2020).

Ç7 13 yaşından beri çalıştığını söylemektedir. Eşi çalışmayan Ç7 evin bütün yükünün kendisinin üzerinde olduğunu ve hem maddi hem de manevi anlamda yardıma ihtiyaç duyduğunu dile getirmektedir. *“Maddi yardıma ihtiyaç duyuyorum. Manevi de duyuyorum, ev işlerinde özellikle. Eşim çalışmasa da hala eski düzen devam ediyο, işten gelip yemek temizlik yapıyorum. Çocuk bakıyorum.”* Ç7'ye göre, kadınların yoksulluk çekmesinin bir nedeni ekonomi olsa da bir yandan da ev işlerinin sadece kadının yükü gibi görülmesi rahatsızlık vericidir (Ç7 ile görüşme, 12 Eylül 2020). Görüşmecilerden Ç10 2009'dan bu yana iş hayatının içindedir. Eşi emekli olan Ç10 çalışmasa ekonomik durumunun daha kötü olacağından bahsetmektedir. *“Yardıma ihtiyaç duyuyor musunuz?”* sorusunu Ç7 gibi ev işlerine yardım olarak algılayan görüşmeci, *“çalıştığım için daha çok yardıma ihtiyacım var. Eşim destek oluyor ama çok fazla değil. Kızlarımdan destek alıyorum yardıma ihtiyacım olduğunda”* şeklinde cevaplamıştır. İnsanların yardıma ihtiyaç duymasının sebebinin

ise ülkenin iyi yönetilememesine bağlamaktadır ve “*alım gücüne yetişemiyoruz*” diyerek ekonomik sıkıntılarından bahsetmektedir (Ç10 ile görüşme, 10 Ağustos 2020).

10 senedir çalışan ve her zaman yardıma ihtiyaç duyduğunu, ailesi ya da eski eşinden destek aldığını söyleyen Ç6 çalışmaması durumunda hayatını sürdüremeyeceğinden şu sözlerle bahsetmektedir: “*Çalışmasam yaşayamazdım. Maddi, manevi... Arkadaşlarım oluyor çalışınca.*” Ç6 insanların neden yardıma ihtiyacı olabileceğini ise şu sözleriyle cevaplamaktadır: “*Her şey insanın yardıma muhtaç olmasına neden oluyor. İnsanlar bunaldıkları zaman... Para konusunda... Çocukları olduğunda... Yine bir yardımlaşma... Benim çocuğum küçükken yardım içini birini çağırıyordum*” (Ç6 ile görüşme, 12 Eylül 2020). Ç4 20 yıldır iş hayatında olduğundan, ancak ilk dört yıl sigortasız çalıştığından bahsetmektedir. Çalışmasının ne kadar önemli olduğunu “*Çalışmasam aç kalırdım. Destek olan insanlar bir yere kadar. Çalışmadan olmaz.*” sözleriyle her zaman hem maddi hem de manevi yardıma ihtiyaç duyduğunu ve böyle durumlarda ailesinden destek aldığını dile getirmektedir. Genellikle, kadınlara ailelerinden destek gelmediğini, ancak kendisinin böyle bir sorunu olmadığını ve kendisini şanslı hissettiğini söylemektedir. Genel olarak insanların yardıma ihtiyaç duymasını ise ekonomik duruma bağlamaktadır:

Ekonomik refah yok ülkede. Alım gücümüz yüksek olsa, paramız değerli olsa daha rahat geçineceğiz. Maaş küçük, fiyatlar yüksek onun için geçinemiyoruz. Aldığım maaşa göre fiyatlar daha yüksek. Küba’da maaş standart, her şey ucuz insanlara para fazla geliyormuş, doktorlar parayı devlete bağışlıyorlarmış. Kaygı olduğu için Türkiye’de zengin daha çok zenginleşmeyi istiyor. Bu sefer uçurum artıyor. Ekonomi dışı bağımlı olursa vatandaş ezilir. Vergi, cezalar, cebindeki paraya, üç kuruşa göz dikilmiş gibi (Ç4 ile görüşme, 15 Ağustos 2020).

Görüşülen çalışan kadınların neredeyse tamamı çalışmalarına rağmen hala ev ve çocuk bakım işlerinden yalnızca kendilerinin sorumlu görülmesinden yakınmıştır. Evde bir iş paylaşımının yapılmaması nedeniyle bu durumun kendilerini yorduğundan bahsetseler de çalışmaları sayesinde sosyal bir yaşama kavuştuklarını düşünmeleri dikkat çekmiştir. Çalışan kadınlar özellikle sosyalleşme bağlamında çalışmanın önemini mülakatlar boyunca vurgulamıştır. Mülakatlar esnasında dikkat çeken bir diğer nokta ise çalışmayan kadınların neredeyse tamamının çalışmadıkları için kendilerini manevi anlamda yoksul hissettiğini belirtmesidir. Kadınların iş hayatından uzaklaşmaları nedeniyle sosyal hayattan izole olmaları ve hayatının rutinleşmesi

çalışmayan kadınları yoksulluğa itmiştir. Görüşülen çalışmayan kadınlar çalışmayı sosyalleşmenin anahtarı olarak görmektedir.

Psikolog olan E6 da evlilik sebebi ile iş hayatından uzaklaşan görüşmecilerden biridir. E6 çalışmamasının kendisini ekonomik olarak zora sokmasa da manevi anlamda yoksulluğa ittiğini şu sözlerle dile getirmektedir: “Çalışmamam beni yoksulluğa itiyor, kesinlikle çalışmak istiyorum. Eşimin durumu iyi, maddi olarak sıkıntım yok ama çalışmak istiyorum. Sosyalleşme anlamında bu durum beni yoksulluğa itiyor. Sürekli evde olunca ruhunu doyuramıyorsun” (E6 ile görüşme, 9 Ağustos 2020). Görüşmecilerden E5 de evlendiğinden beri, yani dokuz yıldır, çalışmadığını dile getirirken; maddi anlamda bir sorun yaşamasa da manevi anlamda yoksunluk yaşadığını ve ev alanıyla sınırlı olmaktan rahatsızlık duyduğunu şu sözlerle dile getirmektedir: “Çocuklarıma bakan olmadığı için çalışmıyorum ama çalışmak istiyorum” (E5 ile görüşme, 8 Ağustos 2020). Daha önce hiç çalışmayan E1 ise “çalışsaydım daha rahat ederdim. Özgür olurdum. Canımın istediğini alırdım giyerdim, gezerdim.” sözleriyle çalışmamasının kendisini yoksunlaştırdığından ve yoksulluğa ittiğinden bahsetmektedir. E1 özellikle iş hayatında bulunmadığından dolayı, bir sosyal çevresi olmamasından hayflanmaktadır. Zaman zaman bir arkadaşına manevi anlamda ihtiyaç duyduğunu söylemektedir. İnsanların neden yardıma ihtiyaç duyduklarını ise “yetememek, ihtiyaç duyduğu mallara ve hizmetlere ekonomik koşullardan dolayı ulaşamamak” olarak değerlendirmektedir. “Yetememesinin” nedenini “belki okumadığım için okusaydım her şey farklı olurdu” sözleriyle eğitimsizliğe bağlamaktadır (E1 ile görüşme, 22 Ağustos 2020).

Yedi senedir çalışmayan E10, çalışmamasının yoksunluk yaşamasına neden olduğunu söylemektedir, ancak şu an çalışmasının da mümkün olmadığını dile getirmiştir. “Psikolojik olarak bazen çöküşler oluyor ama dışarıya yansıtmıyorum.” sözleriyle zaman zaman yardıma ihtiyaç duyduğundan bahsetmektedir. E10 insanların neden yardıma ihtiyaç duyduğunu ise “ülkenin ekonomisi hiç iyi değil, asgari ücret daha fazla olmalı. Çocuklar yüzünden bayanlar çalışmıyor. Bayanların daha çok ihtiyacı oluyor (parayı kast ediyor). Eş verebiliyor, veremiyor. Bayan isteyerek de olsa istemese de çalışmıyor.” sözleriyle dile getirmektedir. E10 çalışmaması nedeniyle sosyalleşemediğinden, her günün aynı geçmesinin kendisini rahatsız ettiğinden bahsetmiştir (E10 ile görüşme, 16 Ağustos 2020). Görüşmecilerden E9 çocukları

olduğundan beri bakacak kimse olmadığı için çalışmadığını söylemektedir. Çalışmamasının maddi olarak kendisini etkilemediğini söylese de manevi olarak sıkıntılar yaşadığını dile getirmektedir. E9 insanların neden yardıma ihtiyaç duyduğu sorulduğunda soruya kendisi üzerinden cevap vermiştir: *“Bazen çok fazla iş yükü oluyor. Maneviyat olarak kendi çözümleyemediğim şeyleri destek alarak çözmeye çalışıyorum. Eşim çalıştığı için destek alamıyorum. Çocuklarımı tek büyüttüğüm için bazen yoruluyorum.”* Bu anlamda, E9’un cevabı üzerine kadınların çocuklarını büyütürken tek başlarına görev almalarının kadınlar açısından yorucu olduğu görülmektedir (E9 ile görüşme, 16 Ağustos 2020).

Önceleri sigortasız bir şekilde çalışan ancak şu anda iş hayatında yer almayan E2 yardıma ihtiyaç duyduğundan ancak ailesinin de durumu kötü olduğu için dışını sıkıtiğundan söz etmektedir. E2 insanların ekonomik özgürlükleri elinden alındığı için yardıma ihtiyaç duyduğundan bahsetmekte ve çalışmamasının kendisini ekonomik anlamda olumsuz etkilediğini dile getirmektedir. *“Çalışmaya çok hevesliydim ama dışlandığım için hevesim kırıldı. Hem ağır iş yaptırıyorlar hem daha çok çalıştırıyor hem de az para veriyor, sigorta da yapmıyorlar.”* diyerek hem kadın hem de farklı bir etnik kimlikten olduğu için bulunduğu çevrenin kendisini nasıl etkilediğini dile getirmektedir (E2 ile görüşme, 22 Ağustos 2020). İki yıldır çalışmayan ancak yeniden çalışmak isteyen E3, çalışmamasının kendisini yoksulluğa ittiğini düşünmektedir. Görüşmecii ihtiyaçlarını karşılamak için zaman zaman aile bireylerinden maddi destek aldığını belirtmektedir (E3 ile görüşme, 8 Ağustos 2020). E7 de hamile kalmasından dolayı işten ayrıldığını söylemektedir. Maddi anlamda desteğe ihtiyaç duyduğunda eşinin anne ve babasına başvurduğundan bahsetmektedir (E7 ile görüşme, 22 Ağustos 2020).

E8 evlendiğinden beri çalışmamaktadır ve çalışmamasının ekonomik durumuna bir etkisi olmadığını düşünmektedir. *“Çok etkisi olduğunu sanmıyorum belki çalışsam daha çok imkân olur ama bununla sınırlı değil. Çalışsam çocuklarıma bakacak kimse yok ya da bir okula yollayacak ekonomik gücüm yok.”* Zaman zaman yardıma ihtiyaç duyduğunu belirten E8, ailesinden aldığı destekle kendisini toplarladığından söz etmektedir. E8’e göre günümüzde insanların yoksulluk çekmesinin nedeni içinde bulunulan ekonomik durumdur: *“Devirden dolayı ekonomik sıkıntı çekiyoruz. Eskiden her şey bu kadar pahalı değildi. İmkanlar çoktu. İnsanlar*

kendileri üretiyordu. Dışa ihtiyaç daha azdı, artık her şeyi dışarıdan karşılıyoruz” (E8 ile görüşme, 16 Ağustos 2020). E4 de çocuğunun olması ile birlikte işten ayrılmıştır. Çalışmamasının hayatında çok fazla değişiklik yaratmadığını söylese de çalıştığı dönemlerde kendine ait bir hayatı olduğundan bahsetmektedir. E4 “yardıma ihtiyaç duyuyor musunuz?” sorusu yöneltildiğinde yaşadığı mahalle baskısından söz etmektedir. İnsanların yardıma ihtiyaç duymalarının sebebini ise şu sözlerle dile getirmektedir: “Hayatın pahalı olması, markalaşmanın çoğalması, çalışan kişinin istediğini alamaması... Çalıştığında da karşılığını alamadığından yoksulsun. Adaletsizlikten dolayı... herkes eksik olan şeyin yoksunluğunu çeker. Şu anda ben de maddi olarak yoksunluk çekiyorum” (E4 ile görüşme, 9 Ağustos 2020).

Görüşülen çalışan kadınların yarısı çalışmamaları durumunda ekonomik olarak zorluk çekeceklerini, hatta aç kalacaklarını dile getirmişlerdir. Çalışmayan kadınlardan bir kısmı ise ekonomik anlamda sıkıntı çekmediklerini söylese de sosyalleşemedikleri gerekçesiyle, çalışmamalarının problem yarattığını söylemektedirler. Çalışmayan kadınların altısı çalışmamaları sebebi ile istedikleri gibi giyinemedikleri, istediklerini alamadıklarını söyleyerek yaşadıkları bunalımı dile getirmiştir. Bunun sebebini hem ekonomik olarak bağımlı olmalarına hem de sosyal bir yaşantılarının olmamasına bağlamaktadırlar. Çalışmayan kadınların üçü evlendikleri için beşi ise hamilelik ya da çocuklarına bakma gerekçesiyle iş hayatına ara verdiklerini söylerken konuşma arasında bu durumun hayatlarından taviz vermelerine neden olduğundan bahsetmiştir. Çalışmayan kadınlardan ikisi ise hiçbir zaman iş hayatında yer almamıştır. Kadınlar, buldukları toplumda marjinal olma kaygısıyla, itaatkâr bir şekilde cinsiyet rollerine bürünmüştür. Kabul kazanmak adına cinsiyet rollerine bürünen kadınların ise yoksullaşması sistematik olarak devam etmiştir.

3.2.3.Kadınların Özgeci Davranışları ve Patriyarka Arasındaki İlişkinin Analizi

Patriyarka kadınların belirli kalıplara sıkıştırılarak kontrol edilmesine neden olmaktadır. Kadınlar küçüklüklerinden itibaren daha özverili olmaları öğretileriyle yetiştirilmektedir. “İdeal kadın”, “ideal eş” ve “ideal anne” olma gayreti içine giren

kadınlar toplumun dayattığı kalıplara sıkışmaktadır. Oluşturulan bu kalıplar kadınların tercihlerini de etkilemekte ve bu durum kadınları yoksullaştırmaktadır. Tezin bu bölümünde, patriyarkanın kadın yoksulluğu üzerindeki etkisini tahlil etmek adına ilk olarak *“hanenizde en çok özverili davranan kimdir?”* sorusuna verilen cevaplar ele alınmıştır. Bu sorunun sorulmasının nedeni, “yoksulluğun kadınların idaresine bırakılması” olgusundan hareketle kadınların hane içinde eşit şartlara sahip olup olmadığının incelenmek istenmesidir. Soru ile birlikte kadınların hanedeki diğer bireyler için ihtiyaçlarını kısıp kısımadığı incelenmiştir. Ardından kadınların özgeci davranışlarının ne boyutta olduğunu görebilmek adına *“serbest zamanınızı nasıl değerlendiriyorsunuz?”* sorusu yöneltilmiştir. Ayrıca, kadınların kendilerini annelik üzerinden açıklama eğilimlerinden yola çıkarak aile planlaması ve kürtaj hakkında ne düşündükleri merak edilmiştir.

Bu bölümde tahlil edilecek ilk kısım, hanede kimin daha özverili davrandığını belirlemektir. Amartya Sen’in yaptığı tespite göre *“bir eve şeker girebilmesine rağmen kadınların şeker tükete(e)medikleri”* saptanmıştır. Bu tespitten yola çıkarak günümüzde hala böyle bir ayrımın olup olmadığı belirlenmeye çalışılmıştır. Ç5 eşinin de özverili olduğunu söylese de kendisinin daha özverili olduğunu *“her şeyden ben sorumluyum para bana geldiği için. Eşim sadece kendisinden mesul.”* sözleriyle dile getirmiştir (Ç5 ile görüşme, 29 Ağustos 2020). Ç8 kadınların çocukluktan itibaren fedakârlık yapmaları gerektiğiyle koşullandığı, bu nedenle kendi hanesi içinde de kendisinin daha fedakâr olduğundan bahsederken (Ç8 ile görüşme, 13 Eylül 2020); Ç3 diğer görüşülen kadınlar gibi anne olduğu için daha fazla fedakârlık yaptığını söylemektedir (Ç3 ile görüşme, 16 Ağustos 2020). Ç10 eşine göre daha özverili olduğundan *“Çocuklar rahat etsin, aile bireyleri daha rahat olsun diye ben özverili davranıyorum.”* sözleriyle belirtmektedir (Ç10 ile görüşme, 10 Ağustos 2020). Ç1 de diğer kadınlar gibi annelikten dolayı daha fedakâr davrandığına değinmektedir. *“Annelikten dolayı fedakârlık ediyorum. Eşim bana fırsatlar sunar ama ben çocuklarım daha çok yesin diye fedakârlık ediyorum. Halbuki imkân kısıtlı değil ama annelik ağır bastığı için ben (bir şeylerden) vazgeçiyorum”* (Ç1 ile görüşme, 9 Ağustos 2020). Görüşmecilerden alınan cevaplar neticesinde, tezin ilgili kısmında belirttiği üzere (bknz. Sayfa 64) *“yoksulluğun kadınların idaresine bırakılması”* örneğine rastlanmaktadır. Orta ve üst gelirli ailelerde aile ekonomisinden erkekler sorumluyken, yoksulluk durumunda bu sorumluluk kadına yüklenmiştir.

E1 kendisinin “evde neyin eksik neyin gedik olduğunu” bilmesinden dolayı daha özverili olduğunu söylemektedir (E1 ile görüşme, 22 Ağustos 2020). E10 da ev alanıyla daha haşır neşir olması gerekçesiyle, daha çok sorumlu olduğu ve daha özverili olduğundan söz etmiştir. Özellikle, çocuğu için bir şeylerden daha çok taviz verdiğini “*Çocuğumun istediklerini aldırırım, kendimi kısıtlarım.*” sözleriyle dile getirmektedir (E10 ile görüşme, 16 Ağustos 2020). Görüşmecilerden E2 “*Evde bir şey azsa ya yemeyeceğiz ya da çocuk yer önce ama eşim dışardan gelirse o yesin diye ona veririm*” sözleriyle kendisinin daha çok taviz verdiğini dile getirmektedir (E2 ile görüşme, 22 Ağustos 2020).

Mülakatlar boyunca görüşülen kadınların birçoğu serbest zamanlarını temizlikle ve ev işleriyle geçirdiğinden bahsetmiştir. Kadınların özgeci davranışlarının görülebileceği sorulardan biri de “*Serbest zamanlarınızı nasıl değerlendiriyorsunuz?*” sorusudur. Tüm kadınların 12’si kendilerine vakit ayırmak gibi bir durumun söz konusu olmadığını ve toplumsal normların kendilerine biçtiği rollere sıkıca bağlı olduklarını, ev işleri ve çocuk bakımı nedeniyle serbest bir zamanlarının bulamadığını söylemiştir. Bu sayı çalışan kadınlarda beş iken, çalışmayan kadınlarda yedidir. Yapılan mülakatlar sonucunda çalışan kadınların beşi serbest zamanları olduğunu belirtmiştir. Çalışan diğer beş kadın ise herhangi bir boş zamanlarının olmadığını, iş haricinde ev işleri ve çocuk bakım hizmetlerini yapmakla yükümlü olduklarını dile getirmiştir. Çalışmayan kadınların ise yedisi serbest bir zamanlarının olmadığını söylemiştir. Görüşme yapılan kadınların sekizi ise kendilerine vakit ayırmanın önemine değinmiştir ve serbest zamanın önemine değinen kadınların üçü çalışmamaktadır. Örneğin, E4 kendine ayırdığı vakti şu sözlerle dile getirmiştir: “*Çok kitap okuyan biriyim. Çantamı alıp konu komşu gezen, güne giden biri değilim. Kendimle sade yaşayan biriyim. İnternette film izlemek benim için hobi. Şehrin küçük olması boş zamanım olsa bile fazla değerlendirme şansı vermiyor*” (E4 ile görüşme, 9 Ağustos 2020). E7 de boş zamanlarını okuyarak ve izleyerek değerlendirdiğini şu sözlerle desteklemektedir: “*Belgesel izliyorum. Sömürge ülkesiyiz kendi kendimize geçinemiyoruz. Siyasi geçmiş belgeseli izliyorum, 32. Gün izliyorum. Eskiden sevmediğim insanları araştırıyorum, okuyorum. Dedikodu yapmaktansa araştırma yapmanın daha yararlı olacağı kanısına vardım*” (E7 ile görüşme, 22 Ağustos 2020). E3 de boş zamanlarını çocuklarının sınıf anneliğini yaparak değerlendirdiğinden ve insanlara yardım etmekten mutluluk duyduğundan bahsetmektedir (E3 ile görüşme, 8

Ağustos 2020). Öğretmen olan Ç2 boş zamanlarını resim çizerek, pano yaparak ve dil öğrenerek değerlendirdiğini söylemektedir (Ç2 ile görüşme, 9 Ağustos 2020). Ç2 gibi öğretmen olan Ç8 iki günde bir kitap bitirmeyi kendine hedef koyduğunu bu nedenle boş zamanlarında sık sık okuduğunu ve kitap okumanın yanında ailesiyle birlikte yabancı dizi ve film izlediğini dile getirmektedir (Ç8 ile görüşme, 13 Eylül 2020).

Psikolog olan ancak hamile olduğu için şu an çalışmayan E6 *“Boş zamanım olmuyor. Ev işleri... eşim “yardım” etmez, benim de beklentim yok. Benim için önemli olan anlayışlı olması, evde yönlendirici olmasının yeter, ben yaparım. Benim işimse bana karışmasın, ev benim alanım.”* sözleriyle kendine ait bir vakti olmadığından bahsetmektedir. E6 sorumlu olduğunu düşündüğü ev alanına eşinin karışmasını istememekte ve eşinin ev işlerine karışmamasını anlayışlı davranmak olarak değerlendirmektedir. E6 için ev ortamı kendi hakimiyet alanıdır ve hakimiyetinin ortadan kalkmasını istememektedir (E6 ile görüşme, 9 Ağustos 2020). E8 de boş zamanlarında evle ve çocuklarıyla ilgilendiğinden bahsetmektedir (E8 ile görüşme, 16 Ağustos 2020). Kendisine vakit ayırma arzusu duyan ama içinde bulunduğu şartlar nedeniyle kendisine vakit ayıramayan Ç4 yaşadığı sıkıntıyı şu sözlerle dile getirmektedir:

Serbest zamanım olmuyor. İşten gelince ev işlerini yapmak zorundayım, çocuğumla ilgilenmek zorundayım. Zaten yorgun oluyorum işten çıkınca kendime vakit ayıramıyorum. Mesela fotoğraf çekmeyi çok seviyorum ama gidemem vakit yok, ekonomik durumum yok. Yıllardır makinam vardı ama meşgul olmam gereken önceliklerim var. Radyo sunuculuğu yapıyordum ama onu da bırakmak zorunda kaldım. İş güç derken... dinlenmeye bile zamanım yok. Kendi hayatım yok gibi. Kendi hayatımdan çocuğuma taviz vermesem onun iyi bir hayatı olmayacak. Dünyaya getirdiysem onun hayatını güzelleştirmek zorundayım (Ç4 ile görüşme, 15 Ağustos 2020).

Ev alanıyla sınırlandırılmış kadınların pek çoğunun hayatı hali hazırda zaten ev işi ve çocuktan ibaretken, kadınlar rutin dışında boş zamanlarında da aynı işleri yaptığından bahsetmektedir. Kadınların boş zaman haricinde de çocuk bakımı ve ev işleriyle ilgilendiği düşünüldüğünde ne kadar özgeci oldukları göze çarpmaktadır. Kendisine serbest vakit ayırabildiğini söyleyen üç çalışmayan kadın vardır. Bu gruptaki kadınlar genellikle kitap okuduklarını ya da film izlediklerini söylemiştir. Şehrin küçük ve sosyal imkanların kısıtlı olması nedeniyle bazı kadınlar serbest zamanı değerlendirmek için yapılabilecek etkinliklerin sınırlı olmasından

yakınmaktadır. Değerlendirmeler sonucunda, çalışan kadınların çalışmayan kadınlara göre kendilerine daha fazla serbest zaman ayırabildiği saptanmaktadır.

Kadınların annelik kimliğine nasıl yaklaştıklarını anlayabilmek adına aile planlaması ve kürtajla ilgili olarak neler düşündükleri sorulmuştur. Kürtaj sorusuna alınan cevaplardan dikkat çekilen nokta, çalışan kadınların sekizinin, çalışmayan kadınların ise dokuzunun kürtajın kesinlikle olmaması gerektiği şeklinde cevap vermesidir. Çalışan kadınlardan yalnızca öğretmenlik mesleğini sürdüren Ç2 ve Ç8 “*hak kadınıdır*” cevabıyla, kürtajın kişisel bir durum olduğundan bahsetmiştir (Ç2 ile görüşme, 9 Ağustos 2020; Ç8 ile görüşme, 13 Eylül 2020). Çalışmayan kadınlar içerisinde yalnızca E4 “*kişinin kendisine bırakılmalı*” cevabını vermiştir (E4 ile görüşme, 9 Ağustos 2020). Kadınlara “*tecavüz gibi durumlarda kürtaj gerçekleştirilebilir mi?*” diye ikinci bir soru sorulduğunda ise tamamı tecavüz gibi durumların akıllarına gelmediğini söylemiştir.

“*Aile planlaması olmalı mıdır?*” sorusu üzerinden ise kadınların çocuk ve hane içindeki planlamaya nasıl baktıkları incelenmek istenmiştir. Soruya bazı görüşmeciler planlamanın devlet tarafından yapılması gerektiği şeklinde cevap verse de bazıları bir planlama olmasının özgürlükleri ihlal edeceği görüşündedir. Görüşülen kadınlardan E5 dini menfimler açısından bir planlamanın olmasını uygun görmediğini dile getirmektedir (E5 ile görüşme, 8 Ağustos 2020). E4, Ç2 ve E6 aile planlamasının kesinlikle devlet tekelinde olması gerektiğini düşünürken; Ç8 “*Aile isterse bir planlama yapabilir, ancak bu devlet tarafından yönlendirilmemelidir.*” diyerek planlamayı aile içine indirgemektedir (Ç8 ile görüşme, 13 Eylül 2020). E1 ise “*aile planlaması olsun ama tek çocuk da olmaz. Ya çocuğa bir şey olursa, çok aşırıya gitmemekle beraber bir planlama olabilir.*” cevabıyla planlamaya karşı bakış açısını göstermektedir (E1 ile görüşme, 22 Ağustos 2020).

E5 ise “*ideal kadın*” olmayı annelikle özdeşleştirmekte ve çocuk yapmayı eşe karşı görev olarak kabul etmektedir. Ayrıca görüşmeci aile planlaması yapmayı dinen doğru bulmadığını söylese de söz konusu Suriyeliler olduğunda bir planlama yapılmasının şart olduğunu şu sözlerle dile getirmektedir:

Çocuk yapmamak için korunmak dinimizce günahtır. Kadının görevi kocasına çocuk yapmaktır. Korunmak günahtır, ama gücünün yettiği kadar, bakabileceğin kadar. Arka mahallede sürekli Suriyeliler... kadının evine giriyorsun pis, içerde boy boy çocuk. Perişan halde sürekli doğuruyor.

“Neden?” diye soruyoruz, “eşime hükmedemedim” diyor. “Korunsam öldürür” diyor. Bunun günahı erkekte, Türkiye keşke Suriyelileri kısırlaştırsaydı... (E5 ile görüşme, 8 Ağustos 2020).

Ç7 ise Türkiye’de aile planlaması uygulanmasının mümkün olmadığını düşündüğünü şu sözlerle dile getirmektedir: “*Komşum her sene doğuruyor. Zengin olsaydım ben de daha çok doğururdum. Çocukları seviyorum. Ama durum kötüyse üç çocuk yeterli. Şartlarım uygun olsa beş-altı çocuk yaparım. Türkiye’de aile planlaması pek işlemez, yapılırsa da insanlar uymazlar.*” (Ç7 ile görüşme, 12 Eylül 2020). Tüm görüşmecilerin 12’si aile planlamasının devlet tarafından yapılması ve devletin aile yardımı yapması gerektiğinden bahsederken, yaklaşık beşi bir planlama olmaması ve kararın aileye bırakılması görüşündedir.

Mülakatlar süresince dikkat çeken noktalardan biri de kadınların özgeci davranışlarından bahsederken maruz kaldıkları şiddeti dile getirmeleridir. Tezin ikinci bölümünde bahsedildiği gibi ataerki durumu zamanla şiddetin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Görüşülen kadınların bir kısmı ataerki şiddete maruz kalmıştır ve bu durum bazı kadınlar tarafından doğal karşılanmaktadır. Örneğin, Ç7 görüşme esnasında, oğlunun kız kardeşine sürekli baskı yaptığını, kıskandığını ve dövdüğünü söylemiş; erkek olduğu için bunu normal gördüğünü belirtmiştir (Ç7 ile görüşme, 12 Eylül 2020). Görüşülen kişilerden E7 küçükken sigara içtiği için abisinin kendisine şiddet uyguladığını ve bunun normal olduğunu belirtmiştir: “*Yolda sigara içen bir kadın değilim. Zamanında abimin beni dövmesiyle sokakta sigara içmeyi bıraktım. Bir kadın sokakta sigara içmemeli. Kadınlar daha güzel görünmeli. Kadınlar naif ama şu anda erkekleşiyor.*” (E7 ile görüşme, 22 Ağustos 2020). Görüşme yapılan kadınlardan E2 de karşı karşıya kaldıkları şiddeti, devlete sığınmalarına rağmen destek görememelerini ve ablasının bir femisite kurban gittiğini şu sözlerle aktarmaktadır:

Kadınlarımız hep mağdur, sığınma evlerinde... Öldürülüyorlar sokaklarda. Öldürüldüğü için o yönden çok kızıyorum. Kadın eşinin bütün pisliklerini çekiyor ama bir bakıyorsun adam testereyle kesmiş, vurmuş... Bizim kadınlarımız çok mağdur. (...) Sığınma evine sığındığımızda babamın önüne attılar bizi. Annem ölümden döndü. Bunun tek nedeni sığınma evine sığındığımız kurum tarafından babama verilmemiz. Devlet için koruma bir kâğıt parçası ama koruma ondan ibaret değil. Polis bana “sen Cumhurbaşkanı mısın Başbakan mısın da kapına koruma verelim” dediler. Ablam defalarca şikâyet etmesine rağmen çocuklarının gözü önünde öldürüldü (E2 ile görüşme, 22 Ağustos 2020).

Mülakat yapılan kadınların 14'ü “*Ataerkiyi hissediyor musunuz?*” sorusuna hayır şeklinde cevap verseler de neredeyse tamamı görüşmeler boyunca ataerkil tahakküm altında ezildiğini söylemelerinin arasında belirtmiştir. Bu açıdan kadınların ataerkinin ne olduğu konusunda yeterince bilgi sahibi olmadıkları saptanmıştır. Görüşülen kadınların bir kısmı hane içinde baskı yaşamadığını dile getirirse de söylem analizleri sonucunda toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin haneye de yansıdığı görülmüştür. Toplumun kadına dayattığı roller kadınların sınırlandırılmasına ve şekillendirilmesine neden olmuş bu da görüşülen kadınların yoksullukla karşı karşıya kaldıklarını ortaya koymuştur. Kadınlar özgeci davranışlarda bulunarak eşleri ya da çocukları için tavizler vermişler ve bunun da kadınların doğası gereği normal olduğunu kabul etmişlerdir. Kadınların hane halkı için verdiği emeğin karşılıksız bir hal alması bu emeğin süreklileşmesine ve “ideal kadınlık” adı altında kadınların hayat tarzı durumuna gelmesine neden olmuştur. Bununla birlikte, bazı kadınlar bu rollerin dışına çıkmak ya da baskıyla mücadele etmek istediklerinde şiddetle karşı karşıya gelmişlerdir. Ataerkil şiddetle karşı karşıya kalan kadınlardan ikisi bu şiddetin toplumsal normlardan dolayı doğal olduğunu düşünmektedir. Böylece önceki bölümlerde açıklandığı üzere, ataerkinin kadınlar üzerinde kurduğu baskı zamanla şiddet olarak gün yüzüne çıkabilmektedir. Ayrıca kadınlar “ideal annelik” üzerinden de sınırlandırılmaktadır. Anneliğe yüklenen kutsiyet kadınların toplumsal normlarla şekillendirilmelerine hizmet etmektedir.

3.2.4. Görüşülen Kadınların Perspektifinden Politika, Kadın Yoksulluğu ve Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğinin Analizi

1980’li yıllar sonrasında uluslararası arenada, kadın yoksulluğu kavramının gündeme gelmesi ve kadın yoksulluğuyla mücadele edilmesinin öneminin vurgulanması ile devletler yoksulluğu önlemek için çeşitli adımlar atmıştır. Özellikle son yıllarda, yoksulluk oranlarının ve yoksulluğa karşı farkındalığın artması ile yoksulluk politikanın bir bileşeni olmuştur. Yoksulluk ve siyasetin ilişkili olması ve birbirini etkilemesi nedeniyle görüşülen kişilerin siyasi olaylara tepkisi ve yoksullukla mücadelede ne gibi beklentileri olduğu merak edilmiştir. Bu bağlamda, kadınların perspektiflerinden siyaset ve yoksulluk arasındaki bağ incelenmek istenmiştir. İlk

olarak, görüşmecilerin yoksulluk durumlarının AK Parti döneminde değişip değişmediği incelemek adına “*son yıllarda yaşam standartlarınızda bir değişiklik oldu mu?*” sorusu sorulmuştur. Devletin yoksullukla ilgili çalışmalarının yeterli olup olmadığını ve bu çalışmaların vatandaşlara ne kadar ulaştığını tespit etmek için bölümün ilerleyen kısımlarında “*devletin yoksulluk ile ilgili yaptığı çalışmalardan haberdar mısınız? Haberdarsanız bu çalışmalarla ilgili ne düşünüyorsunuz?*” sorusu sorulmuştur. Son olarak, görüşmecilerin yoksulluğu hangi boyutta ele aldığını ve kavrama nasıl yaklaştığını görebilmek adına görüşmecilere “*elinizde bir otorite olsa yoksulluk ve kadın yoksulluğu ile ilgili olarak neyi değiştirirdiniz?*” sorusu yöneltilmiştir.

Bu bölümde ilk olarak, görüşmecilere, son 15-20 yıl içinde yaşam standartlarında bir farklılık olup olmadığını tespit etmek adına, “*son yıllarda yaşam standartlarınızda bir değişiklik oldu mu?*” sorusu yöneltilmiş ve alınan cevaplar neticesinde ne düşündükleri analiz edilmek istenmiştir. Soruların açık bir şekilde sorulmasına rağmen, cevaplara müdahale edilmemesi sebebi ile zaman zaman cevaplar sorulardan uzaklaşmıştır. Ç1 “*Çalışınca daha hürüm, eskiye göre daha rahatım çalıştığım için. Daha önce evimiz yoktu, borcumuz var şimdi ama boyumuzu aşmadı.*” şeklinde cevap vermiştir (Ç1 ile görüşme, 9 Ağustos 2020). Ç5 de standartlarının iyileştiğini şu sözlerle dile getirmektedir:

Eskiden sigorta ayrıydı BAĞKUR ayrıydı, işkencesi ayrıydı. Şimdi o işkence yok, maddiyat da çok iyi. Bizim çocukluğumuzda alamıyorduk, bir bayram alsak 3-4 bayram giyiyorduk. (Şimdi) arabalar çok demek ki para çok. Mutluyum ama ileriye dönük kaygılarım var. Savaşlar çıkıyor, Türkiye’de savaş olur mu diye korkuyorum (Ç5 ile görüşme, 29 Ağustos 2020).

Ç5’in günümüzde maddi anlamda bir kaygısı olmadığı ve ülkenin standartlarının iyileştiğini düşünmektedir. Ancak ülkenin içinde bulunduğu terör gibi sorunlar nedeniyle gelecekle ilgili kaygılı olduğu göze çarpmaktadır.

Ç1 ve Ç5’in aksine, E1 eşinin EYT’li (Emeklilikte Yaşa Takılma)⁹ olması sebebiyle zorluk yaşadığını, iyileşmenin işçi için olmadığını dile getirmiştir. Ç3 de standartlarının kötüye gitmesi nedeniyle yaşadığı yoksunluğu “*Standartlar kötüleşti. Benim de evim olabilirdi ama yok, vergilerden kazancımız kalmıyor. Belki devlet*

⁹ Emeklilik hakkı kazanmak için gerekli olan prim ödeme gün sayısının doldurulmasına rağmen yeterli yaşta olmama nedeniyle emekli olamama durumudur (Yasım, 2019: 147).

dairesinde olsaydık böyle olmazdık.” sözleriyle nitelemiştir (Ç3 ile görüşme, 16 Ağustos 2020). Ç4 ise standartlarında yaşanan kötüleşmeyi şu sözleriyle anlatmaktadır:

Kötüleşme oldu. Psikolojik olarak bazı insanlar, eğitime önem vermeyen, liyakatsizler, onun bunun sayesinde bir yere gelen insanlar çok rahat yaşarken; biz hem okumaya hem emek vermeye çalışanlar geri gittik. Hak etmeyen insanlar hak etmeyen yerlere geldi. Siyasal İslamcı yönetim şekli ile başka bir toplumsal hayata geçtik. Dindar kesim 90’larda pasif durumdaydı. Entelektüel kesim ezdi gibi onları, ezildiler... Çok haklara sahip değillerdi, şimdi acısını çıkarıyorlar ama zarar gören halk. Kimse kimsenin dini inancını sorgulamaya hakkı yok. Adalet ortadan kalkacak. Laiklik mükemmel bir unsur din ve devlet işlerinin ayrılması ne demek, devletin tarafsız olması. Adalet herkese lazım olacak. Torpille belki bir şeyler sağlayacaksınız ama orada adalet olmayacak. Senin kurduğun bozuk sistem seni yakacak bana bir şey olmaz ki, hak yememişim, yüksekte değilim ki düşmekten korkayım. Hak hukuk adalet bozulursa ne iş ne gelecek ne eğitim olur (Ç4 ile görüşme, 15 Ağustos 2020).

Ç4 standartlarının kötüleşme nedeni olarak mevcut iktidarın yanlış politikalarını göstermektedir. Ona göre, iktidarın adaletten kopması vatandaşın yoksullaşmasına neden olmaktadır. Özellikle iktidarın liyakatsiz işe alım yaptığını düşündüğü gerekçesiyle görüşülen kişi son 20 yıldır ülke şartlarının kötüleştiğini söylemektedir.

Aynı soruya E9 *“standartların altına düşmeye başladık, her şey çok pahalı. Bir poşet market alışverişine 200 lira ödüyoruz. Paranın değeri yok. Alım gücü düşük, borçlar düşündürüyor bizi”* şeklinde cevap vermiştir (E9 ile görüşme, 16 Ağustos 2020). E4 ise markalaşmayla birlikte ihtiyaç duyulan kalemlerin arttığını ve bu nedenle de ekonomik olarak zorlandığını belirtmektedir. Son yıllarda standartlarının düştüğünü belirten görüşmeciyi kaygılarını şu sözlerle dile getirmektedir:

Eskiden yoksulluk vardı ama bu kadar çok varlık yoktu. Bir şekilde dengelenme vardı. Ama teknoloji ilerledikçe markalaşma arttıkça insanlar bir şeyleri yetiştirememeye başladı. Bu iktidar çok şey getirdi ama çok şey de götürdü. Eğitimin ücretsiz olduğu söyleniyor. Ama devletin verdiği kitaplar çok yetersiz (E4 ile görüşme, 9 Ağustos 2020).

Ç7 ise hiçbir şeyin değişmediğinden eskiden de günümüzde de hep ekonomik sıkıntılarla boğuştuğundan söz etmiştir (Ç7 ile görüşme, 12 Eylül 2020). Ç8 ise *“Tabii ki insanların hayatında büyük bir değişiklik yarattı. Hükümet değişiklikleriyle toplumun yaşamında da bir değişiklik oluyor. Hükümetler toplum üzerinde hegemonya*

yaratıyor. Bizler de devlette çalışan öğretmenler olarak hissediyoruz.” şeklinde soruyu cevaplamıştır (Ç8 ile görüşme, 13 Eylül 2020).

Bu kısımda analiz edilmek istenen sorulardan biri de görüşmecilerin devletin yoksulluk yardımlarıyla ilgili bilgileri olup olmadığını belirlemektir. Görüşmecilerden E7 *“Devlet yardım yapmıyor.”* şeklinde açıklama yapmıştır (E7 ile görüşme, 22 Ağustos 2020). E8 devletin biraz yardımda bulunduğunu söylese de bu yardımın yetmediği, sürekli her şeyin zamlandığını söylemiştir (E8 ile görüşme, 16 Ağustos 2020). E9 ve E10 böyle bir yardım yapılırsa da kendilerinin bilgi sahibi olmadığını belirtmektedir. Ç6 ise *“100 milyon da olsa yağımı şekerimi alıyorum. Çalışsamam 600-700 veriyorlarmış ama o yetmez. Çocuğum özürlü olduğu için para vereceklermiş ama benim çocuğum affedersin tuvalete gidebiliyor. O yüzden istemedim. Oğlumun tedavisi var ama ben ilgilenemiyorum.”* sözleriyle yardıma ihtiyaç duyduğundan ama bir yardım talep etmekten çekindiğinden bahsetmiştir (Ç6 ile görüşme, 12 Eylül 2020). Ç6 yardım almaktan çekinmesinin nedeni olarak, yardımların ancak çok kötü koşullara sahip kişilere sağlandığını, kendisinin ekonomik anlamda o kadar kötü koşullarda olmadığını göstermektedir. Ç7 soruya *“Hayır, bilgim yok. İnanmıyorum da yardım olduğuna, haberlere bakmıyorum. Her yerde haksızlık var. Çocuklara çok cüzi bir yardım var ama ne kadar bilmiyorum. Sanırım üç çocuğa 220 TL.”* şeklinde yanıt vermiştir (Ç7 ile görüşme, 12 Eylül 2020). Ç4 ise soruya ironik bir dille yanıt vermiştir:

Çok haberdarım (!) olmayan şeyler öyleymiş gibi yansıtılıyor. Salgında işten çıkarma yasaklandı ama işten çıkarılan işsizlik maaşından yararlanacaktı. Şimdi kısa ödeme ödeneğinden yararlandı çok düşük bir miktardı. İşsizlik maaşı benim hakkım ben işsiz kalınca devlet vermeli ama işten çıkarma yasaklandı. Kısa çalışma ödeneği çok kişiyi mağdur etti (Ç9 ile görüşme, 13 Eylül 2020).

E3 işten ayrıldığında sosyal hizmetler tarafından arandığını, maddi durumuyla ilgili bilgi alındığını, ancak ardından maddi durumlarının iyi olduğu söylendiği ve bu gerekçeyle bir yardım yapılmadığını belirtmiştir (E3 ile görüşme, 8 Ağustos 2020). E2 de kendisine yardım edilmediği için yardımlardan haberi olmadığını söylemektedir (E2 ile görüşme, 22 Ağustos 2020). Ç1 net bir bilgisi olmadığını vurgulayarak 65 yaş üstüne, dul ve yaşlılara yardım yapıldığını dile getirmektedir (Ç1 ile görüşme, 9 Ağustos 2020). Görüşmecilerden alınan yanıtlar doğrultusunda hiçbirinin devletten herhangi bir yardım almadığı saptanmıştır.

Bölümün son kısmında görüşmecilere “*Elinizde bir otorite olsa yoksulluk ve kadın yoksulluğu ile ilgili olarak neyi değiştirdiniz?*” sorusu yöneltilmiştir. Görüşülen kişilerden altısı yoksulluktan çıkış yolu olarak eğitimi göstermiştir. Örneğin, Ç4 eğitim konusuna odaklanmış, ancak bilim yoluyla yoksulluğun bertaraf edilebileceğini şu şekilde açıklamıştır:

Eğitimi değiştirdim. Fen laboratuvarları açardım. 6 yaş Kur'an kursu görmektense altı yaş fen bilimleri kursu açardım. Her türlü eğitimi verirdim. Ev işi, aile yönetimi değil. Saçma, cahil, toplumsal öğretiler... ben fen, ilim, bilim öğretmek isterdim. Bunları bilen insanın beyni çalışır. Dünyanın ne durumda olduğunu bilmemiz lazım ama bu koşullarda buna vakit ayırmak zor (Ç4 ile görüşme, 15 Ağustos 2020).

E5 de eğitimin önemini vurgulamakla birlikte, içinde bulunduğu ataerkil sistemin farkında olma ve ataerkiyle mücadele etme çabasını şu sözlerle aktarmaktadır:

İlk önce kadınlar için seminerler düzenledim. Psikolojik destek sağladım. Her ev kadınına maaş bağladım. Herkes kendi ekmeğini kazanma gücünde olsun, ki bence ev hanımları çalışanlardan daha çok emek veriyor. Psikolojik, bedensel olarak... Spora gidiyim desem çocukları kime bırakacağım. Akşama canım bir şey istemiyor, yemek yapmayım desem çocuklar var. Kadınların maddi manevi daha çok ihtiyacı var. Bütün kadınlar okusun, işini alsın. Mantık dışı evlilik yapmasın, çok çocuk yapmasın. Bakabileceğin kadar... (E5 ile görüşme, 8 Ağustos 2020).

E5 gibi E6 da kadın yoksulluğuyla mücadele etmenin yolu olarak ataerkil baskıya karşı eğitimle mücadele edilmesi gerektiğini göstermiştir: “*İnsanları daha fazla bilinçlendirirdim. Kadınların eğitime yönelmesini isterdim. Daha bilinçli, bulunduğu şartları değiştirmeyi isteyen kadınlar yetiştirmek isterdim. Kadınların çoğu zaman fikir belirtmesi bile itaatsizlik oluyor*” (E6 ile görüşme, 9 Ağustos 2020). Kadınların yoksulluktan kurtulması için ataerki konusunda bilinçlendirilmeleri gerektiğini düşünen bir diğer kişi de E3'tür. E3 eğitim konusuna odaklanarak “*Kadınların eğitimi ile ilgilenilmeli. Ataerki konusunda kadınlar bilinçlendirilmeli. Erkekler de bilinçlendirilmeli. Araştırmalı, çok okumalı. Eğitilerek cezadan caydırma yoluna gidilmeli.*” şeklinde düşüncesini belirtmiştir (E3 ile görüşme, 8 Ağustos 2020).

Yoksulluktan kurtulmanın yolu olarak farklı öneriler de bulunan kadınlar da vardır. Örneğin, eşi kendisini mülteci bir kadın için terk eden Ç6, kendi sorunundan yola çıkarak, “*Suriyeli ve Afganları yollardım. Bir de dullara maaş verirdim.*

Affedersin, evli bayanlarda evde çalışıyor. Baskı var mı evde? Yok. Fabrikada var. Ben Başkan olsam, sen okuyorsun paran yok, öksüz, yetim... Kendini satmayı düşünüyor, Afganlar hayat yaşıyor.” şeklinde yanıt vermiştir (Ç6 ile görüşme, 12 Eylül 2020). E2 de ülkedeki sorunların mülteci kaynaklı olduğunu düşünmektedir ve soruya “*Ben olsam ilk başta yabancı uyrukluları almazdım. Ondan her şeye zam geldi. Yani onlara harcadığım masrafı kendi insanıma harcardım. Onları eşinden ayrılmış kadınlara, annesiz babasız çocuklara harcardım. İş imkânı sağlardım. Halkımın refahı için harcardım.*” şeklinde cevap vermiştir (E2 ile görüşme, 22 Ağustos 2020). Ç8 ise elinde bir güç olsa sosyal devlet anlayışını geliştirebileceğinden ve zengin ile fakirler arasındaki uçurumun azaltılmasını sağlayacağından bahsetmiştir. Vergilerin eşitsiz bir şekilde alınmasından yakınmaktadır (Ç8 ile görüşme, 13 Eylül 2020). Ç3 “*Önce çocuklarla ilgili bir şeyler yapardım. Çocuklar ve kadınlar en çok ezilenler. Kadınların rahatça çalışabileceği alanlar mutlaka yaratılabilir. Kadın yemek yapar, temizlik yapar, rahat olur.*” (Ç3 ile görüşme, 16 Ağustos 2020). Ç7 işçilerin ücretlerinin iyileştirilebileceğini dile getirirken (Ç7 ile görüşme, 12 Eylül 2020); Ç9 da asgari ücretten yakınlardan işçilerden vergi kesilmemesinin gerektiğini söylemiştir (Ç9 ile görüşme, 13 Eylül 2020). E10 ise, kadın yoksulluğuna dikkat çekerek kadınları istihdama katma yoluyla yoksullukla mücadele edilebileceğine değinmiştir. Ayrıca devletin kadınlara ve çocuklara yardımlarda bulunması gerektiğini şu sözlerle nitelemiştir:

Günümüzde bayanların çoğu gelirsiz, adamların eline bakıyoruz. Bayanlara bir gelir sağlayabilirdim. Onun dışında evdeki bayanlar da iş yapmaya çalışıyor, el işi yapıyorum. Ama çok gelir sağlamıyor. Bayanların sadece bayan ortamında iyi para kazanabileceği işler olabilir. Yolları düzelttirdim, kadınlara gelir getirebilen bir iş ve çocuklara maaş bağlatabilirdim. Bir ülkede var... çocuğa maaş veren ülke. Para kâğıt sonuçta, fabrika üretiyor. Soruyorum eşime bazen neden daha fazla üretmiyorlar diye (E10 ile görüşme, 16 Ağustos 2020).

Analiz kısmının bu bölümünde kadınların yaşam standartlarının ne durumda olduğu, devletin yoksulluk yardımları ve kadınların yoksullukla mücadelede ne gibi önerileri olduğu tahlil edilmiştir. Verilen cevaplar göz önüne alındığında, görüşülen kadınların toplumsal problemlerden ziyade kendi yaşadıkları problemlerden yola çıkarak yoksulluğu değerlendirdikleri saptanmıştır. Ayrıca, standardı ne olursa olsun görüşülen hiçbir kadının devlet yardımlarından yararlanmadığı ortaya çıkmıştır. Görüşülen kadınlardan iki kişi daha önce yardım almak için teşebbüste bulunsa da

yardıma başvuru işlemlerinin komplike olması nedeniyle yardıma başvurmaktan vazgeçtiği ya da yardımın ancak aşırı yoksulluk halinde yapılması nedeniyle yardım alamadıkları belirlenmiştir. Ancak söylemlerden anlaşıldığı üzere, görüşülen kadınların çoğu hem ataerkiyle mücadele edebilmek hem de yoksulluktan kurtulmak için devletin yapacağı yardımlara ihtiyaç duymaktadır. Bu bağlamda hükümetler yoksullara gerekli yardımı ulaştırmadıkları gerekçesiyle eleştirilmektedir.

SONUÇ

Bu tezde, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin kadınları yoksunlaştırdığı gerçeğinden hareketle “İstihdam edilen kadınların kadın yoksulluğuna karşı farkındalığı daha fazla mıdır?” argümanından yola çıkılarak, kadın yoksulluğu probleminin farkındalığı; kayıtlı olarak çalışan ve çalışmayan kadınlar arasında yoksulluğa maruz kalma açısından herhangi bir fark olup olmadığı; kadınların özgeci davranışları, patriyarka ve kadın yoksulluğu arasındaki ilişki; ve kadın yoksulluğu farkındalığı ile politika arasındaki ilişki kadın yoksulluğu ve ataerki arasında bağ kurularak incelenmiştir. 25-45 yaş aralığındaki 10 çalışan ve 10 çalışmayan kadın ile yapılan derinlemesine mülakatlarda görüşülen kadınlara 27 soru sorulmuştur. Hazırlanan sorular, dört ayrı bölümde incelenmiştir. Bu dört bölüm toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin kadın yoksulluğunu etkileyip etkilemediğini, eğer etkiliyorsa ne şekilde etkilediğini tahlil etmek için oluşturulmuş ve verilen cevaplarla da şekillendirilmiştir. Bu bölümlerden ilkinde, görüşülen kadınların kadın yoksulluğunu farkında olup olmadıkları tespit edilmeye çalışılmıştır. Bağlantılı sorularla analiz edilen ikinci başlık, kadınların çalışıp çalışmamalarının yoksulluk yaşamalarında etkili olup olmadığıdır. Ardından kadınların patriyarkal yapının sınırlandırmaları ve kadınları belli roller içine sokmasından dolayı, kadınların özgeci davranışları ve patriyarka arasında bağlantı kurulmuş ve bu bağlantı analiz edilmiştir. Son olarak, tezin Siyaset Bilimi alanında olması, yoksulluğun siyaset dışında bir olgu olmaması ve siyasetten etkilenmesi nedeniyle çeşitli sorular yöneltilmiştir. Görüşülen kadınların yoksulluk ve politika hakkındaki görüşleri incelenerek devletin yoksulluk yardımları ile ilgili çalışmalarından haberdar olup olmadıkları tespit edilmiştir.

Yöneltilen sorular kapsamında, görüşülen 20 kadından yalnızca birinin kadın yoksulluğu kavramına aşina olduğu saptanırken, diğer 19 kadının daha önce kadın yoksulluğu kavramı ile karşılaşmadığı belirlenmiştir. Üstelik görüşülen kişilerin 13’ü kadınların erkeklere oranla daha çok yoksulluk çektiği savını reddederek yoksulluk sorununun cinsiyet bazında farklılaşmadığı düşüncesindedir. Çalışan kadınlar arasında kadın yoksulluğunun tüm yoksulluk türlerine göre daha belirgin olmadığını düşünenlerin sayısı yedidir. Çalışmayan kadınların da altısı böyle bir fark olmadığını düşünmektedir. Bu sayılardan yola çıkarak görüşülen kadınların kadın yoksulluğu

konusunda yeterli bilgiye sahip olmadığı görülmektedir. Sorunun tespitinin yapılamaması bu sorunla mücadelenin başarılı olabilmesinin önünde bir engeldir. Bu bağlamda, özellikle medya ya da toplumsal bilinç yükseltme çalışmalarıyla kadınların yoksulluk sorununa olan ilgisi arttırılmalı ve yoksulluğun tek boyutlu olmadığı aktarılmalıdır.

Yoksulluk genel anlamda hâkim neo-liberal paradigmanın da etkisi ile ekonomik olarak tanımlanmaktadır. Mülakat yapılan kişilerden 12'si yoksulluk sorununu yalnızca ekonomi odaklı olarak ele almıştır. Bu sayı, çalışan kadınlar arasında yedidir. Kadın yoksulluğu kavramına daha önceden aşina olan tek kişi ise yoksulluğu “yapabilirliğe” dayandırmaktadır. Görüşülen 10 çalışmayan kadının beşi yoksulluğu ekonomiye dayandırmaktadır. Çalışmayan kadınlar arasında dikkat çeken en önemli noktalardan biri, görüşülen kişilerin beşinin yoksulluğu zihniyetle ilişkilendirmesi ve kanaat etmemenin yoksulluğu tetikleyeceğini düşünmeleridir. Yoksulluk sorununun salt ekonomik verilerle ele alınması diğer etkenlerle ilişkisinin göz ardı edilmesine neden olmaktadır. Kadın yoksulluğunun en önemli sebeplerinden biri olan toplumsal cinsiyet eşitsizliği de bu nedenle görmezden gelinmektedir. Kadınlar bu eşitsizliklerin rolleri gereği olduğunu düşünerek yaşadıkları bağlantılı yoksulluğun farkına varamamaktadırlar. Özellikle ev içindeki iş bölüşümü sorulduğunda, kadınlar genellikle bunu zaten kendi rolleri olarak gördükleri için, bu işleri kadın oldukları gerekçesi ile kendilerinin yapmalarının normal olduğunu belirtmişlerdir. Bu bağlamda, kadın yoksulluğu ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğine maruz kalmadığını belirten kadınların da eşitsizlik ve yoksullukla karşı karşıya kaldığı yapılan söylem analiziyle tespit edilmiştir.

Kadınların özellikle ev işlerini kendileri ile özdeşleştirilmesi, ideal anne olma çabası, iyi ve başarılı çocuk yetiştirme ve temiz bir eve sahip olma kaygısı toplum tarafından şekillendirildiklerinin en önemli göstergelerindedir. Görüşülen çalışmayan kadınların büyük bir kısmı serbest bir zamanının olmamasından yakılarak tüm gün ev işleri ile mücadele ettiklerini dile getirirler de bunun normal olduğunu ve eşlerinin işlerine karışmamasını istediklerini söylemektedirler. Eşlerinin kendilerine çocuk bakımı ya da ev işlerinde müdahale etmesi sonucunda işlerinin daha da karmaşık hale gelmesi sebebiyle özel alanın kendilerine bırakılmasının kendileri açısından daha iyi olduğunu belirtmektedirler. Ancak, aynı zamanda hayatlarının rutine dönmesi,

yalnız kalmaları, sosyalleşememeleri ve hep ev alanıyla sınırlandırılmaları sebebi ile ev içinde “yetememe” kaygısını yaşamaları bunun yanında mahalle baskısı gibi sorunlarla mücadele etmelerinin kendilerini yoksunluğa sürüklediğinden bahsetmektedirler. Yapılan analiz sonucunda, elde edilen bulgulardan biri serbest zamanınızı nasıl değerlendiriyorsunuz sorusuna özellikle çalışmayan kadınların “*ev işi yemek ve temizlik yaparak*” şeklinde cevap vermesiydi. Çalışmayan kadınların bu işleri hali hazırda görev olarak kabul ettikleri düşünülürse, kendilerine tanıdıkları serbest zamanı da yine aileleri ve ev için harcadıkları ortaya çıkmaktadır. Alınan cevaplardan yola çıkarak, çalışmayan kadınların yedisinin kendine zaman ayırmadığı tespit edilmiştir. Bu sayı çalışan kadınlar içinde ise beştir. Çalışan kadınların beşi serbest zamanlarını çeşitli etkinliklerle geçirdiklerini söyleseler de kalan beş kadın böyle bir vakte sahip olmadığını dile getirmiştir. Çalışmayan kadınların aksine çalışan kadınların kendilerine daha çok serbest zaman tanıdığı analiz edilmiştir. Çalışan kadınların kendilerine daha çok serbest zaman tanıdığı görülse de istihdam edilmeleri halinde dahi ev işlerinden esas sorumlu olarak kadınlar görülmüştür. Yani, kadınların evde “ikinci vardiyaya” devam ettikleri belirlenmiştir.

Tezde sorulan sorular üzerinden kadınların iş hayatında yer almamalarının kadın yoksulluğu ile bağlantısı olup olmadığı incelendiğinde, çalışan kadınlardan bir kısmının (özellikle esnaf olanlar) çalışmaları nedeniyle herhangi bir ekonomik sıkıntı çekmedikleri, ancak ev işlerine yetişemedikleri için yorgunluk yaşadıklarından yakınmaları dikkat çekmiştir. Ayrıca, yardıma ihtiyaç duyan bu kadınların destek bekledikleri kişiler yine kız çocukları olmaktadır. Asgari ücretle çalışan kadınlar ise soruya çalışmamaları halinde ciddi anlamda ekonomik sıkıntı çekecekleri şeklinde cevap vermiştir. Bununla birlikte, görüşülen çalışan kadınlar iş hayatında aktif bir şekilde yer aldıkları için sosyal hayata katıldıkları ve sosyalleşme sayesinde de daha üst bir bilince ulaştıklarını söylemektedir. Görüşülen çalışmayan kadınlara ise, çalışmamalarının yoksulluk bağlamında hayatlarını etkileyip etkilemediği sorulduğunda, içlerinden bir kısmı çalışmaları halinde yoksulluk yaşamayacağını söyleseler de, çalışmayan kadınlardan üçü çalışmalarının hayatlarında bir değişikliğe sebep olmayacağını dile getirmişlerdir. Ancak yapılan görüşmede dikkat çeken noktalardan biri de kadınların özel alan içinde ne kadar yalnız kaldıklarıdır. Yaşanan yalnızlık sebebi ile kadınların zaman zaman ruhsal bunalımlar yaşadıkları sıkıştıkları tespit edilmiştir. Pek çok kadın sosyal olabilme, yeni ortamlarda bulunma amacıyla iş

hayatında var olmanın önemini dile getirmiştir. Daha önce iş hayatında bulunan ancak şu an çalışmayan kadınlardan üçü evlendikleri, beşi ise hamile kaldıklarından dolayı mesleklerini bıraktıklarını belirtmiştir. Bu sebeplerden ötürü işten ayrılan dört kadın bir gün mutlaka geri dönmek istediklerini dile getirmektedir.

Görüşülen çalışan kadınlar, çalışmaları sebebiyle daha iyi yaşam koşullarına sahip olduklarını belirtmişlerdir. Çalışan kadınların tamamı çalışmamaları durumunda yoksulluk yaşayacaklarını düşündüklerini söylemekte ve çalıştıkları için ekonomik ve sosyal açıdan daha iyi standartları olduğunu dile getirmektedir. Bunun yanında, iş hayatında bulunma sosyalleşmenin en önemli araçlarından biri olarak görülmektedir. Çalışan kadınların tamamı, çalışmaları sebebiyle arkadaş ortamlarının genişlediğinden söz etmektedir. Ayrıca, çalışan kadınlar ikinci vardiyalarına devam etseler de kendilerine ait bir alan yarattıklarını da dile getirmektedir. Çalışmayan pek çok kadın maddi kazanca ulaşmadan ziyade sosyalleşme adına iş hayatına girmelerinin kendileri açısından yararlı olacağını düşünmektedirler. Görüşülen çalışmayan kadınların yedisi çalışmamalarının kendilerini yoksulluk bağlamında hem maddi hem de sosyalleşme açısından olumsuz etkilediğinden ve kendilerini yoksunlaştırdığından bahsetmektedir.

Mülakat sırasında görüşülen çalışan kadınlar mahalle baskısı ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğinden kaynaklanan baskıları daha çok hissettiklerini dile getirmektedir. Çalışmayan kadınlar ise, toplumsal baskılara çok fazla maruz kalmadıklarını belirtmiştir. Özel alan ile sınırlanmış ve iş hayatında yer almayan kadınların kamusal alan ile ilişki içinde bulunmamaları ya da baskının farkında olmamaları sebebi ile böyle bir baskı görmediklerini belirttikleri söylenebilir. Çalışmayan kadınların aksine çalışan kadınlar kamusal alanda daha çok görünür oldukları için eşitsizliklerle daha çok karşı karşıya kalmaktadır. Bu nedenle, çalışan kadınların farkındalığı çalışmayanlara kıyasla artmıştır. Görüşülen kadınların yaşanan cinsiyet eşitsizliği ve mahalle baskısından etkilenip etkilenmediklerini ve yoksulluk farkındalıklarını analiz edebilmek için yöneltilen “*Ataerkiyi hissediyor musunuz?*” sorusuna çalışmayan kadınların yalnızca ikisi evet şeklinde cevap vermiş, diğer çalışmayan kadınlar ise böyle bir baskı yaşamadıklarını dile getirmiştir. Ancak, yapılan söylem analizleri üzerinden kadınların bu tarz baskılara örf ve âdet ilişkisi içinde boyun eğdikleri ve kendilerini sınırlandırdıkları dikkat çekmiştir. Görüşülen kadınlar toplumsal düzen için kendilerini sınırlandırmalarının “doğal” olduğunu

söylemektedir. Aynı soru çalışan kadınlara yöneltildiğinde ise, kadınların dördü ataerkil baskıya maruz kaldıklarını belirtmiştir. Böylelikle, kamusal alanda kadınların varlığının halen bir tehdit olarak algılandığı ve bu nedenle kamusal hayata karışan kadınların çeşitli baskılar gördükleri söylenebilir.

Görüşülen kadınların kendilerini özgür hissedip hissetmedikleri sorulduğunda çalışmayan kadınların yarısı kendini özgür hissettiğini dile getirmiştir. Aynı soruyu çalışan kadınların üçü evet olarak cevaplarken; üç kadın ise bu soruyu kısmen şeklinde cevaplamıştır. Mülakatlarda alınan cevaplar sonucunda, çalışmayan kadınların, özel alan sınırları içinde kalmaları sebebiyle, kendi alanlarında daha özgür hissettiklerini dile getirdiği söylenebilir. Ancak, sorunun içeriği genişletildiğinde kendini özgür hissettiğini söyleyen kadınların tamamı toplumsal anlamda baskıyla karşılaştıklarını ve yoksunlaştıklarını dile getirmiştir. Gece rahat bir şekilde dışarda olamama, tacize uğrama korkusu, konu-komşu ne der baskısı gibi sebeplerden ötürü kadınların davranışlarını, giyimlerini ve kuşamlarını sınırlandırdığı saptanmıştır. Mülakat yapılan kadınlar genellikle hane içinde özgür olduklarını eşleri tarafından bir baskı görmediklerini söylese de bunun sebebini uygun prototip içinde olmalarına, taşkınlık yapmamalarına ve itaat etmelerine bağlamaktadır.

Görüşmeler esnasında, kadınlar mahalle baskısı gibi nedenlerden ötürü sınırlandırılmalarından rahatsızlık duyduklarını belirtse de aynı kişilerin kendilerinin gruplarından olmayan kadınları acımasız bir şekilde eleştirdiği, giyim kuşam ve sokaktaki davranışları sebebiyle yedikleri tespit edilmiştir. Bu kapsamda, başkaları tarafından toplumsal baskıya maruz kalan kişilerin, kendilerinin de başkalarına toplumsal anlamda baskı yaptığı söylenebilir. Yani, söz söyleme gücüne sahip olan kişiler, otorite kurma amacından yola çıkarak “öteki” olana baskıda bulunmaktadır.

Mülakat esnasında merak edilen sorulardan biri de kadınların yoksulluğun sebebi olarak neyi gördüğüydü. Alınan cevaplara göre, genellikle devlet tarafından yapılan yardımlar yeterli görülmemektedir. Bunun yanında, kişilerin “yetermemesi” ya da plansız olması da yoksulluğun nedeni olarak görülmektedir. Bu söylemlerden yola çıkarak planlı harcama yapılması halinde insanların yoksulluk yaşamayacağı ve yine maddi imkanlarının müsaade ettiği kadarıyla harcama yapmaları gerektiğinin vurgulandığı saptanmıştır. Görüşmeciler yeterli destek sağlanmadığı için

yetemediklerini, bu nedenle de yoksulluk çektiklerini dile getirseler de çalışmayan görüşmecilerden bir kısmı çalışmalarında da bir şeyin değişmeyeceğini düşündüklerini söylemektedir. Ülkenin içinde bulunduğu enflasyon, hayat pahalılığı gibi sorunların çözülmesinde görüşülen kişilerin herhangi bir umudunun olmadığı saptanmıştır. Bazı kadınlar ise çalışabilmeleri durumunda ekonomik durumlarının iyi olabileceğini dile getirmiştir; ancak çocuk bakımı gibi sebeplerden ötürü çalışmadıklarını söylemiştir. Bunun yanında, yeterli eğitimi alamamaları sebebi ile bir mesleklerinin olmamasını ve eşlerinin kendilerini kısıtlaması sebebi ile de çalışmadıklarını söylemektedir. Eğitim görüşülen kadınlar için yoksulluktan çıkış anahtarı olarak görülmektedir.

Hane içindeki ataerkil baskının ne düzeyde olduğunu analiz etme adına yöneltilen sorulardan biri, görüşülen kadınların seçimlerde aldıkları kararların eşleri ya da babaları tarafından yönlendirilip yönlendirilmediği idi. Çalışan kadınların beşi, çalışmayan kadınların yalnızca ikisi yönlendirildiklerini söylemiştir. Görüşülen diğer kadınlarsa eşleriyle parti hakkında konuşmadıklarını ve birbirlerini etkilemediklerini dile getirmiştir. Bu bağlamda, erkeklerin hakimiyet kurma içgüdüleri ve kadınları hükümet tayin etme konusunda yeterli görmemeleri sebebi ile kadınları oy verme davranışları üzerinden etkilemeye çalıştıkları tespit edilmektedir.

Ayrıca kadınlar “örf ve âdet” çerçevesinde kendilerini sınırladıklarını yani “ideal kadın” prototipine girdiklerini dile getirmiştir. Bu “ideal kadınlık” halinin, kadınların yaşamlarını daha rahat idame ettirmesine katkıda bulunulacağını ve bu şekilde göze batmayacaklarını kabullenmeleri ataerkiyi ne kadar içselleştirdiklerinin göstergesi haline gelmiştir. Connell’in Morgaan’dan aktardığı üzere, “tam bir kadınlık” idealiyle küçük yaşlardan itibaren yetiştirilen kadınlar zamanla “tam bir kadın” olma mefhumunun en büyük savunucularından olmuşlardır (Connell, 1998: 333).

İncelemeye konu olan bir diğer konu, kadınların annelik kimliğine yaptıkları vurgu ve özgeci söylemleridir. Annelik “ideal kadın” olmanın gereklerinden biri olarak görülmektedir. Bu bağlamda, tezde kadınların annelik kimliğine yaptıkları vurgular ve bu vurgunun patriyarkayla ilişkisi incelenmiştir. Görüşülen kadınların pek çoğu sorulan sorulara annelik kimliği üzerinden yanıt vermiştir. Kendilerinin bir şekilde yoksullukla başa çıkabileceklerini, ancak çocuklarının iyi bir geleceğe sahip olabilmeleri için ciddi çabalar gösterdiklerini ve çocuklarına yetememe kaygısı

yaşadıklarını dile getirmiştir. Görüşülen çalışmayan kadınlar sürekli evde olmaları nedeniyle evin eksiklerinden kendilerinin daha fazla haberdar olduklarını söylemiştir. Ayrıca, eşlerinin evde fazla zaman geçirmedikleri için ev içinde neyin eksik olduğunu bilmediğini, bu nedenle kadınların taviz vermeleri gerektiğini belirtmiştir. Kadınların henüz daha bir kız çocuğuyken bile fedakârlık yapması gerektiği öğretisiyle büyüdüğü, bunun örneğini annelerinde ya da hanelerindeki diğer kadınlardan görmeleri sebebiyle bunu içselleştirdikleri tespit edilmiştir. Bu içselleştirmenin kadınlara biçilen cinsiyet rollerinin bir yansıması olduğu söylenebilir. Yapılan görüşmelerde çalışmayan kadınların mevcut rutinleri ev işleri, çocuk/yaşlı bakımı ya da yemek yapımı iken, serbest zamanlarında da bu işlerle uğraştıklarını dile getirmiştir.

Ataerki sistemin kadınları “ideal kadınlık” ve “ideal annelik” gibi kalıplara sokması ve kadınların toplumun yeniden üreticilerinden ibaret görülmesi kadın yoksulluğunu tetiklemektedir. Bu açıdan ataerki ve kürtaj karşıtı arasındaki bağdan hareketle kadınların kürtaj hakkında ne düşündükleri merak edilmiş bu nedenle “*kürtaj hakkında ne düşünüyorsunuz?*” sorusu sorulmuştur. Görüşülen kadınlardan yalnızca üç kişi kararın kadında olduğunu kişinin bu kararı kendisinin verebileceği, herhangi bir müdahalenin yanlış olduğu görüşünderken; geri kalan tüm kadınlar kürtajın kesinlikle yanlış olduğu değerlendirmesini yapmıştır. Kürtaj olmayı dinen sakıncalı bulanların yanında, “*annelik duygusu*”ndan dolayı bir canlının hayatına kastedilmemesi gerektiğini dile getirmişlerdir. Bu soruya verilen yanıtların ardından kadınlara “*kürtaj sorusu sorulduğunda aklınıza küçük yaşta hamilelikler ya da tecavüzler geldi mi?*” sorusu yöneltilmiştir. Kürtaj olmaya olumsuz yaklaşan kadınların tamamı bu tip vakaların akıllarına gelmediğini ve kürtajı evlilik içinde değerlendirdiklerini dile getirmiştir. Bu bağlamda, kürtaj mücadelelerinin kadınlar içinde dahi yeterli bir alan bulamayışı ve pek çok kadının kürtaja şüpheyle baktığı söylenebilir. Kürtaj sorusu bağlamında kadınların çalışmaları ya da çalışmamalarının soruya verdikleri cevabı etkilemedikleri saptanmıştır.

Görüşülen kişilere “*devletin aile planlaması yapmasını doğru buluyor musunuz?*” sorusu yöneltilmiş ve soruya kadınların beşi “aile planlaması yapılmamalıdır” şeklinde cevap vermiştir. Görüşülen kişilerin bir kısmı devlet müdahalesini özgürlüğe müdahale olarak görürken, bir kısmı ise korunmanın din açısından caiz olmadığını söyleyerek bunu İslami saiklerle ilişkilendirmiştir. Aynı

şekilde güçlü bir devlet olmanın göstergesinin nüfus olduğunu düşünmeleri sebebiyle planlamanın yanlış olduğu düşünen kişiler de vardır. Bu bağlamda, kadınların özgürlüklerini ihlal etmesi, dini inanışlar çerçevesinde ya da ulusal mitlerle bir nüfus politikasının olmasını eleştirmektedirler. Aynı soruya çalışmayan kadınların beşi ise kesinlikle bir politika güdülmeli şeklinde yanıt vermektedir. Çalışan kadınların yedisi bir politikanın şart olduğunu dile getirmiştir. Kadınların aile planlamasıyla ilgili fikirleri devletin yalnızca belli bir sayıyı dikte etmesi değil, bu planlar kapsamında çocuk yardımlarında bulunması şeklindedir.

Görüşülen kişilerin yaşam standartlarının ne düzeyde olduğunu tahlil etmek adına “Son 20 yıl içinde yaşam standartlarınızda bir değişiklik oldu mu?” sorusu sorulmuştur. Altı kişi şartlarında iyileşme yaşadıklarını söylemişlerdir. İki kişiden standartların geçmişle aynı olduğu cevabı alınmıştır. Kalan görüşmeciler ise şartların günden güne kötüleştiğini söylemektedir. Görüşülen çalışmayan kadınların beşi şartların kötüleştiğini dile getirirken; dördü şartların iyileştiğini söylemiştir. Çalışan kadınların ise yedisi içinde bulunduğu şartların kötüleştiğini söylerken; yalnızca ikisi şartlarının son 20 yıllık süre içinde iyileştiğini belirtmiştir. Yaşam standartlarının iyileştiğini söyleyen çalışan kişilerin esnaf oldukları tespit edilirken, asgari ücretle geçinen ve memur olan kadınların ise standartlarının kötüleştiğini belirttikleri saptanmıştır. Özellikle asgari ücret alan kişilerin yaşam standartlarının kötüye gitmesi ve mevcut hükümetin asgari ücretten vergi almasını eleştirmişlerdir. Ayrıca dünyanın küresel bir köy haline gelmesi, markalaşmanın artması nedeniyle insanların tüketim kalemlerindeki artışlarında kişileri yoksulluğa ittiğini dile getirmektedirler.

Görüşülen kişilerin devletin yoksulluk ile ilgili yapmış oldukları çalışmalardan (varsa) haberdar olup olmadıklarını tespit adına görüşülen kişilere soru yöneltilmiştir. Görüşülen kişilerin tamamına yakını devletin yoksullukla ilgili bir yardım yapmadığını, bir yardım yapıyorsa da bu yardımlarla ilgili bilgi sahibi olmadıklarını dile getirmiştir. Çalışan kadınlar arasında devletin herhangi bir yardımı olmadığını ya da bir yardım varsa bile bu yardımı bilmediğini söyleyenler yedi kişidir. Alınan cevaplar sonucunda, dünyanın en önemli sorunlarından biri olan ve ciddi boyutlara ulaşan yoksulluk sorunuyla ilgili yeterli güçlendirme yapılmadığını ya da yapıyorsa da bu yardımların yeterince tanıtılmadığı sonucuna ulaşılmaktadır. Bu kapsamda, ihtiyaç duyan kişilere gerekli güçlendirmelerin yapılmaması halinde yoksulluk

oranlarında bir iyileşme sağlanmasından ziyade kalıcı bir yoksulluk kültürünün oluşmasının önü açılmaktadır. Görüşülen çalışan kadınların üçü sosyal hizmetler kapsamında yoksullukla mücadele için destek verildiğini, yaşlılara yardım edildiğini dile getirmiştir. Ancak aynı kişiler yardımların dağıtılmasında uygulanan prosedürlerin zorlu olduğunu ve neredeyse aç kalınma durumunda kendilerine yardım edilebileceğinin söylenmesiyle yardımlara bel bağlamanın anlamsız olduğunu söylemektedir. Bazı görüşmeciler belediyelerin destekte bulunduğunu söylese de bu desteklerin yeterli olmadığı düşünülmektedir.

Kadınlara bir otoriteye sahip olmaları durumunda kadın yoksulluğuyla mücadele için ne gibi çalışmalar yapacakları sorulmuştur. Pek çok görüşmeci bu soruya kadın yoksulluğu kavramından uzaklaşarak cevap vermiştir. Görüşülen kadınlardan bir kısmı bu soruya nasıl cevap vereceğini bilemediğini söylese de üçü eğitim yoluyla yoksulluk probleminin aşılabileceğini söylemiştir. Çalışmayan kadınların üçü kadınlara hane içinde iş imkânı sağlanarak bu kadınların eve ek bir gelir getirebilmesinin önemini vurgulamaktadır ancak bu durum uzun vadede kadının emeğinin değersizleşmesine neden olacaktır. Kadının düşük ücretli ve sürekli tekrar gerektiren monoton işlere mahkumiyetinin yanında, kadınların işini hane içinde yürütmesi hanedeki temizlik, bakım gibi hizmetlerden yine yalnızca kadını sorumlu kılacaktır. Bu minvalde kadının işi ikinci plana atılacak ve böylece verdiği emek değersizleşecektir. Görüşülen tüm kadınların sekizi yoksulluğun ancak ekonomik şartların düzeltilerek giderilebileceğini söylemektedir. Çalışan kadınların dördü yoksullukla mücadele bağlamında asgari ücretin yükseltilmesini ve asgari ücretten vergi alınmamasını önermektedir. Ülkenin ekonomik problemlerinin verilen cevapları etkilediği ve herkesin içinde bulunduğu problemlerle ilgili çıkarımlar yaptıkları tespit edilmiştir.

Tezde, “İstihdam olan kadınların kadın yoksulluğuna karşı farkındalıkları daha fazla mıdır?” sorusundan yola çıkılarak, kadınların karşı karşıya kaldıkları kadın yoksulluğunun farkında olup olmadıkları, çalışıp çalışmamanın kadın yoksulluğuna etkisi, patriyarkanın kadın yoksulluğu üzerindeki etkisi ile politika ve kadın yoksulluğu arasındaki ilişki incelenmiştir. Bu bağlamda, yapılan derinlemesine mülakatlar sonucunda, kadın yoksulluğunun bilinirliğinin az olduğu tespit edilmiştir. Birleşmiş Milletlerin 2019 yılında yayınladığı Yoksulluk Endeksi raporuna göre,

dünyada 1,3 milyar kişi yoksulluk çekmektedir. Bu rakam tüm dünya nüfusunun %17'sine denk gelmektedir. Araştırmalarla kadın yoksulluğunun ise tüm yoksulluk türlerine oranla daha belirgin olduğunun tespiti yapılmıştır. Yoksulluk görüşülen kişilerce yalnızca ekonomik olarak ele alınmasının yanında kadın yoksulluğunun belirginliğine rağmen kavramın bilinmemesi bu konuda insanların yeterince bilinçlendirilmemesinin göstergesidir.

Farkındalığın az olmasına rağmen çalışan kadınların kamusal alana girmeleri sonucunda, çalışmayan kadınlara oranla özgürlüklerinin kısıtlandığını farkına vardıkları ve ataerkil baskıyı hissettikleri tespit edilmiştir. Bu bağlamda, genel olarak görüşülen kişilerin yeterli bir farkındalığına ulaşmadığı söylenebilirse de kamusal alanda yer alan kadınların çalışmayanlara oranla yaşanan eşitsizliğe tepki gösterebildikleri ya da en azından bu sorunları dile getirdikleri saptanmıştır. Ancak çalışan kadınlar hane içinde adil bir iş bölümünün olmaması nedeniyle eşitsizlik yaşadıklarını sıkça dile getirmiştir. Kadınlar yapabilirlikten yoksun olarak görülmüştür. Temizlik ve bakım gibi işlerin sadece kadınların göreviymiş gibi görülmesi ve işten sonra kadınların ev işleri ve çocuk bakımı gibi işlerle ilgilenmesi patriyarkanın yoksunlaşmaya etkisinin göstergesidir. Bir başka açıdan, çalışmayan kadınlar ise hane içindeki işlerden sadece kendilerinin sorumlu olduklarını, eşlerinden herhangi bir destek alamadıklarını, bununla birlikte iş hayatında yer alamadıkları için sosyalleşemediklerini dile getirmiştir. Varılan sonuca göre, kadınlardan karşılıksız bir emek olarak beklenen bu tarz işler hem çalışan hem de çalışmayan kadınlar açısından yoksunluğa yol açmaktadır. Patriyarkal yapının kadınları yapabilirlikten yoksun bırakması üzerine kadın yoksulluğuyla mücadele zorlaşmaktadır.

Hane içindeki adaletsiz iş bölümünün yanında kadınları toplumsal yapı da sınırlandırmaktadır. Bu sınırlandırma mahalle baskısı mekanizmasıyla devreye girmektedir. Görüşülen kadınlar toplumsal alanda karşılaşılan ataerkil baskılar nedeniyle özgürlüklerinin sınırlandırıldığından söz etmiştir. Bununla birlikte, ataerkinin yarattığı baskının şiddetle sonuçlanabileceği saptanmıştır. Dikkat çeken noktalardan biri, şiddete maruz kalan kadınların şiddetin doğal olduğunu kabul etmesidir. Ayrıca, şiddet fiziksel bir hal almadığında da ataerkinin kadınlar üzerinde kurduğu baskının şiddeti hissedilmektedir. Toplumsal normları zedeleme, radikal

olma korkusu ve eşitsizliğin normal görülmesi nedeniyle görüşülen kişilerin kadın yoksulluğu ve yoksulluk arasında bağ kurmasının zor olduğu tespit edilmiştir.

KAYNAKÇA

1. Kitaplar

ALTINAY, Ayşe Gül ve ARAT, Yeşim (2008). Türkiye’de Kadına Yönelik Şiddet. İstanbul: Metis Yayınları.

AYKAÇ, Aslıhan (2018). Dayanışma Ekonomileri: Üretim ve Bölüşüme Alternatif Yaklaşımlar. İstanbul: Metis Yayınları.

BADINTER, Elisabeth (2020). Kadınlık mı Annelik mi. (Çev. Ayşen EKMEKÇİ). İstanbul: İletişim Yayınları.

BARNARD Helen ve TURNER Claire (2011). Poverty and Ethnicity: A Review of Evidence. York: Joseph Rowntree Foundation.

BAUMAN, Zygmunt (1999). Çalışma Tüketimcilik ve Yeni Yoksullar. (Çev. Ümit ÖKTEM). İstanbul: Sarmal Yayınevi.

BERKTAY, Fatmagül (2019). Tek Tanrılı Dinler Karşısında Kadın: Hıristiyanlıkta ve İslamiyette Kadının Statüsüne Karşılaştırmalı Yaklaşım. İstanbul: Metis Yayınları.

BORA, Aksu (2008). Kadınların Sınıfı. İstanbul: İletişim Yayınları.

BUĞRA, Ayşe (2008). Kapitalizm, Yoksulluk ve Türkiye’de Sosyal Politika. İstanbul: İletişim Yayınları.

BURKE, Edmund (1987). Reflections on the Revolution in France. Cambridge: Hackett Publishing Company.

BUTLER, Judith (2018). Cinsiyet Belası. (Çev. Başak ERTÜR). İstanbul: Metis Yayınları.

CLAEYS, Gregory ve OWEN Robert (2007). A New View of Society and Other Writings. London: Penguin Books.

CONNELL, Reaweyn (1998). Toplumsal Cinsiyet ve İktidar: Toplum Kişi ve Cinsel Politika. (Çev. Cem SOYDEMİR). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

DAVIDOFF Leonore ve BESTOVER Belinda (1986). Our Work, Our Lives, Our Words: Women’s History and Women’s Work. UK: Mcmillan Education.

DISRAELI Benjamin (1981). Sybil or The Two Nations. New York: Oxford University Press.

ENGELS, Friedrich (2003). Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni. (Çev. Kenan SOMER). Ankara: Sol Yayınları.

ENLOE, Cynthia. (2003). Muzlar, Plajlar ve Askeri Üsler: Feminist Bakış Açısından Uluslararası Siyaset. (Çev. Berna KURT ve Ece AYDIN). İstanbul: Çitlembik Yayınları.

ERKMEN, Seda (2020). Türkiye’de Kürtaj: AKP ve Biyopolitika. İstanbul: İletişim Yayınları.

GEREMEK, Bronislaw (1994). Poverty: A History. Oxford: Blackwell Publish.

GLENNERSTER, Howard ve HILLS, John (2004). One Hundred Years of Poverty and Policy. York: Joseph Rowntree Foundation.

GOLDBERG, Gertrude S. ve KREMEN Eleanor (1990). *The Feminization of Poverty: Only in Amerika?*. Westport: Greenwood Press.

GÜRBÜZ, Sait ve ŞAHİN, Faruk (2018). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri: Felsefe, Yöntem, Analiz*. Ankara: Seçkin Yayınları.

HEYWOOD, Andrew (2015). *Siyasi İdeolojiler*. (Çev. Ahmet Kemal BAYRAM, Özgür TÜFEKÇİ, Hüsamettin İNANÇ, Şeyma AKIN ve Buğra KALKAN). Ankara: Adres Yayınları.

HOBBSAWM, Eric (1995). *1780'den Günümüze Milletler ve Milliyetçilik, "Program, Mit, Gerçeklik"*. (Çev. Osman AKINHAY). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

KING, Gary, KEOHANE, Robert. O. ve VERBA, Sidney (1994). *Designing Social Inquiry: Scientific Inference in Qualitative Research*. New Jersey: Princeton University Press.

KOVANCI, Onur (2003). *Kapitalizm, Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadelede Tarihsel Bir Deneyim: İngiliz Yoksul Yasaları*. Ankara: Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları.

KROPOTKİN, Pyotr (2001). *Evrimin Bir Faktörü Olarak Karşılıklı Yardımlaşma*. (Çev. Işık Ergüden). İstanbul: Kaos Yayınları.

LEWIS, Oscar (1971). *Sançez'in Çocukları*. (Çev. Leyla RAGIP). İstanbul: E Yayınları.

MBEMBE, Achille (2019). *Zenci Aklın Eleştirisi*. (Çev. Özge ARASAN SİMON ve Volkan ÇANDAR). İstanbul: İletişim Yayınları.

MCLUHAN, Marshall (1989). *War and Peace in the Global Village*. USA: Simon & Schuster.

NADİR, Ural (2017). *Nasıl Korunabiliriz? Şiddete Uğrayan Kadınlar ve Çocuklar*. İstanbul: İletişim Yayınları.

NUSSBAUM, Martha C. (2018). *Yapabilirlikler Yaratmak: İnsani Gelişmişlik Yaklaşımı*. (Çev. Selda SOMUNCUOĞLU). İstanbul: İletişim Yayınları.

OAKLEY, Ann (1972). *Sex, Gender and Society*. London: Temple Smith.

RAWLS, John (1999). *A Theory of Justice*. Massachusetts: The Belknap Press of Harvard University Press.

ROWNTREE, Seebohm (1901). *Poverty: A Study of Town Life*. London: Macmillan.

SAVRAN, Gülnur (2019). *Beden, Emek, Tarih*. İstanbul: Dipnot Yayınları.

SCOTT, Joan W. (2007). *Toplumsal Cinsiyet: Faydalı Bir Analiz Kategorisi*. (Çev. Aykut Tunç KILIÇ). İstanbul: Agora Yayınevi.

SEN, Amartya (1992). *Inequality Reexamined*. New York: Russell Sage Foundation.

SEN, Amartya (2004). *Özgürlükle Kalkınma*. (Çev. Yavuz ALOGAN). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

STANDING, Guy (2019). *Prekarya: Yeni Tehlikeli Sınıf*. (Çev. Ergin BULUT). İstanbul: İletişim Yayınları.

ŞENSES, Fikret (2019). Küreselleşmenin Öteki Yüzü: Yoksulluk. İstanbul: İletişim Yayınları.

TOCQUEVILLE, Alexis de (1997). Memoir on Peuperism. (Çev. Seymour DRESCHER). London: Civitas.

TÜRKDOĞAN, Orhan (1977). Yoksulluk Kültürü: Gecekonduunun Toplumsal Yapısı. İstanbul: Dede Korkut Yayınları.

YAKALI ÇAMOĞLU, Dikmen (2018). Kaynana Ne Yaptı, Gelin Ne Dedi?. İstanbul: İletişim Yayınları.

YUVAL DAVIS, Nira (2016). Cinsiyet ve Millet. (Çev. Ayşin BEKTAŞ). İstanbul: İletişim Yayınları.

2. Kitap İçinde Yayın Bölüm/Makaleler

AKSAN, Gamze ve TOPÇUOĞLU, Abdullah (2014). “Türkiye’de Yoksullukla Mücadele, Sosyal Yardımlar ve Kadınlar”. Şu kitapta: (Ed.) Abdullah TOPÇUOĞLU, Gamze AKSAN ve Duygu ALPTEKİN. Yoksulluk ve Kadın. İstanbul: Ayrıntı Yayınları. s.129-162.

ALPTEKİN, Duygu (2014). “Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Örüntüsünde Kadının Yoksulluğu ve Yoksunlukları”. Şu kitapta: (Ed.) Abdullah TOPÇUOĞLU, Gamze AKSAN ve Duygu ALPTEKİN. Yoksulluk ve Kadın. İstanbul: Ayrıntı Yayınları. s.15-34.

ALTINAY Ayşe Gül ve BORA Tanıl. (2020). “Ordu Militarizm ve Milliyetçilik”. Şu kitapta: (Ed.) Murat GÜLTEKİNGİL ve Tanıl BORA. Milliyetçilik. İstanbul: İletişim Yayınları. s.140-154.

ANGUELOVSKİ Isabelle (2019) “Çevre Adaleti”. (Çev. Ayşe Ceren SARI, Berk ÖKTEM, Burag GÜRDEN ve Yaprak Kurtsal). Şu kitapta: (Ed.) Giacomo D’ALİSA, Federico DEMAİA ve Giorgos KALLİS. Küçülme: Yeni Bir Çağ İçin Kavram Dağarcığı. İstanbul: Metis Yayınları. s. 57-62.

BENHABİB, Seyla (2017). “Feminizm ve Postmodernizm: Huzursuz Bir İttifak”. (Çev. Feride Evren SEZER). Şu kitapta: (Ed.) Seyla BENHABİB, Judith BUTLER, Drucilla CORNELL, ve Nancy FRASER. Çatışan Feminizmler. İstanbul: Metis Yayınları. s.25-43.

BUTLER, Judith (2017). “Olumsal Temeller: Feminizm ve Postmodernizm Sorusu”. (Çev. Feride Evren SEZER). Şu kitapta: (Ed.) Seyla BENHABİB, Judith BUTLER, Drucilla CORNELL, ve Nancy FRASER. Çatışan Feminizmler. İstanbul: Metis Yayınları. s. 44-67.

CHANT, Sylvia (2014). “Kadın Hane Reisiği ve Yoksulluğun Kadınsılaşması: Olgular, Kurgular ve Gelecek Stratejileri”. Şu kitapta: (Ed.) Abdullah TOPÇUOĞLU, Gamze AKSAN ve Duygu ALPTEKİN. Yoksulluk ve Kadın. İstanbul: Ayrıntı Yayınları. s.34-89.

CORNELL, Drucilla (2017). “Etik Feminizm Nedir?”. (Çev. Feride Evren SEZER). Şu kitapta: (Ed.) Seyla BENHABİB, Judith BUTLER, Drucilla CORNELL, ve Nancy FRASER. Çatışan Feminizmler. İstanbul: Metis Yayınları. s.86-118.

DEDEOĞLU, Saniye (2017). “Türkiye’de Refah Devleti, Toplumsal Cinsiyet ve Kadın İstihdamı”. Şu kitapta: (Ed.) Saniye DEDEOĞLU ve Adem Yavuz

ELVEREN. Türkiye’de Refah Devleti ve Kadın. İstanbul: İletişim Yayınları. s. 211-230.

DEDEOĞLU, Saniye ve ELVEREN, Adem Yavuz (2017). “Giriş: Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet Toplum ve Refah Devleti”. Şu kitapta: (Ed.) Saniye DEDEOĞLU ve Adem Yavuz ELVEREN. Türkiye’de Refah Devleti ve Kadın. İstanbul: İletişim Yayınları. s. 29-46.

DELPHY, Christine (2020). “Baş Düşman”. (Çev. Şadi OZANSÜ). Şu kitapta: (Ed.) Gülnur SAVRAN ve Nesrin TURA DEMİRYONTAN. Kadının Görünmeyen Emeği. İstanbul: Yordam Kitap. s.89-114.

DENT Martin (2018). “The Problem of Debt and Poverty and a Practical Answer”. Şu kitapta: (Ed.) Martin DENT ve Bill PETERS. The Crisis of Poverty and Debt in the Third World. New York: Routledge Publishing. s.1-2.

ERDOĞAN, Güzin (2002). “Türkiye’de ve Dünya’da Yoksulluk Ölçümleri Üzerine Değerlendirme”. Şu kitapta: (Ed.) Coşkun Can AKTAN. Yoksullukla Mücadele Stratejileri. Ankara: Hak-İş Konfederasyonu Yayını.

ERDOĞAN, Necmi (2019). “Cemşid: “Bu Dünyanın Hepsi Zenginin Dünyası mıdır Abi?”. Şu kitapta: (Ed.) Necmi ERDOĞAN. Yoksulluk Halleri. İstanbul: İletişim Yayınları. s.341-235.

FRASER, Nancy (2017). “Pragmatik, Feminizm ve Dilsel Dönemeç”. (Çev. Feride Evren SEZER). Şu kitapta: (Ed.) Seyla BENHABİB, Judith BUTLER, Drucilla CORNELL, ve Nancy FRASER. Çatışan Feminizmler. İstanbul: Metis Yayınları. s.170-186.

HARTMAN, Heidi (2020). “Marxism ve Feminizmin Mutsuz Evliliği: Daha İleri Bir Birlikteliğe Doğru”. (Çev. Gülşad AYGEN). Şu kitapta: (Ed.) Gülnur ACAR SAVRAN ve Nesrin TURA DEMİRYONTAN. Kadının Görünmeyen Emeği. İstanbul: Yordam Kitap. s.157-198.

GÖĞÜŞ TAN, Mine (2007). “Women, Education and Development in Turkey”. Şu kitapta: (Ed.) Marie CARLSON, Annika RABO ve Fatma GÖK. Education in “Multicultural” Societies-Turkish and Swedish Perspectives. Stokholm: Transactions. s.107-122.

GÜNEŞ, Fatime (2017). “Yoksulluk Kuramlarının Kadın Yoksulluğu Açısından Eleştirel Bir Değerlendirilmesi”. Şu kitapta: (Ed.) Hasan CÖMERT, Emre ÖZÇELİK ve Ebru VOYVODA. Kalkınma İktisadının Penceresinden Türkiye’ye Bakmak. İstanbul: İletişim Yayınları. s.107-140.

KABAKÇI KARADENİZ, Hülya (2017). “Yoksulluğun Nedenleri”. Şu kitapta: (Ed.) Çağlar ÖZDEMİR ve Emel İSLAMOĞLU. Gelir Dağılımı ve Yoksulluk Ankara: Seçkin Yayınları. s. 161-182.

KALLIS, Giorgos (2020)on. “Büyümenin Toplumsal Sınırları”. (Çev. Ayşe Ceren SARI, Berk ÖKTEM, Burag GÜRDEN ve Yaprak Kurtsal). Şu kitapta: (Ed.) Giacomo D’ALİSA, Federico DEMARİA, ve Giorgos KALLİS. Küçülme: Yeni Bir Çağ İçin Kavram Dağarcığı. New York: Routledge. s.197-203

KANCI, Tuba (2015). “Türkiye’de Eğitim, Milliyetçilik ve Toplumsal Cinsiyetin Kesişim Noktaları”. Şu kitapta: (Ed.) Simten COŞAR ve Aylin ÖZMAN. Milliyetçilik ve Toplumsal Cinsiyet. İstanbul: İletişim Yayınları. s.77-110.

KANCI, Tuba (2021). “Türkiye’de Eğitimin Cinsiyeti ve Milliyetçilik”. Şu kitapta: (Ed.) Işıl ÜNAL, Derya KAYACAN, Sebahat ŞAHİN ve Yeşer TORUN. Eğitimin Cinsiyeti. Ankara: Dipnot Yayınları. s. 93-110.

KANDİYOTİ, Deniz (1998). “Kadın, İslam ve Devlet: Karşılaştırmalı Bir Yaklaşım”. Şu kitapta: (Ed.) Deniz KANDİYOTİ. Cariyeler, Bacılar, Yurttaşlar. İstanbul: İletişim Yayınları.

KOYUNCU, Murat ve ÖZAR, Şemsa (2017). “Büyümemek Mümkün mü? “Ekonomik Küçülme Fikri” Üzerine Tartışmalar”. Şu kitapta: (Ed.) Hasan CÖMERT, Emre ÖZÇELİK, ve Ebru VOYVODA. Kalkınma İktisadının Penceresinden Türkiye’ye Bakmak İstanbul: İletişim Yayınları. s.175-196.

KÜÇÜK, Ayşe (2016). “Toplumsal Cinsiyet, Militarizasyon ve Ulus: İsrail Ordusunda Kadınlar”. Şu kitapta: (Ed.) Rabia POLAT KARAKAYA. Yeni Ortadoğu: Toplum, Siyaset ve Ekonomi Konferansı. İstanbul: FMV Işık Üniversitesi Yayınları. s.112-118.

LADANYÍ Janos (2001). “The Hungarian Neoliberal State, Ethnic Classification, and the Creation of a Roma Underclass”. Şu kitapta: (Ed.) Rebecca Jean EMÍGH ve Ivan SZELENYÍ. Poverty, Ethnic, and Gender in Eastern Europe During the Market Transition. London: Praeger Publish.

NAGEL, Joena (2013). “Erkeklik ve Milliyetçilik”. (Çev. Aksu BORA). Şu kitapta: (Ed.) Ayşe Gül ALTINAY. Vatan, Millet, Kadınlar İstanbul: İletişim Yayınları. s.65-102.

NAJMABADÍ, Afsaneh (2013). “Sevgili ve Ana Olarak Erotik Vatan: Sevmek, Sahiplenmek, Korumak”. (Çev: Tansel GÜNEY ve Elçin GEN). Şu kitapta: (Ed.) Ayşe Gül ALTINAY. Vatan, Millet, Kadınlar. İstanbul: İletişim Yayınları. s.129-166.

O’BRIEN Phil (1993). “The Latin American Debt Crisis”. Şu kitapta: (Ed.) Stephen RÍLEY. The Politics of Global Debt. London: The Macmillan Press. s. 86-112.

ÖZDEMİR Çağlar (2017). “Yoksulluğun Ölçüm Yöntemleri”. Şu kitapta: (Ed.) Çağlar ÖZDEMİR ve Emel İSLAMOĞLU. Gelir Dağılımı ve Yoksulluk. Ankara: Seçkin Yayınları. s. 183-209.

RILEY Stephen P (1993a). “Introduction: The Politics of Debt Crisis”. Şu kitapta: (Ed.) Stephen RILEY. The Politics of Global Debt. London: The Macmillan Press. s. 1-22.

RILEY Stephen P (1993b). “Debt, Democracy and the Environment in Africa”. Şu kitapta: (Ed.) Stephen RILEY. The Politics of Global Debt. London: The Macmillan Press. s. 113-135.

SAİGOL, Rubina (2013). “Militarizasyon, Ulus ve Toplumsal Cinsiyet: Şiddetli Çatışma Alanları Olarak Kadın Bedenleri”. (Çev: Tansel GÜNEY). Şu kitapta: (Ed.) Ayşe Gül ALTINAY. Vatan, Millet, Kadınlar. İstanbul: İletişim Yayınları. s.227-260.

SAVRAN Gülnur ve DEMİRYONTAN Nesrin. (2020). “Önsöz”. Şu kitapta: (Ed.) Gülnur ACAR SAVRAN ve Nesrin TURA DEMİRYONTAN. Kadının Görünmeyen Emegi. İstanbul: Yordam Kitap. s.17-28.

TOKSÖZ, Gülay (2017). “Neoliberal Piyasa, Özel ve Kamusal Patriarka Çıkamazında Kadın Emegi”. Şu kitapta: (Ed.) Saniye DEDEOĞLU ve Adem Yavuz

ELVEREN. Türkiye’de Refah Devleti ve Kadın. İstanbul: İletişim Yayınları. s. 103-126.

UYAN SEMERCİ, Pınar (2012). “Ayrımcılık Bağlamında Yoksulluk ve Sosyal Dışlama”. Şu kitapta: (Ed.) Kenan ÇAYIR ve Müge AYAN CEYHAN. Ayrımcılık. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları. s.1-10.

YASIM , Yavuz Kağan (2019). “Emeklilik Hakkı ve Emeklilikte Yaşa Takılanlar”. Şu kitapta: (Ed.) Neslihan KOÇ. Güncel Sosyal ve Mali Sorunlara Yönelik Seçme Yazılar. Ankara: Siyasal Kitabevi. s. 127-157.

YÜKSEL ARABACI, Rabihan (2017). “Yoksulluğun Kavramsal Çerçevesi”. Şu kitapta: (Ed.) Çağlar ÖZDEMİR ve Emel İSLAMOĞLU. Gelir Dağılımı ve Yoksulluk. Ankara: Seçkin Yayınları. s. 143-160.

3. Dergi İçinde Makale/Bildiriler

AÇIKGÖZ, Reşat (2010). “Kadın Yoksulluğu Üzerine Bir İnceleme”. Yardım ve Dayanışma Dergisi, s.45-60.

AFYONOĞLU, Meliha Funda (2020). “Sosyal Çalışmada Kesişimsellik. Toplum ve Sosyal Hizmet”. 31, (2). s. 699-725.

AKSAN, Gamze (2012). “Yoksulluk ve Yoksulluk Kültürünün Toplumsal Görünümleri”. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 27. s.9-19.

AKYILDIZ, Fulya (2011). “Binyıl Kalkınma Hedefleri, İnsan Hakları ve Demokrasi”. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 14. s.39-60.

ALGAN, Neşe ve ÇUHADAR, Pınar (2019). “Kadın Yoksulluğu ve Mikro Kredi: Türkiye Üzerine Ampirik Bir İnceleme”. Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 41 (1). s.83-105.

ALPAYDIN, Yusuf (2008). “Türkiye’de Yoksulluk ve Eğitim İlişkileri”. İLEM Yıllık, 3. s.49-64.

ARPACIOĞLU, Özge ve YILDIRIM, Metin (2011). “Dünyada ve Türkiye’de Yoksulluğun Analizi”. Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi, 4. (2). s.60-76.

AS, İzzettin (2017). “Yoksulluğun Küreselleşmesi ve Sivil Toplum Kuruluşları”. Fırat Üniversitesi İİBF Uluslararası İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 1 (1). s.31-66.

ATAY, Sinem (2016). “Kentte Kadın Yoksulluğunu Anlamak: Mamak Örneği” [Bildiri]. VIII. Ulusal Sosyoloji Kongresi ODTÜ, Ankara.

AYGÜLER, Edip ve BUZ, Sema (2017). “Amartya Sen’in Kapasite-Yapabilirlik Yaklaşımı Bağlamında Türkiye’de Yoksulluk Durumu”. International Journal of Academic Value Studies, 3 (15). s.177-189.

BAKICI Kadriye (2015). “İstanbul Sözleşmesi”. Ankara Barosu Dergisi, 4. s.133-204.

BALKIZ Özlem Irmak ve GÖKTEPE Tuba (2014). “Romanlar ve Sosyo-Ekonomik Yaşam Koşulları: Aydın İli Örneğinde Bir Alan Araştırması”. Sosyoloji Dergisi, 30. s.1-39.

BAŞARAN Alparslan ve ÇETİNKAYA Murat (2013). “Türkiye’de Sübjektif Yoksulluk Profili: 2003-2008”. *Sosyoekonomi*, 1. s.244-262.

BEŞER, Ayşe ve KÖSE, Aslı (2007). “Kadının Değişebilir Yazgısı: Şiddet”. *Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 10 (4). s.114-121.

BOL, Thijs, VAAN, Mathijs de ve RIJT, Arnaut van de (2017). “The Matthew Effect in Science Funding”. *Proceedings of the National Academy of Science*, 115 (19). s.4887-4890.

BOZKUŞ, Nebahat ve DEMİRTÜRK, Rabia Burcu (2011). “Yoksulluk Düzeyinin Modellenmesi Üzerine Bir Araştırma”. *Journal of Sociological Research*, 14 (1). s.29-67.

BRAH Avtar ve PHOENIX Ann (2004). “Ain’t I A Women? Revisiting Intersectionality”. *Journal of International Women’s Studies*, 5 (3). s.75-86.

CARLSON, Marie and KANCI Tuba (2016). “The Nationalised and Gendered Citizen in a Global World – Examples from Textbooks, Policy and Steering Documents in Turkey and Sweden”. *Gender and Education*, 29 (3). s.313-331.

CASTELLS, Manuel (1975). “Immigrant Workers and Class Struggles in Advanced Capitalism: the Western European Experience”. *Politics and Society*, 1. s. 33-66.

CRENSHAW Kimberli (1989). “Demarginalizing the Intersection of Race and Sex: A Black Feminist Critique of Antidiscrimination Doctrine, Feminist Theory and Antiracist Politics”. *University of Chicago Legal Forum*, 1 (8). s.139-167.

CRENSHAW Kimberle (1991). “Mapping the Margins: Intersectionality, Identity Politics, and Violence Against Women of Color”. *Stanford Law Review*, 43 (6). s.1241-1299.

CUESTA Jose ve PICO Julieth. (2020). “The Gendered Poverty Effects of the COVID-19 Pandemic in Colombia”. *The European Journal of Development Research*, 32. s.1558-1591.

ÇAKMAK Diren (2007). “Fransız Devrimi’nde Kadın: Eksik Yurttaş”. *Ege Akademik Bakış*, 7 (2). s. 727-745.

ÇAPAR Gürkan (2019). “Kesişimsellik: Postmodern Feminist Bir Yaklaşım”. *Hukuk Kuramı*, 6 (3). s. 1-31.

ÇAYLAK Adem ve KARADİKEN Hakan (2020). “Salgın Hastalıklar Bağlamında İki Varoluş Mücadelesinin Karşılaştırmalı Analizi: Malthusçu Kaos & Kropotkinci Karşılıklı Yardımlaşma”. *Journal of Political Administrative and Local Studies*, 3 (2). s.83-100.

ÇÖLLÜ, Nur (2016). “Kadınlık Bilgisinin Cinsel Sosyalizasyon ile Aktarılması: Bugünün Kız Çocukları Yarının Anneleri” [Bildiri]. VIII. Ulusal Sosyoloji Kongresi ODTÜ, Ankara.

DANIŞMAN IŞIK, Aysun (2018). “Subjektif Yoksulluk: Leyden Yaklaşımı ile Bir Değerlendirme”, *Amme İdaresi Dergisi*, 51 (1). s.71-100.

DORMEKPOR, Evelyn (2015). “Poverty and Gender Inequality in Developing Countries”. *Developing Country Studies*, 5 (10). s.76-102.

DUMAN, Fatih (2010). “Edmund Burke’te Muhafazakarlığın Liberal Temelleri: Rasyonalizm, Sosyal Teori ve Siyaset”. *Liberal Düşünce*, 15. s.95-124.

EZGİN AĞILLI, Sibel (2016). “Ev Kadınlığından Mükemmel Anneliğe: Tarihsel Süreçte Anneliğin Kurgulanışı” [Bildiri]. VIII. Ulusal Sosyoloji Kongresi, ODTÜ, Ankara.FRIBERG Jon Horgen (2020). “Poverty, Networks, Resistance: The Economic Sociology of Roma Migration for Begging”. *Migration Studies*, 8 (2). s. 228-249.

FIREBAUGH Glenn ve ACCIAI Francesco (2016). “For Blacks in America, the Gap in Neighborhood Poverty has Declined Faster than Segregation”. *PNAS*, 113 (44). s.13372-13377

FODOR, Eva (2002). “Smiling Women and Fighting Men: The Gender of the Communist Subject in State Socialist Hungary”. *Gender and Society*, 16, (2). s.240-263.

FODOR, Eva (2006). “Different Type of Gender Gap: How Women and Men Experience Poverty”. *East European Politics and Societies*, 20, (1). s. 14-39.

GRADIN Carlos (2012). “Poverty among Minorities in the United States: Explaining the Racial Poverty Gap ireor Blacks and Latinos”. *Applied Economics*, 44. s.3793-3804.

GÜDEK GÖLÇEK Şeyda (2019). “Neoliberal Politikaların Türkiye’de Kadın İstihdamına Etkisi”. *Sosyoekonomi*, 27 (41). s.129-150.

GÜNEŞ, Mehmet (2012). “Yoksullukla Mücadelede Sosyal Yardımların Bir Kamu Yönetimi Politikası Olarak Sürdürülebilirliği”. *SÜ İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 12 (24). s.149-184.

GÜNGÖR Fatih ve ÖZUĞURLU Metin (1997). “İngiliz Yoksul Yasaları: Paternalizm, Piyasa ya da Sosyal Devlet”. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Gelişme ve Toplum Araştırmaları Merkezi*, 3.

GÜZEL Bekir ve BUZ Sema (2019). “Yeşil Yoksulluk, Çevresel Adalet ve Sosyal Hizmet”. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 30 (3). s.1052-1069.

HOSSAİN, Dewan Mahboob ve MUSTARİ, Sohela (2012). “A Criticak Analysis of Herbert Spencer’s Theory of Evolution”. *Postmodern Openings*, 3 (2). s.55-66.

KANCI, Tuba (2019). “Amfityatro, Panoptikon ve Görme Rejimleri”. *İnsan & İnsan*, 6 (21). s.543-551.

KASIMOĞLU, Alper (2015). “Milliyetçiliğe Dair Çözümlerinde Toplumsal Cinsiyet Olgusu”. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 10. s.241-273.

KUZU, Şenay Leyla (2016). “Göç, Aile ve Sermaye: Gaziantep’te Yaşayan Suriyeliler Örneği”. [Bildiri]. VIII. Ulusal Sosyoloji Kongresi, ODTÜ, Ankara.

MEMİŞ, Hasan (2014). “Küreselleşme ve Yoksulluk İlişkisi”. *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*, 5 (1). s.144-161.

METİN, Banu (2014). “Yoksullukla Mücadeleye İnsan Hakları Açısından Bakmak: Amartya Sen’in Kapasite Yaklaşımı Temelinde Bir Değerlendirme”. *Journal of Yasar University*, 9 (36). s.6261-6380.

MOGHADAM Valentine (1998). "The Feminization of Poverty in International Perspective". *The Brown Journal of World Affairs*, 5 (2). s.225-250.

NASH Jennifer (2008). "Re-thinking Intersectionality". *Feminist Review*, 89. s.1-15.

SAATCIOGLU Bige ve CORUS Canan (2014). "Poverty and Intersectionality: A Multidimensional Look into the Lives of the Impoverished". *Journal of Macromarketing*, 34 (2). s.122-132.

SALLAN Songül Gül (2005). "Türkiye'de Yoksulluğun Kadınsılaşması". *Amme İdaresi Dergisi*, 38 (1). s.25-45.

SARAÇOĞLU, Cenk ve DEMİRTAŞ-MİLZ Neslihan (2014). "Disasters as an Ideological Strategy for Gverning Neoliberal Urban Transformation in Turkey: Insights from Izmir/Kadifekale". *Disasters*, 38 (1). s.178-201.

SEN, Amartya (1981). "Ingredients of Famine Analysis: Availability and Entitlements". *The Quarterly Journal of Economics*, 96 (3). s. 433-464.

SUMBAS, Ahu (2015). "Kayıp Kadınlarımız: Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği ve Kapasite Yoksunluğu". *Women 2000*, 16 (2). s.1-20.

ŞAHİN, Işıl (2020). "Kadın Yoksulluğu: Nedenleri ve Mücadele Yöntemleri". *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, 9 (1). s.35-47.

ŞEKER, Fahri (2009). "Amartya Sen'in Kapasite Yaklaşımı". *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 32. s.259-280.

OTARAN, Nur (2017). "Sayılarda Eşitsizlik Neden Toplumsal Cinsiyet Eşitliği?". *Ka Dergisi*, 2 (6). s.293-299.

ÖRÜCÜ, Edip, KILIÇ, Recep ve KILIÇ Taşkın (2007). "Cam Tavan Sendromu ve Kadınların Üst Düzey Yönetici Pozisyonuna Yükselmelerindeki Engeller: Balıkesir İli Örneği". *Yönetim ve Ekonomi*, 14 (2). s.117-135.

ÖZDEL, Gizem (2012). "Foucault Bağlamında İktidarın Görünmezliği ve "Panoptikan" ile "İktidarın Gözü" Göstergeleri". *The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication*, 2 (1). s.22-29.

PEARCE, Diana (1978). "The feminization of Poverty: Women, Work and Welfare". *The Urban and Change Review*, 11. s.23-36.

RIDDELL J. Barry (1992). "The New Face of Imperialism and Africa's Poverty". *The Journal of Modern African Studies*, 30 (4). s.721-725.

ŞENER, Ülker (2012). "Kadın Yoksulluğu". *Mülkiye Dergisi*, 36 (4). s.51-67.

TUNÇ SUBAŞI, Selda (2016). "İktidar Aracı Olarak Ev ve "Öteki Kadınlar". [Bildiri]. VIII. Ulusal Sosyoloji Kongresi, ODTÜ, Ankara.

TÜRK Armağan, AK BİNGÜL Berna ve AK Rengin. (2020). "Tarihsel Süreçte Yaşanan Pandemilerin Ekonomik ve Sosyal Etkileri". *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 19. s.612-632.

ÜNLÜTÜRK ULUTAŞ, Çağla (2009). "Yoksulluğun Kadınsılaşması ve Görünmeyen Emek". *Çalışma ve Toplum*, 2. s.25-40.

YANAR Rüstem ve ŞAHBAZ Ahmet (2013). “Gelişmekte Olan Ülkelerde Küreselleşmenin Yoksulluk ve Gelir Eşitsizliği Üzerindeki Etkileri”. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi, 8 (3). s.55-74.

YAŞA, A. Gökhan (2018). “Herbert Spencer Sosyolojisinde Sosyal Evrimcilik ve Liberalizm Etkileri”. Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi, 10 (19). s.593-605.

YILDIZ, Mehmet Zeydin ve ALAEDDİNOĞLU, Faruk (2011). “Göç ve Yoksulluk: Hakkari Örneği”. Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 10 (1). s.439-462.

YILMAZTÜRK, Aysun (2016). “Türkiye’de Kadın Yoksulluğu Nedenleri ve Mücadele Yöntemleri”. Balıkesir University Journal of Social Sciences Institute, 19. s.769-796.

YÜKSEL ARABACI, Rabihan (2019). “Dünya Bankasının Yeni Uluslararası Yoksulluk Sınırları ve Küresel Yoksulluğun Yeniden Değerlendirilmesi”. Sosyal Güvenlik Dergisi, 9 (1). s.123-140.

4. Elektronik Kaynaklar ve Raporlar

AKTAN, Coşkun Can ve VURAL, İstiklal.Y. (2004). “Global Ekonomik Kriz ve Yoksulluk”. Erişim tarihi, 24.05.2020, <http://www.canaktan.org/yonetim/kriz-yonetim/kriz-yoksulluk.htm>

AMERICAN HOSPITAL ASSOCIATION. (2020, Mayıs). “Hospitals and Health Systems Continue to Face Unprecedented Financial Challenges due to COVID-19”. <https://www.aha.org/system/files/media/file/2020/06/aha-covid19-financial-impact-report.pdf> Erişim Tarihi: 08.04.2021.

ANAND, Sudhir ve SEN, Amartya (1997). Concepts of Human Development and Poverty: A Multidimensional Perspective. New York: UNDP.

ANTI-POVERTY NETWORK (2017). “The Uncomfortable Truth: Racism, Injustice, and Poverty in New Jersey”. Erişim tarihi 15 Mayıs 2021, <http://www.antipovertynetwork.org/resources/Documents/The%20Uncomfortable%20Truth%20Final%20-%20web.pdf>.

BAYAR Ayşe Aylin (2021). “Elde Avuçta Yok 4 Çocuk Var”. Erişim tarihi, 21 Mayıs 2021, <https://bianet.org/bianet/yasam/244129-elde-yok-avucta-yok-4-cocuk-var>.

BUĞRA, Ayşe ve KEYDER, Çağlar (2003). Yeni Yoksulluk ve Türkiye’nin Değişen Refah Rejimi. Ankara: UNDP.

DİSK. (2020, Mart). Türkiye’de Kadın Emegi. Erişim tarihi, 23 Mayıs 2020. https://www.genel-is.org.tr/turkiyede-kadin-emegi-raporumuz-yayimlandi,2,21031#.X80Lai_OnjA.

DİSK. (2021, Ocak). Covid-19 Döneminde Gelir Eşitsizliği ve Yoksulluk Raporu. Erişim tarihi, 5 Mayıs 2021, <http://cloudsdomain.com/uploads/dosya/45380.pdf>.

DPT. (2010). Binyıl Kalkınma Hedefleri Raporu, Türkiye 2010. Erişim tarihi, 30.04.2021. http://www.surdurulebilirlikalkinma.gov.tr/wp-content/uploads/2016/07/UNDP-TR-TR-2010-MDG-Report_TR.pdf

EDUCATIONAL TESTING SERVICE. (2013). Poverty and Education: Finding to Way Forward. Erişim Tarihi, 13.12.2020. https://www.ets.org/research/policy_research_reports/publications/report/2013/jqkw.

EUROSTAT. (2008). Education in Europe – Key Statistics 2008. Erişim Tarihi, 14.12.2020, <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/4168041/5947049/KS-QA-10-037-EN.PDF/dcf1d11c-41ed-47f9-9ca7-6c0667292c8f>

OECD. (2016). Poverty Rate. Erişim tarihi, 22 Mart 2020. <http://data.oecd.org/inequality/poverty-rate.htm>.

OECD. (2019). Gender Wage Gap Statistics. Erişim tarihi, 5 Mayıs 2019. <http://stats.oecd.org/index.aspx?queryid=54751#>

OECD. (2020). *OECD Labour Force Statistics*. Erişim tarihi, 29 Eylül 2020. https://read.oecd-ilibrary.org/employment/oecd-labour-force-statistics-2020_5842cc7f-en#page1

TÜİK. (2016). İstatistiklerle Aile. Erişim Tarihi: 25.05.2020, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?jsessionid=vrG1ZhcSdJ9PC1kMrBv8YvQ7G4C9YNzChZJTpKfvPDL2JvQZC672!825055425?id=24646>.

TÜİK (2019). Eşdeğer Hanehalkı Kullanılabilir Fert Gelirine Göre Hesaplanan Yoksul Sayıları, Yoksulluk Oranı ve Yoksulluk Açığı. Erişim Tarihi, 19 Mart 2021, tuikweb.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod:temelist.

TÜİK (2021). İstatistiklerle Kadın, 2020. Erişim tarihi, 10 Mayıs 2021, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Kadin-2020-37221>

UN. (2019). Dünya’da Gıda Güvenliği ve Beslenme Durumu. Erişim Tarihi, 11 Ocak 2020, <http://www.fao.org/3/ca5249tr/ca5249tr.pdf>.

UN WOMEN. (2020). From Insights to Action: Gender Equality in the Wake of Covid-19. Erişim tarihi, <https://www.unwomen.org/en/digital-library/publications/2020/09/gender-equality-in-the-wake-of-covid-19>.

UNDP. (2019). Global Multidimensional Poverty Index 2019: Illuminating Inequalities. Erişim tarihi, 11 Ocak 2020, [http://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/presscenter/pressreleases\(2019/07/ye-ni-veriler-geleneksel-zengin-ve-yoksul-kavramlarn-sarsyor.html](http://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/presscenter/pressreleases(2019/07/ye-ni-veriler-geleneksel-zengin-ve-yoksul-kavramlarn-sarsyor.html).

UNDP (2020a). BM Raporu: COVID-19 Kadın Yoksulluğunu Derinleştirecek. Erişim Tarihi, 5 Mayıs 2020, <https://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/presscenter/pressreleases/2020/09/C-OVID19-will-widen-gender-gap.html>.

UNDP (2020b). Gender Development Index (GDI). Erişim tarihi, 12 Mart 2021, <http://hdr.undp.org/en/content/gender-development-index-gdi>.

UNDP (2020c). Gender Inequality Index (GII). Erişim Tarihi, 12 Mart 2021, <http://hdr.undp.org/en/content/gender-inequality-index-gii>.

UNDP (2020d). The Next Frontier: Human Development and the Antropocene. Erişim Tarihi, 22 Şubat 2021, <http://hdr.undp.org/sites/default/files/hdr2020.pdf>.

UNESCO. (2003). Gender and Education for All: The Leap to Equality. France: UNESCO Publishing.

UNICEF. (2005). Early Marriage: A Harmful Tradition. Erişim Tarihi: 13.12.2020, https://www.unicef.org/publications/index_26024.html.

WHITEHEAD Margaret, TAYLOR-ROBINSON David ve BARR Ben. (2021). "Poverty, Health and Covid-19". <https://www.bmj.com/content/372/bmj.n376>. Erişim Tarihi: 03.05.2021.

WORLD BANK. (2009). Handbook on Poverty and Inequality. Erişim Tarihi: 10.12.2020, <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/11985/9780821376133.pdf>.

WORLD BANK (2020). Reversals Fortune. Erişim tarihi, 29.04.2021, <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/34496/9781464816024.pdf>

5. Tezler

ASLAN, Ömer Faruk (2015). Kadın Yoksulluğuyla Mücadelede Mikro kredinin Rolü: Erzurum Üzerine Bir Alan Araştırması. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.

ATMACA, Zeliha (2019). Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadelede Eğitim Politikaları. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

BELEN, Fatih (2017). Türkiye’de Gelir Dağılımı ve Yoksulluk: Tokat İli Yoksulluk Analizi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bartın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tokat.

İÇÖZ, Esra (2019). Kadın Yoksulluğu ile Mücadele Aracı Olarak Mikro Kredi Uygulamaları: Isparta İli Örneği. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Isparta.

MENEVİŞ Neslihan (2019). Kadın Yoksulluğu ile Mücadelede ve Kadın Güçlendirilmesinde Bir Kalkınma Politikası Aracı Olarak MikroKredi Uygulaması. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi, Ankara.

ÖZDEMİR, Beyhan (2014). Yoksullukla Mücadelede Sivil Toplum Örgütlerinin Rolü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.

PEHLİVAN, Volkan (2010). Küreselleşme, Yoksulluk ve Türkiye. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

ŞEN, Süniye (2008). Yoksullukla Mücadelede Sivil Toplum Kuruluşlarının Yeri ve Önemi: İzmir’deki Yoksullara Yardım Dernekleri Üzerine Bir Çalışma. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.

UÇAR, Ceren (2011). Kadın Yoksulluğu İle Mücadelede Sosyal Politika Araçları ve Etkinlikleri. Uzmanlık Tezi, T.C. Başbakanlık Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü, Ankara.

YALÇIN, Nermin (2008). Sivil Toplum Kuruluşları ve Yoksulluk. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.

YAMAN Kadir (2007). Yoksulluk Hukuku: Modernleşme Sürecinde İngiltere-Osmanlı İmparatorluğu Karşılaştırması. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tez, İstanbul Bilgi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Hukuk Yüksek Lisans Programı, İstanbul.

YAYLA KONUŞ, Elif Sena (2020). Kadın Yoksulluğu: Seçilmiş Ülkeler Üzerine Bir İnceleme. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Karaman.

ZEYNALOVA, Mehriban (2020). Kadın Yoksulluğunun Azaltılması ve Ekonomik Gelişme Bağlamında Mikrokredi Uygulamalarının Rolü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

EKLER

EK-1

Görüşülen Kişilerin Profili

E1: 1987 doğumlu görüşmeci evli ve üç çocuk annesidir ve ailesiyle kendilerine ait olan bir evde yaşamaktadır. E1 ilkokul mezunudur hiçbir zaman iş hayatında bulunmamıştır. Eşi özel bir fabrikada işçi olarak çalışan görüşmeci alt-orta gelir bandında yer almaktadır ve asgari ücret ile geçimini sürdürmektedir. E1 konuşma boyunca özellikle sosyalleşmemesi, ev işlerinin ve çocuk bakımının kendi rolü gibi görülmesinden dolayı yakınmakta ve bunu okumamasına bağlamaktadır. Ekonomik anlamda zorluk yaşadığından bahseden E1 işçilerin şartlarının iyileştirilmesi gerektiğini düşünürken, evde kendisinin daha özverili davrandığını dile getirmektedir.

E2: 1992 doğumlu lise mezunu, evli ve bir çocuk annesidir. Görüşmeci daha önce günlük ve sigortasız işlerde çalışmıştır. Kiracı olan E2, bir fabrikada işçi olan eşinin kazandığı asgari ücret ile yaşamını sürdürmektedir ve alt-orta gelir sınıfına mensuptur. Görüşmeci ekonomik sıkıntılarla sık sık karşı karşıya kaldıklarını ve kendisinin daha fazla taviz verdiğini değinmiştir. Ayrıca Diyarbakır’da köyde yaşadığı dönemlerde ciddi toplumsal baskılar yaşadığından defalarca annesi ve kız kardeşleri ile sığınma evine yerleştiklerinden bahsetmiştir.

E3: 1984 doğumlu ve lise mezunu görüşmeci okul öncesi öğretmenliği eğitimi almıştır. Daha önceden iş hayatında yer alsa da, çocuk bakımı nedeniyle iki yıldır çalışmadığını belirtmiştir. Bir fabrikada tekniker olarak çalışan eşinin geliriyle geçinen ve alt-orta gelir bandında olan E3 2 çocuğu ve eşiyle kirada oturdukları evde yaşamaktadır. Konuşma boyunca sürekli annelik kimliğinin önemine ve yaptığı fedakarlıklara değinen E3 eğitimin kadın yoksullaşmasının nüne geçebileceğinden bahsetmiştir. Kadınlarla birlikte erkeklerinde eğitilmesi gerektiğini düşünmektedir.

E4: Görüşmeci 1980 doğumlu ve lise mezunudur. İkinci evliliğini yapması nedeniyle daha önce yaşadığı büyük şehirden ayrılp Bilecik’e yerleşmiştir. Eşi bir fabrikada işçi olarak çalışan E4 alt-orta gelir bandındadır. Eşi ve kızıyla kendilerine ait olan bir evde yaşamaktadır. Konuşma sürecinde sık sık toplum baskısına maruz kaldığını bu nedenle kendisini kısıtladığını, “polyannacılık” oynadığını söylemektedir. Eşini karşı çok özverili davranmadığını söylese de çocuğuna yetemediği ve ekonomik olarak her şeye yetişemediği için sorunlar yaşadığını dile getirmektedir.

E5: 1991 doğumlu ve üniversite mezunu E5 çalışmamaktadır. Eşi asker olan ve eşinin tayini nedeniyle hiç bilmediği bir şehirde kirada oturdukları evde yaşamaya başlayan görüşmeci zaman zaman eşinin görevde olmasından dolayı çok yalnız hissettiğini, aile büyüklerinden destek alamadığını söylemektedir. Orta gelir bandına mensup olan görüşmeci maddi anlamda bir zorluk yaşamadığını dile getirse de manevi anlamda yardıma ihtiyaç duyduğunu ve bazen tükendiğini söylemektedir. Pek çok görüşmeci gibi E5’te annelik kimliği üzerinden konuşma devamında cevaplarını şekillendirmiştir.

E6: 1995 doğumlu olan görüşmeci psikologtur, ancak evlendiği ve şehir değiştirdiği için mesleğini sürdürmemektedir. E6 maddi anlamda bir problem yaşamasa da çalışmaması nedeniyle zorluklar yaşadığından bahsetmektedir. E6’nın

eşinin kendine ait bir ayakkabı dükkânı vardır ve görüşmeci eşiyile kirada oturmaktadır. Sosyal bir hayatının olmaması ve mesleğini yapamaması nedeniyle zorluklar çektiğini söylemektedir. Ev alanıyla kendini sınırlandıran E6 ev işlerini kendi görevi gibi gördüğünü eşinin bu işlere karışmaması gerektiğini dile getirmektedir.

E7: 1988 doğumlu ve lise mezunu görüşmeci hamile olmasından dolayı iş hayatına ara verdiğini söylemiştir. Eşi bir fabrikada tekniker olan görüşmeci alt-orta gelir bandında bulunmakta ve eşi ile birlikte kendine ait olan bir evde oturmaktadır. E7 kadın yoksulluğunun sebebini kadınların çok özgeci davranmalarına bağlayıp bunu sert sözlerle eleştirmektedir. Görüşmeci kadınların naif olması gerektiğini düşünmektedir. Kendisiyle farklı gruptan olan kadınları eleştirirken LBGT-i gibi toplulukların hastalık olduğundan söz etmektedir.

E8: 1993 yılında doğan ve lise mezunu olan görüşmeci hamile ve bir çocuk annesidir. Görüşmeci evlendiğinden beri çalışmadığını belirtmiştir. Alt-orta gelir bandında bulunan görüşmeci fabrikada işçi olan eşinin geliriyle geçinmekte ve kendilerine ait olan bir evde yaşamaktadır. Görüşmeci zamanın pahalılaşması, markalaşmanın ve dışa bağımlılığın artması nedeniyle ekonomik sıkıntılar yaşadığından bahsetmiştir. Eşiyile hane içinde bir eşitsizlik içinde bulunmadığını dile getirirse de annelik kimliğinden dolayı bazı şeylerden ödün verdiğini vurgulamıştır.

E9: 1989 doğumlu ve lise mezunudur. Görüşmeci iki çocuğu ve eşiyile kendilerine ait olan bir evde yaşamaktadır. Görüşmecinin eşi kendine ait olan bir işletmede çalışmaktadır. Orta gelir bandında olan görüşmeci maddi anlamda sıkıntı yaşamasa da manevi anlamda sıkıntılar yaşadığını dile getirmiştir. Ülkenin içinde bulunduğu durumlar nedeniyle gelecek konusunda sıkıntı yaşadığını söyleyen görüşmeci ev ortamında eşiyile herhangi bir eşitsizlik yaşamadığını söylemiştir.

E10: 1994 doğumlu ve lise mezunudur, eşi ve çocuğuyla birlikte kirada oturmaktadır. Alt-orta gelir bandında olan görüşmeci kuaför olduğundan ancak evlendiğinden beri çalışmadığından bahsetmiştir. Görüşmeci kendini ev işleri ile özdeşleştirmiştir. Bir fabrikada işçi olarak çalışan eşinin sınırlı ve baskıcı olduğunu dile getiren kişi baskı altından bulunduğunu söylese de bunu ataerkil bir toplumda yaşadığı gerekçesiyle doğal kabul etmektedir. Maddi anlamda zorluklar yaşamamasının yanında hane içinde de ödün verilecekse o kendisi tarafından verildiğini söylemektedir.

Ç1: 1976 doğumlu ve ilkokul mezunu olan Ç1, eşi ve iki çocuğuyla kendine ait olan bir evde oturmaktadır. Görüşmeci eşiyile birlikte dükkân işletmektedir ve 1997'den beri iş hayatında olsa da 2007 yılından beri sigortalı çalıştığını dile getirmiştir ve orta gelir bandındadır. Daha önce kadın yoksulluğu terimini duymayan ve cinsiyetler arasında bir fark olmadığını düşünen görüşmeci konuşması sürecinde ataerkil baskıyı nasıl özümlediğini dile getirmiştir. Kendine biçilen rolleri gelenekler ve göreneklerin şekillendirdiği gerekçesiyle normal görmektedir.

Ç2: 1992 doğumlu ve üniversite mezunu olan görüşmeci ailesine ait olan bir evde ailesiyile yaşamaktadır. Orta gelir bandında olan ve öğretmenlik mesleğini sürdüren görüşmeci henüz evlenmemiştir. Kadın yoksulluğunun genel yoksulluğa göre

bariz bir farklılığı olmadığına inansa da toplumsal cinsiyet eşitsizliği ile karşı karşıya kaldığını ve hanede en çok annesi ve kendisinin özverili olduğunu dile getirmiştir. Kadınların zaman zaman kendilerini kısıtlayabilmesi gerektiğini konuşma esnasında söylemektedir.

Ç3: 1984 doğumlu ve lise mezunu olan görüşmeci bir çocuğu ve eşiyle kirada yaşamaktadır. Görüşmeci eşiyle birlikte eşinin sahibi olduğu dükkânda çalışmaktadır. Alt-orta gelir bandında olan Ç3 mülakat boyunca her şeye yetişemediğinden dert yanmaktadır. Hem işe hem de eve yetişemediğini, eşinin kendisine destek vermediğini dile getiren görüşmeci konuşmanın başında kendisini kullandırmadığını söylese de ilerleyen dakikalarda her şeyin kendisinden beklenmesinin kendisini yordüğünü söylemiştir.

Ç4: 1984 doğumlu ve üniversite mezunu olan Ç4 kendine ait olan bir evde kızıyla yaşamaktadır. Eşinden boşanmış olan görüşmeci hemşirelik mesleğini sürdürmektedir. Hane reisinin kadın olması durumunda kadın yoksulluğunun daha belirgin olduğu tezini mülakat boyunca konuşmalarıyla hissettiren Ç4 ekonomik olarak zorlandığını ve çocuğuna yetebilmek için kendi benliğinden vazgeçtiğini bu anlamda sıkıntılar yaşadığını dile getirmiştir. Ç4 alt-orta gelir bandındadır.

Ç5: 1986 doğumlu ve ilkokul mezunu olan Ç5 eşi ve 3 çocuğu ile kendine ait olan evde yaşamaktadır. Görüşmeci eşinin ailesine ait olan iş yerinde iki yıl sigortasız çalışmış, son iki aydır sigortacıların ceza kesilmesinden korkulduğu için sigorta yapıldığını dile getirmiştir. Orta gelir bandında olan görüşmeci ülkenin ekonomisinin iyi olduğunu geçmişe oranla maddi anlamda rahat olduğunu söylemiştir. Ç5 hem iş hem çocuk bakımı hem de ev işlerine yetişememekten eşinin kendisine yardım etmemesinden yakınmaktadır.

Ç6: 1985 doğumlu ve ortaokul mezunu olan görüşmeci iki çocuğuyla kendine ait bir evde yaşamaktadır. Eşinden boşanan görüşmeci hane reisinin kadın olması durumunda kadınların daha çok yoksulluk yaşadığını dile getirmiştir. Alt-orta gelir bandında olan Ç6 işçi olması gerekçesiyle maddi anlamda zorluk yaşadığını ve çocuğunun engelli olması nedeniyle daha çok desteğe ihtiyacı olduğunu söylemektedir. Ç6'nın en büyük sıkıntısı kadın ve erkeğin ayrıştırılması ve boşanmış bekar bir kadın olarak "namusu" ile yaşamını sürdürebilmesidir.

Ç7: 1983 doğumlu ve ortaokul mezunu Ç7 eşi ve 3 çocuğuyla kendine ait olan bir evde yaşamaktadır. Alt-orta sınıfa mensup olan görüşmeci bir geri dönüşüm merkezinde işçidir. 13 yaşından beri iş hayatında olan ve eşi çalışmadığı için maddi anlamda zorluk yaşadığını dile getirmesinin yanında eşinin evde olmasına rağmen ev işlerinde kendisine destek vermemesinden yakınmaktadır. Tüm işlerin kendisine yığılmasının bıkkınlığını dile getiren görüşmeci bir şeyleri düşünmeyerek üstesinden dile getirdiğini söylemektedir.

Ç8: 1986 doğumlu, üniversite mezunu olan Ç8 öğretmenlik mesleğini sürdürmektedir. Orta sınıfa mensup olan, bir çocuğu ve eşiyle kendine ait olan bir evde yaşayan görüşmeci kadın yoksulluğu kavramını mülakat öncesinde duyan ve bilen tek kişidir. Sürekli okuduğu ve araştırdığı için toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve yoksulluğun farkında olduğunu söyleyen Ç8, sırf kadın olduğu gerekçesiyle karşı cins

tarafından dikkate alınmak istenmediği ve iş yerinde cam tavan sendromu ile karşı karşıya kaldığından bahsetmiştir.

Ç9: 1984 doğumlu ve lise mezunu olan Ç9 alt-orta sınıf bandındadır ve bir fabrikada işçi olarak çalışmaktadır. Görüşmeci eşi ve iki çocuğu ile kendilerine ait olan bir evde yaşamaktadır. Görüşmeci yoksulluk bağlamında kadın ve erkek arasında bir fark olmadığını evde toplumsal cinsiyet eşitsizliğine maruz kalmadığını dile getirirse de toplumsal anlamda baskılarla karşılaşabildiğini söylemektedir. Ç9 konuşma boyunca ekonomik sıkıntıların yarattığı zorluklardan işçilere daha çok destek verilmesi gerektiğinden bahsetmiştir.

Ç10: 1976 doğumlu ve ortaokul mezunu olan görüşmeci bir fabrikada işçi olarak çalışmaktadır ve alt-orta sınıf bandındadır. 2 çocuğu ve eşiyle kendilerine ait olan bir evde yaşayan Ç10 kadın ve anne olduğu için daha özverili olduğunu ancak bunun kadın yoksulluğu ile bağlantılı olmadığını düşünmektedir. Hane içinde bir eşitsizliğe maruz kalmadığını dile getirirse de konuşma esnasında kendisine biçilen görevlerle nasıl özdeşleştiğini dile getirmektedir. En büyük korkusunun da toplumda erkeğin baskın olması nedeniyle taciz ya da şiddete uğramak olduğunu söylemektedir.

EK-2

“Yoksulluğun Kadınsılaşmasının Çalışan ve Çalışmayan Kadınlar Üzerindeki Farklılığı: Bilecik İli Örneği” Adlı Tezin Mülakatında Sorulacak Sorular

1. Adınız, soyadınız nedir?
2. Doğum tarihiniz nedir?
3. Medeni durumunuz nedir?
4. Eğitim düzeyiniz nedir?
5. Mesleğiniz nedir?
6. Eve giren ortalama geliriniz nedir?
7. Aracınız var mı?
8. İkamet ettiğiniz ev sizin mi yoksa kirada mı oturuyorsunuz?
9. Çalışıyor musunuz?
  - a. Ne zamandır çalışıyorsunuz?
  - b. Ne zamandır çalışmıyorsunuz?
10. Yoksulluğu ne olarak tanımlıyorsunuz?
  - a. Kadın olmakla yoksulluk çekme arasında bağlantı var mıdır?
11. Çalışıyorsanız; çalışmanızın yoksulluk bağlamında size ne gibi bir katkısı var?
12. Çalışmıyorsanız; çalışmamanız sizi yoksulluğa itiyor mu?
13. Zaman zaman maddi ve manevi yardıma ihtiyaç duyuyor musunuz?
  - a. Sizce yoksulluk çektiğiniz için dışlanıyor musunuz?
  - b. Cevap evet ise; kimler tarafından?
  - c. Ne sıklıkla yoksulluk çektiğinizi hissediyorsunuz?
  - d. Yoksulluk çektiğinizde yoksullukla mücadele etmek için hangi yöntemlere başvuruyorsunuz?
14. Ekonomik sıkıntılarla karşı karşıya kalıyor musunuz?
  - a. Ekonomik sıkıntı çekmeniz kadın olmanızla bir ilgisi olduğunu düşünüyor musunuz?
15. Geçim sıkıntısına maruz kaldığımızda hanenizde en özverili olan kişi genellikle kim oluyor?
16. Sizce günümüzde insanların yardıma ihtiyaç duymalarının sebebi nedir?
17. Serbest zamanlarınız oluyor mu? Oluyorsa nasıl değerlendiriyorsunuz?
18. Günümüz siyaseti perspektifinde ruhsal durumunuzu nasıl değerlendiriyorsunuz?
19. Son yıllarda yaşam standartlarınızda herhangi bir değişiklik oldu mu?
20. Kendinizi özgür hissediyor musunuz?
21. Aile planlamasına bakış açınız ne yönde, sizce devletler aile planlaması yapmalı mı?
22. Kürtajla ilgili olarak ne düşünüyorsunuz?
23. Son seçimlerde oy kullandınız mı? (Parti sorulmuyor.)
24. Oy kullanırken eşinizin/babanızın etkisi altında kalıyor musunuz? Size müdahale etmeye çalışıyorlar mı?
25. Ataerkinin (bilinmiyorsa tanımlaması yapılıyor) sizde baskı oluşturduğunu hissediyor musunuz?
26. Devletin yoksullukla ilgili yaptığı çalışmalardan haberdar mısınız? Bu çalışmalarla ilgili neler düşünüyorsunuz?

27. Sizin elinizde bir otorite olsa yoksulluk ve kadın yoksulluğu ile ilgili olarak neyi değiştirirdiniz?

Not: Mülakatlarda olabildiğince görüşülen kişilerin yaşamları anlaşılmak istenecektir. Derinlemesine mülakat tekniği kullanılarak, araştırmacı soruların ötesine geçmeyip bir yorumda bulunmayacaktır. Çalışmada Bilecik ilinde yaşayan 10 kayıtlı çalışan ve 10 çalışmayan kadının kadın yoksulluğuna bakış açıları tahlil edilmeye çalışılacaktır.

EK-3

Etik Kurul Onayı

Evrak Tarih ve Sayısı: 29/07/2020-E.53940

T.C.
KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu

Sayı : 10017888-100/
Konu : Anket

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi : 24/07/2020 tarihli, 52538 sayılı ve "Eğitim - Öğretim İşleri (Genel)" konulu yazı

Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulunun 29/07/2020 tarih ve 2020/10 nolu toplantısında alınan 3 sıra sayılı kararı aşağıda sunulmuştur.

Gereğini arz ederim.

Prof.Dr. Adem ÇAYLAK
Kurul Başkanı

Karar No 3: Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğünün 24/07/2020 tarih ve 52538 sayılı yazısı görüşüldü. Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Siyaset ve Sosyal Bilimler yüksek lisans öğrencisi Pınar EBE'nin Doç. Dr. Tuba KANCI DOĞAN'ın danışmanlığında yürüttüğü "Yoksulluğun Kadınsılaşmasının Çalışan ve Çalışmayan Kadınlar Üzerindeki Farklılığı: Bilecik İli Örneği" isimli yüksek lisans tezi kapsamında yapacağı derinlemesine mülakat sorularının uygulanmasında "metot ve ölçeğine ilişkin sorumluluğun araştırmacıya ait olmak üzere" bilimsel araştırma ve yayın etiği açısından bir sakınca olmadığına oy birliği ile karar verildi.

Mevcut Elektronik İmzalar

ADEM ÇAYLAK (Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu - Kurul Başkanı) 29/07/2020 15:44

Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu Kocaeli Üniversitesi Umuttepe Yerleşkesi 41380,
Kocaeli
Tel:+90 (262) 303 10 01 Faks:+90 (262) 303 10 33
E-Posta :rekiletisim@kocaeli.edu.tr Elektronik Ağ :http://www.kocaeli.edu.tr

Bilgi için: Pelin ÜNALDI

Raportör
Telefon No: 303 10 49

Bu belge 5070 sayılı Elektronik İmza Kanununun 5. Maddesi gereğince güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı: Pınar EBE GÜZGÜ

Eğitim Bilgileri

Lise: Bilecik Anadolu Lisesi

Lisans Eğitimi: Kocaeli Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi (2013-2018)

Yüksek Lisans Eğitimi: Kocaeli Üniversitesi Siyaset ve Sosyal Bilimler (2018-2021)

İş Bilgileri

İzmir Katip Çelebi Üniversitesi, Araştırma Görevliliği, 2020.